

**YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'IN ÇOCUK ROMANLARININ KÖK VE ALT
DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Hasan Basri ABDULLATİF

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

AĞRI – 2022

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

Hasan Basri ABDULLATİF

YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'IN ÇOCUK ROMANLARININ
KÖK VE ALT DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

AĞRI-2022

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Yeşim Saygın Armutak’ın Çocuk Romanlarının Kök ve Alt Değerler Açısından İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

23/3/2022

Hasan Basri ABDULLATİF

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ danışmanlığında, Hasan Basri ABDULLATİF tarafından hazırlanan “Yeşim Saygın Armutak’ın Çocuk Romanlarının Kök ve Alt Değerler Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışma 23/3/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yasin KILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TUNAGÜR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup; Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../20.. tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEŞİM SAYGIN ARMUTAK’IN ÇOCUK ROMANLARININ KÖK VE ALT DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Danışman: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
2022, 124 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
Doç. Dr. Yasin KILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TUNAGÜR

Bu araştırmanın amacı, Yeşim Saygın Armutak’ın çocuk romanlarını “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda yer alan on kök değer “sevgi, adalet, sorumluluk, sabır, dostluk, dürüstlük, saygı, yardımseverlik, öz denetim, vatanseverlik” ve alt değerler açısından incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada, Yeşim Saygın Armutak’ın çocuk romanlarında bulunan değerler sınıflandırılmış ve bu değerlerin ne sıklıkta kullanıldığı belirlenmiştir. Bu çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde problemin ne olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte araştırmanın amacı ve önemine değinilip varsayım ve sınırlılıklar sıralanmıştır. Ayrıca çalışmanın genel kavramları hakkında tanımlar yapıp değerler eğitimi alanında daha önce yapılan araştırmalar analiz edilmiştir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve üzerinde durulup araştırmanın alt yapısını meydana getiren kavramlar açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırma modeli ve araştırma materyali açıklanmıştır. Bununla birlikte verilerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamasında hangi yollara başvurulduğu ifade edilmiştir. Dördüncü bölümde kök ve alt değerler için ayrı ayrı başlıklar oluşturulmuş ve bu başlıkların altına ilgili değer iletilerinin sayısı ve iletilerden örnekler aktarılmıştır. Daha sonra çalışmaya konu olan eserlerde bulunan değerler ve bu değerlerin dağılımı şekil aracılığıyla gösterilmiştir. Beşinci bölümde ise çalışmanın sonucuna değinilmiş ve değerler eğitimiyle ilgili çeşitli öneriler sıralanmıştır. Araştırmada Yeşim Saygın Armutak’ın çocuk romanlarının kök ve alt değerler bakımından zengin öğeler içerdiği belirlenmiştir. Yazara ait romanlarda toplam 282 değer iletileri tespit edilmiştir. İletiler arasında en fazla “dostluk, sabır, sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik, öz güven, öz denetim” en az ise “vefa, adalet, sadakat” değerlerine ait iletilerin yer aldığı belirlenmiştir. Söz konusu eserlerin, içerdiği zengin öğeler açısından değerlerin aktarımında yararlı bir eğitim materyali olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

2022, 124 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Çocuk Romanları, Değerler Eğitimi, Kök Değer, Yeşim Saygın Armutak.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

AN EXAMINATION OF YEŞİM SAYGIN ARMUTAK'S CHILDREN’S NOVELS IN TERMS OF ROOT AND SUB VALUES

Supervisor: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
2022, Page: 124

Jury: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
Assoc. Prof. Dr. Yasin KILIÇ
Assist. Prof. Dr. Muhammed TUNAGÜR

The purpose of this research is to examine Yeşim Saygın Armutak's children's novels in terms of ten core values “love, justice, responsibility, patience, friendship, honesty, respect, benevolence, self-control, patriotism” and sub-values in the 2019 Turkish Course Curriculum. In this research study, which uses document analysis technique from qualitative research methods, where the values found in Yeşim Saygın Armutak's children's novels were classified and determined how often these values were used. This study consists of five chapters. In the first part, it is stated what the problem is. In addition, the purpose and importance of the research were mentioned, and the assumptions and limitations were listed. Moreover, definitions were made about the general concepts of the study and previous studies in the field of values education were analyzed. In the second part, the theoretical framework is emphasized and the concepts that make up the infrastructure of the research are explained. In the third part, the research model, the universe, and sample of the study are explained. Furthermore, it was stated which methods were used during the collection and evaluation of data. In the fourth chapter, separate headings were created for root and sub-values, and the number of related value messages and examples of messages were given under these headings. Then, the values found in the study that are the subject of the study and the distribution of these values are shown through the figure. In the fifth chapter, the result of the study is mentioned and various suggestions about values education are listed. In the research, it was determined that Yeşim Saygın Armutak's children's novels contain elements rich in root and sub-values. A total of 282 value messages were identified in the novels of the author. Among the messages, it was determined that the messages belonging to the values of "friendship, patience, love, friendship, helpfulness, self-confidence, self-control" were the most and "loyalty, justice, loyalty" the least. It has been concluded that the mentioned works can be used as a useful educational material in the transfer of values in terms of the rich elements they contain.

2022, 124 Pages

Keywords: Children's Novels, Values Education, Root Value, Yeşim Saygın Armutak.

ÖN SÖZ

Toplumu bir arada tutan ve insanlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan değerleri korumayan ve sonraki kuşaklara aktarmayan toplumlar varlıklarını devam ettiremeyerek yok olmaya mahkûm olmuşlardır. İçinde bulunduğumuz çağın getirdiği teknolojik gelişmeler, ekonomik ve toplumsal sorunlar, yoğun iş hayatı gibi sebeplerle “millî, dinî ve insani” değerler unutulmaya ve bu değerlerin uzağında yaşamaya başlanılmıştır. Bundan ötürü değerlerinden uzaklaşan nesillerin yetişmesini engellemek için değerler eğitimi ile ilgili araştırmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

Çocuk edebiyatı yazarlarından biri olan, çeşitli ödüllere değer görülen, eserleri aracılığıyla okurlarını eğitmeyi ve eğlendirmeyi amaç edinen Yeşim Saygın ARMUTAK’ın romanlarında işlenen, edebî bir kurgu içerisinde okuruna aktarmayı planladığı değerlerle “Türkçe Dersi Öğretim Programı”ndaki değerlerin uygunluğu tespit edilerek ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi için tavsiye edilebilirliği düşünülerek bu alanda yapılmış çalışmalara bir yenisi daha eklenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim, çalışmamın başından sonuna kadar bilgisi ve deneyimiyle yanımda olan Saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ hocama sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Tez yazım sürecimde ve hayatımın her safhasında manevi desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli eşim Kübra ABDULLATİF’e gösterdiği sabrı için teşekkür ederim.

Muhterem babam ve annem ile sevgili geniş aileme gösterdikleri ilgi ve desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan Basri ABDULLATİF

Ağrı, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.1.2. Alt Problemler	4
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Araştırmanın Kapsamı Ve Sınırlılıkları	6
1.6. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Değer Kavramı	8
2.1.1. Maddi Değerler.....	9
2.1.2. Manevi Değerler	10
2.1.3. Değerlerin Önemi ve İşlevi	10
2.1.4. Değerlerin Özellikleri	12
2.1.5. Değerlerin Sınıflandırılması	14
2.1.5.1. Edward Spranger'ın Değer Sınıflandırması.....	15
2.1.5.2. Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	15
2.1.5.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	17
2.1.5.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması	18
2.1.5.5. Hilmi Ziya Ülken'in Değer Sınıflandırması	18
2.1.5.6. Takiyettin Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması.....	19
2.1.5.7. Joseph Fichter'in Değer Sınıflandırması	19

2.1.5.8. Değerlerin Sınıflandırılması Alanında Yapılan Diğer Çalışmalar.....	20
2.2. Değerler Eğitimi:.....	20
2.2.1. Değerler Eğitiminde Aile	24
2.2.2. Değerler Eğitiminde Okul	27
2.2.3. Değerler Eğitiminde Öğretmen	29
2.2.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi	30
2.2.5. Türkçe Dersi ve Değerler Eğitimi	35
2.3. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	37
2.4. Yeşim Saygın ARMUTAK'ın Hayatı ve Eserleri	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırmanın Modeli.....	41
3.2. Araştırma Materyali.....	41
3.3. Verilerin Toplanması.....	41
3.4. Verilerin Analizi	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	43
4.1. Yeşim Saygın Armutak'ın "Hayaletli Gölün Çocukları" adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.	43
4.1.1. Sabır Değeri	44
4.1.2. Sevgi Değeri.....	44
4.1.3. Arkadaşlık Değeri.....	45
4.1.4. Saygı Değeri.....	46
4.1.5. Merhamet Değeri	47
4.1.6. Dayanışma Değeri.....	47
4.1.7. Misafirperverlik Değeri	47
4.1.8. Yardımseverlik Değeri	48
4.1.9. Barış Değeri	49
4.1.10. Hoşgörü Değeri.....	49
4.1.11. Bencil Olmama Değeri	50
4.1.12. Dostluk Değeri	50

4.1.13. Şefkat Değeri	51
4.1.14. Öz Denetim Değeri.....	51
4.1.15. Öz Güven Değeri.....	52
4.1.16. Sözünde Durmak Değeri	52
4.2. Yeşim Saygın Armutak'ın "Mızıkacı" adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.	53
4.2.1. Sabır Değeri	54
4.2.2. Dostluk Değeri	54
4.2.3. Öz Denetim Değeri.....	55
4.2.4. Öz Güven Değeri.....	56
4.2.5. Hoşgörü Değeri.....	56
4.2.6. Yalan Söylememe Değeri	57
4.2.7. Adalet Değeri.....	58
4.2.8. Saygı Değeri.....	58
4.2.9. Azim Değeri	58
4.2.10. Yardımseverlik Değeri	59
4.2.11. Şefkat Değeri	59
4.2.12. Sevgi Değeri.....	60
4.2.13. Bencil Olmama Değeri	61
4.2.14. Sadakat Değeri.....	61
4.2.15. Sözünde Durmak Değeri	61
4.3. Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.	62
4.3.1. Sabır Değeri	62
4.3.2. Yardımseverlik Değeri	64
4.3.3. Sevgi Değeri.....	65
4.3.4. Dostluk Değeri	66
4.3.5. Dürüstlük Değeri.....	66
4.3.6. Öz Denetim Değeri.....	67
4.3.7. Saygı Değeri.....	68
4.3.8. Sorumluluk Değeri	68
4.3.9. Adalet Değeri.....	69

4.3.10. Çalışkanlık Değeri.....	69
4.3.11. Misafirperverlik Değeri	70
4.3.12. Öz Güven Değeri.....	70
4.3.13. Sözünde Durmak Değeri	71
4.3.14. Barış Değeri	71
4.3.15. Paylaşma Değeri	72
4.3.16. Arkadaşlık Değeri.....	72
4.3.17. Şefkat Değeri	73
4.3.18. Azim Değeri	73
4.3.19. Merhamet Değeri	74
4.3.20. Vefa Değeri.....	74
4.4. Yeşim Saygın Armutak'ın "Baykuş Yemini" adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.....	75
4.4.1. Sevgi Değeri.....	75
4.4.2. Dostluk Değeri	76
4.4.3. Öz Güven Değeri.....	77
4.4.4. Sözünde Durmak Değeri	78
4.4.5. Öz Denetim Değeri.....	78
4.4.6. Sabır Değeri	79
4.4.7. Dürüstlük Değeri.....	80
4.4.8. Saygı Değeri.....	80
4.4.9. Misafirperverlik Değeri	80
4.4.10. Dayanışma Değeri.....	81
4.4.11. Yardımseverlik Değeri	81
4.4.12. Yalan Söylememe Değeri	82
4.4.13. Çalışkanlık Değeri.....	82
4.4.14. Arkadaşlık Değeri.....	82
4.4.15. Sorumluluk Değeri	83
4.5. Yeşim Saygın Armutak'ın "Günlükte Saklı Sırlar" adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.....	83
4.5.1. Arkadaşlık Değeri.....	84
4.5.2. Öz Denetim Değeri.....	85

4.5.3. Yardımseverlik Değeri	86
4.5.4. Sabır Değeri	87
4.5.5. Sorumluluk Değeri	87
4.5.6. Sözünde Durmak Değeri	88
4.5.7. Şefkat Değeri	89
4.5.8. Hoşgörü Değeri	89
4.5.9. Dostluk Değeri	90
4.5.10. Paylaşma Değeri	91
4.5.11. Azim Değeri	92
4.5.12. Yalan Söylememe Değeri	92
4.5.13. Sevgi Değeri	93
4.6. Araştırmaya Konu Olan Çocuk Romanlarında Değerlerin Dağılımı	94
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	96
5.1. Sonuç	96
5.2. Öneriler	98
5.2.1. Ebeveyn ve Öğretmenler İçin Öneriler	98
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	99
KAYNAKÇA	100
EKLER	106
ÖZGEÇMİŞ	110

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
DEM	: Değerler Eğitimi Merkezi
EDAM	: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
vb.	: ve benzeri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması.....	16
Tablo 2.2. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	17
Tablo 4.1. <i>Hayaletli Gölün Çocukları</i> Romanında Yer Alan Değerler .	43
Tablo 4.2. <i>Mızıkacı</i> Romanında Yer Alan Değerler	53
Tablo 4.3. <i>Bataklıkın Kıyısındaki Ev</i> Romanında Yer Alan Değerler...	62
Tablo 4.4. <i>Baykuş Yemini</i> Romanında Yer Alan Değerler.....	75
Tablo 4.5. <i>Günlükte Saklı Sırlar</i> Romanında Yer Alan Değerler.....	84
Tablo 4.6. Araştırmaya Konu Olan Kitaplarda Yer Alan Değerler ve Değerlerin İleti Sayısı.....	94

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Teknolojik değişim ve gelişimin bu denli hızlı gerçekleştiği dünyada bireylerin bilişsel alanda donanımlı olarak yetişmesi eğitimin önemli bir amacı olsa da toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlayan ahlaki değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması da eğitimin amaçlarından biri hâline gelmiştir. “İnsanların davranışlarını belirleyen ve yönlendiren değerler, kültürel unsurlarla etkileşim hâlinde olduklarından kuşaktan kuşağa kültür yoluyla aktarılarak devamlılık gösterirler.” (Akbaba Altun, 2003). Sağlıklı bir gelecek arzulayan bireylerin sahip olmaları gereken duygu, davranış ve kurallar bütünü olan değerler, insanların hayata karşı bakış açıları, algıları ve insani özellikleri üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir (Ulusoy ve Dilmaç, 2016). Bundan ötürü okullar bireylere yalnızca bilimsel açıdan katkı sunmakla kalmayıp toplumsal değerlere uyum sağlayan, sağlam bir kişiliğe sahip bireyler olmaları adına da çaba harcamalıdır.

2017 yılının Temmuz ayında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan basın açıklamasında “öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmelerden hareketle mevcut müfredatların, çağın gereklilikleri doğrultusunda, ferdin ve toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yenilendiği” ifade edilmiştir (TTKB, 2017). Yenilenen öğretim programlarında dikkat çeken önemli değişikliklerin ilkinin “kök değer” kavramı oluşturmaktadır. “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlığıyla 18 Temmuz 2017 tarihinde yayınlanan bu beyannamede “Değerler Eğitimi” ile bağlantılı “on kök değer”den bahsedilmiş ve bu değerler: “adalet, sevgi, saygı, dürüstlük, dostluk, öz denetim, sabır, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik” şeklinde açıklanmıştır.

Akademik yönden başarılı ve temel değerleri özümseyen bireylerin yetiştirilmesi günümüz eğitim programlarının amaçları arasındadır (Ekşi, 2003). Değer edinmek için günümüzde eğitim kurumları önemli bir araçtır. Bireyler değerleri zamanla ailesinden, içinde bulunduğu çevreden görerek, yaşayarak ya da okullarda öğrenerek edinir. Zaten ders öğretim programlarına da yansıyan “Millî

Eğitim Temel Kanunu”nun amaçlarında da “beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” şeklinde yer alan ifadeler de eğitim-öğretim kurumlarının bu noktadaki sorumluluklarını gözler önüne sermektedir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Program millî, ahlaki ve kültürel temel değerleri derslerin içerikleri arasına yerleştirerek sosyal duyarlılığı gelişmiş, değerleri ön planda tutan bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini ortaya koymaktadır (MEB, 2005).

Öğrencilerde tutarlı, dengeli ve sağlıklı bir kişilik oluşturmaya yardımcı olmak eğitim öğretim kurumlarındaki değerler eğitiminin amaçları arasındadır. Bu kurumların diğer bir hedefi ise öğrencileri yetenek ve ilgilerine göre yetiştirerek üst öğrenime ve hayata hazırlayıp onların “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmaları konusunda gerekli davranış, tutum, alışkanlık, bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Yukarıda bahsi geçen “öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmak” esasen eğitimde asıl amaçtır. Bu amaca ulaşılmadığı takdirde belirlenen öteki amaçlar elde edilse de bunun pek bir anlamı olmayacaktır (Aydın, 2010: 16-19). Aktarılan değerlerin bireyler tarafından hayata geçirilmesinde aile, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyal konum ve yaşanılan çevre gibi etkenler önemli bir faktördür. Kazanılan bu değerlerde aile, eğitim kurumları, sosyal ve yakın çevre ciddi görevler üstlenmektedir (Baki, 2019).

Öğretim programında değerlerden bahsedilmesi büyük bir önem arz etse de programdaki açıklamalar, değerleri öğrencilere kazandırma sürecinde ne şekilde hareket edileceği ve ne tarz etkinliklerden yararlanılacağı konusunda yeterli değildir (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Değer aktarımı için en uygun alanlar arasında örgün eğitimin planlı ve programlı yapıldığı okullar da vardır. Eğitimin ana unsurları arasında yer alan öğretmenler değerlerin aktarılmasında çocukların ailelerinden sonraki en önemli kişilerdir (Karatay 2007). Örneğin eğitim kurumlarında öğretmenler, öğrencilerin sosyal öğrenme yoluyla öğrenmelerinden yararlanarak hedeflenen amaçlar doğrultusunda öğrencilere kazandırılması gereken tüm tutum ve davranışları sınıf ortamında kendileri sergileyebilirler. Unutulmamalıdır ki eğitim ve

öğretim ortamlarında değerleri kazandırabilmenin en verimli şekli o değerleri taşıyarak davranışlarımıza yansıtmaktır (Kasapoğlu, 2013).

Ayrıca rol ve model olmanın dışında çocuklara rehber olma gibi sorumlulukları da bulunan öğretmenler, öğrencilerinin değerleri sağlam bir şekilde işleyen kaynaklara ulaşmalarını sağlamaya çalışmalıdır. Çünkü öğrencilerin seviyeleriyle uyumlu roman, öykü ve şiir benzeri kaynaklardan faydalanmak özellikle ilkokullarda uygulanan değerler eğitimi sürecine büyük oranda katkı sağlayacaktır (Çelik ve Buluç 2018, s.70). Bu sebeple çocuklara yönelik kaleme alınan eserler “ele aldıkları konular, şahıs kadrosu ve anlatım teknikleri” açısından onların saf ve hareketli dünyalarına pozitif etkiye bulunan, çocuklara bir kısım değer ve davranışları kazandırmayı planlayan ürünler olmalıdır (Arseven, 2005: 51).

Çocuğun kendisine rol ve model temsilcisi aradığı dönemler kişiliğinin gelişimine önemli katkı sunmaktadır. Böylesi dönemlerde çocuklar bazen bir arkadaş, bazen bir öğretmen bazen de bir eser kahramanını kendine rol ve model alır. Hatta bu eser kahramanlarıyla birlikte hayatın sorunlarına karşı çözüm önerileri üretirken toplumsal değerleri de edinebilir. Bundan ötürü çocukların okuyacakları kitapların seçimine dikkat edilmelidir. Çünkü niteliği yüksek eserler çocukların gelişme ve öğrenme süreçlerindeki olumlu benlik gelişiminin en önemli faktörüdür (Özbaşı, 2020).

1.1. Problem Durumu

Dünyadaki değişim ve gelişimlerin çok hızlı gerçekleşmesine, insanlar uyum sağlamaya çalışmaktadır. Yetişmekte olan kuşaklar “beslenme, sağlık, eğitim, sosyalleşme” alanlarındaki pek çok olanağa eskiye nazaran çok daha kolay erişebilmektedir. Maddesel açıdan bu kolaylığı bize sunan çağ bir taraftan da bireyleri ahlak yönünden pek çok probleme maruz kılmaktadır. Ne yazık ki bireyler psikolojik kaynaklı değişmelere maddesel değişmelerde ki gibi hızlı uyum gösterememektedir. Toplumsal bir canlı olan insanın yaşamını sürdürebilmesi içinde bulunduğu çevre ile kurduğu sağlıklı ilişkilerle mümkün olabilir. Yaşamı boyunca pek çok alanı diğer bireylerle paylaşma durumunda bulunan insan, bu paylaşımlar esnasında sorun yaşamamak ve yaşatmamak için toplumdaki kimi değerleri benimsemek ve bu değerler ışığında hareket etmek durumundadır. Bireylerin

birbirlerine ve çevrelerine karşı gösterdikleri uyumda başarı elde edebilmesi toplumdaki değerlerin erken yaşlardan itibaren çocuklara sezdirilmesiyle sağlanabilir.

Çocuklar, kendilerine direkt öğüt verilmesinden ve çeşitli telkinlerin arka arkaya sıralanmasından hoşlanmadıkları için bu yollarla gerçekleştirilen değer eğitiminde istenilen fayda sağlanamamaktadır. Durum böyle olunca değerlerin kazandırılmasında metinlerin kullanılmasına, metinler vasıtasıyla değerlerin dolaylı bir şekilde aktarılmasına çalışılmış ve “Türkçe” derslerinde bu yöntemin sıklıkla kullanılması sağlanmıştır. Değerlerin, metinler vasıtasıyla kazandırılmasına çaba harcansa da bunun yeterli olmadığının farkına varılmış ve bazı edebî eserlerden faydalanmak durumunda kalınmıştır. Çocuklara verilen değer eğitimi edebî eserlerle desteklenirken bir taraftan da bu eserlerin seçimine dikkat edilmeli ve arzu edilen amaçları karşılamasına özen gösterilmelidir. Çünkü çocuklar genelde hikâyelerdeki kahramanları rol ve model alır. Hatta kendilerini kahramanların yerine koyar ve onlarla özdeşleşme gayreti içinde kahramanların sahip oldukları değerleri kabullenmeye çalışırlar. Bu sebeple çeşitli dallarda ödül alan Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuklar için kaleme aldığı romanların değerler eğitimi bakımından araştırılmasının faydalı olacağı düşünüldüğünden yazarın, eserlerinde kök ve alt değerlerden en çok hangilerine yer verdiği, eserlerinde değerlerden hangilerini ön plana çıkardığı incelenmiştir. Böylece Yeşim Saygın ARMUTAK’ın romanlarının değer eğitimindeki önemi ve çocuklara önerilebilirliği konusunda fikir edinilmiştir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuk romanlarında kök ve alt değerlerden hangileri yer almaktadır?

1.1.2. Alt Problemler

Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuk romanlarında kök ve alt değerler nasıl ve ne sıklıkla işlenmiştir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda yer alan kök değerleri dikkate alarak Yeşim Saygın Armutak’ın çocuk romanlarını kök ve alt değerler açısından incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumsal bir canlı olan insan yaşamın tüm safhasında, insani ilişkilerinde bazı temel becerilere ihtiyaç duymaktadır. Bu becerilerin bireylere kazandırılmasında, okul ve ders kitapları tek başlarına yeterli olmayabilir. Tam da bu durumda çocuk edebiyatının eğitici ve öğretici özelliği öne çıkmakta ve çocukların değerlerle uyumlu birer kimlik kazanmalarında okuma alışkanlıklarının da büyük bir rol aldığı söylenebilir. Okuma alışkanlığı kazanmış fertlerin hayata dair tecrübeleri yaşamışlıklarıyla sınırlandırılmaz. Onlar yaşantılarıyla birlikte farklı yaşamlardan esinlenerek kaleme alınmış tüm edebî eserleri de deneyimlemiş sayılırlar. Bu nedenle çocukların erken yaşlardan itibaren okumayı alışkanlık hâline getirebilmeleri için ilkin aile ortamlarında sonraları ise okullarda bu konuya gereken önem ve özen gösterilmelidir. Erken yaşlarda başlayan okuma alışkanlığı, belirli bir eğitim algısını da yanı sıra getirir. Toplum içinde önemli bir yere sahip çocuklara tavsiye edilecek kitapların hassasiyetle belirlenmesi de meselenin bir başka yönüdür.

Ayrıca “İkinci Dünya Savaşı”ndan sonra dünya üzerinde yaşanan hızlı değişimlerden insanlar da etkilenmekte ve toplumu ayakta tutan değerler de bu gelişmelerden payına düşeni almaktadır. Hoşgörü, saygı, sorumluluk, çalışkanlık gibi değerlerin eski dönemlere nazaran önemini kaybettiği; bencillik, tembellik ve sorumsuzluğun bilhassa gençlerin içinde yaygınlık kazandığı görülmektedir. Meydana gelen böylesi olumsuz durumlar önemli ölçüde bir bozulmayı da yanı sıra getirmektedir. Bu olumsuz durumlara rağmen arzu edilen sosyal yapıya kavuşabilmenin yolu toplumun temel değerlerinin genç kuşaklara benimsetilmesinden geçmektedir. Aile ortamında verilmeye başlanan değerler eğitimi çocuğun yaşam sürdüğü çeşitli çevrelerce de desteklenerek eğitim kurumlarının çalışmalarıyla devam ettirilmelidir (Kumbasar, 2011, s.1).

Zamanımızda aileler, çocuklar için yazılan eserlerin kıymetini gereğince fark edemediğinden, çocukların gelişim dönemlerinde maruz kalınan olumsuz

durumlar her geçen gün artış göstermektedir (Dilidüzgün, 2004, s.18). Bu nedenle bilhassa ilköğretim çağındaki çocuklara yönelik kitapların seçimini yapan aileler ya da öğretmenler kitap tercihlerinde hassas olmalı, seçilen kitapların çocukların gelişim düzeylerine, yaşlarına, ilgi alanları ile bireysel farklılıklarına uygunluğunu kesinlikle hesaba katmalıdırlar.

Bu bağlamda yaptığımız araştırmanın; çocuklarının gelişimlerine katkıda bulunmayı düşünen ailelere, bu alanda çalışmak arzu eden lisans ve yüksek lisans öğrencilerine, çocuk edebiyatı yazarlarına, kitap seçiminin ne kadar önemli olduğunun farkında olan öğretmenlere katkı saylayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Yeşim Saygın ARMUTAK'ın çocuk romanlarında bulunan değerlerin “Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda yer alan değerlerle uygunluk gösterdiği varsayılmaktadır.
2. Edebî eserler vasıtasıyla değerlerin çocuklara kazandırılabilmesi varsayılmaktadır.
3. Değerler eğitimi bakımından Yeşim Saygın ARMUTAK'ın çocuk romanlarının verimli olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Kapsamı Ve Sınırlılıkları

Araştırma, Yeşim Saygın Armutak'ın Güneşli Kitaplığı Yayınlarından çıkan, “Hayaletli Gölün Çocukları” (2005), “Mızıkacı” (2005), “Bataklığın Kıyısındaki Ev” (2007), “Baykuş Yemini” (2012) ve en son çıkan “Günlükte Saklı Sırlar” (2021) adlı çocuk romanlarının kök ve alt değerler açısından incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Değer: Değer TDK'nin sözlüğünde (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020) “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.” olarak ifade edilmiştir.

1.6.2. Eğitim: Eğitim TDK'nin sözlüğünde (TDK, 2020) “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya

dolaylı yardım etme, terbiye.” olarak tanımlanmıştır. Eğitim yaşam devam ettikçe var olacak bir süreçtir.

1.6.3. Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi aracılığıyla bireylerin en güzel yönleri gözler önüne serilmeye, kişilikleri ilerletilerek kemal noktaya erişmelerine çabalanır. Ahlaka uygun olanla ahlaka aykırı sayılan özelliklerin bilgisi verilerek, kişileri ve toplumu fenalıklardan uzaklaştırıp iyiye ve güzele yönlendirme hedeflenir. Değerler eğitimi vasıtasıyla insanlarda ve toplumda hoş olan eğilimlerin yaygınlaştırılmasıyla bireylerin nahoş eğilimlerin hedefi olmaları engellenmeye çabalanır. Bu şekilde toplumla uyumlu yaşam süren sağlıklı kişiliğe sahip bireyler yetişir (Aydın ve Gürler, 2018).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Kavramı

Değer kavramı Latince “güçlü olmak” ya da “kıymetli olmak” anlamlarında olan “valare” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995). Bu kavramın ne olduğunu açıklayabilmek adına pek çok felsefi ve bilimsel çalışmalar yapılmasına rağmen değerlerin ne olduğu konusunda herkesçe kabul görmüş bir tanımda net bir uzlaşmaya varılamamıştır. Kimi araştırmacılarca değerlerin “objektif” değil “sübjektif” bir özellik içerdiği dile getirilmiştir. Böylesi bir durumun da değerleri tanımlama noktasında uzlaşma varılamamasına sebep olduğu bilinmektedir. Değer kavramı pek çok disiplinde yer bulduğundan teorisyenler değerleri çeşit çeşit kavramla bağdaştırıp açıklama durumunda kalmışlardır. Teorisyenler değeri, ilgilendikleri bilim alanını baza alarak inceleyip değer farklı yönleriyle ilgilendirilerek kendi alanları doğrultusunda ifade etmeye çalışmışlardır. “İnanç, amaç ve eğilim, normatif standartlar” değer kavramının açıklanmasında en fazla kullanılan ifadelerdendir. (Ulusoy ve Dilmaç, 2018). Değer kavramına yönelik yapılan bazı tanımlar şu şekildedir:

“Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.”; “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2020).

Bir şeyi kıymetli kılan ve insanları yönlendiren öğelere değer denir. Duygularımız, davranış ve düşüncelerimiz değerler vasıtasıyla anlamlı hâle gelerek şekillenip belirli bir yola yönelir. Davranışlardan hangilerinin kötü ya da iyi olduğu, hangilerinin istenip istenmediği, hangi davranışın ahlaka uygun ve doğru olduğunun tespiti “değerler” vasıtasıyla mümkündür (Hökelekli, 2013).

Değerler, sosyal yaşamı düzene koyan ve bireylerin toplumdaki hâl ve hareketlerini denetim altında tutan bir özelliğe sahiptir. Toplumu oluşturan fertlerin hatalı hareketlerden uzaklaşarak uygun davranışlara yönelmesini kolaylaştırır. Bireylerin kabul ettiği değerler doğru ise toplumdaki öteki fertlerce de kabullenilerek benimsenir ve toplumun geneline mal olmuş bir değere dönüşür. Bireyler arasındaki iletişimin ne şekilde olması gerektiği değerlerin ışığında saptanır. Bu nedenledir ki değerlerin bireysel ciheti, toplumsal cihetine kıyasla daha sönük kalmıştır (Okumuş, 2010).

Herhangi bir şeyin arzulanıp arzulanmadığı değerlerin vasıtasıyla saptanır. Değerler; genel itibarıyla arzulanan, ilgi duyulan, gereksinimi hissedilen, toplumun iyi ve doğru olarak onadığı kriterlerden meydana gelir (Güngör, 1998).

İnsanları kıymetli ve üstün kılan kriterlere değer denir. Bireylerin yaşam felsefesi, karakteri, davranış biçimleri ve ilerideki hâli değerler aracılığıyla biçim alır. Bu nedenle değerlerin öneminin anlaşılması ve karakterimizin bir parçasına dönüştürülerek benimsenmesi gerekir (Yaman, 2016).

Yaşantımıza rehberlik edip hareketlerimizi, düşünce ve davranışlarımızı yönlendirerek bizler adına büyük bir öneme sahip olan değerler fiziki bir varlık olmayıp davranışlarımız neticesinde belirir. Mesela adalet, sevgi, yardımseverlik, dostluk vb. değerler onları benimseyip yaşantılarına yansıtan bireylerin tutum ve davranışlarıyla somutlaşır (Aydın ve Gürler, 2018).

Değerler Maddi ve manevi olarak iki kısma ayrılır:

2.1.1. Maddi Değerler: Her millette var olan giyim ve kuşam, araç-gereç, el sanatları, mimari, gibi somut bir varlığa sahip şeyler değerlerin maddesel yönünü meydana getirir. Bir şeyi maddi değer ögesi olarak görebilmenin yolu somut bir yapısının olmasına bağlıdır. Toplumda elle tutulup gözle görülen, hissedilebilir biçimde var olmaya devam eden tüm ögeler değerlerin maddesel kısmını gösterir. Herhangi bir toplumda maddi değerlere bakılarak o topluluğun gelişme seviyesine ilişkin bir fikre varılabilir. Zira maddi değerler genel anlamda toplumların gelişim seviyeleriyle bağlantı içinde varlığını devam ettirir. Maddi değerler çoğunlukla “evrensel” nitelik taşıırken manevi değerlerse millî bir nitelik taşır.

Mesela, teknolojik araç ve gereçler “evrensel” bir unsur olup tüm uluslarca kullanılırken örf-âdet, gelenekler, töreler ulustan ulusa çeşitli farklılıklar içeren millî unsurlardır (Doğu, 2020).

2.1.2. Manevi Değerler: Toplumda var olan değerlerin “soyut” boyutunu meydana getiren, fertlerin inançlarına, düşüncelerine, tutum ve davranışlarına göre şekillenen unsurlardır. Somut bir varlık olmayan, düşüncelerimizin, duygularımızın şekillendirdiği bu değerlerin maddilerine kıyasla değişim göstermesi çok güçtür. Zira zaman içinde özelliğini ve işlevselliğini kaybeden araç-gereçlerin yenileri üretilirken manevi değerler işlevlerini yitirmeden yüzyıllarca varlık göstererek toplumların gereksinimlerini karşılayabilir. Değerlerimiz maddi ve manevi olarak birlikte uyum içinde gelişim ve değişim yaşamalıdır. Değerlerin tekinde meydana gelen değişim ya da gelişim diğer değerden destek görmezse bu husus insanlarda “kültürel” gecikmeye sebep olur (Aktan ve Tutar, 2007).

Türk milletine ait manevi değerler Bilgiseven (2007) tarafından aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- İnsanlığa ve adalete yöneliş
- Vatanseverlik
- Lâiklik
- Hürriyetseverlik
- Demokrasi ve insan hakları
- Milliyetçilik
- Yardımseverlik
- İlme saygı
- Gerçek anlamıyla cihangirlik ve fetih
- Çalışkanlığa yöneliş
- Kişinin araştırma, üretme gücüne saygı

2.1.3. Değerlerin Önemi ve İşlevi

Her toplumda varlık gösteren güzel, doğru, iyi olma gibi özellikleri içeren ve toplumdaki tüm kesimlerin genel olarak üzerinde uzlaşma sağladığı kurallara değer denir. Bu değerler insanların büyük bir kısmının benimsediği standart

davranışları ortaya çıkarır. Davranışlarımıza yansıyan değerler insanlarla kurduğumuz iletişimlerimizde de önemli bir rol üstlenir. Bireylerin davranış ve tutumlarına yön veren kurallar bütünü olan değerler ödül, kontrol ve baskı işlevleri görerek kişileri yanlış ve istenilmeyen davranışlardan uzaklaştırıp doğru olanı sergilemeye yönlendirir. Toplumdaki mutluluğu, huzuru ve birliği sağlayan değerler; kişiler arasındaki işbirliği ve yardımlaşmanın da önemli faktörlerindendir (Silah, 2005). Dünya genelinde meydana gelen zorbalıkların, buhranların ve intiharların artış sebepleri arasında insanların değerleri benimsemeyerek onlardan yoksun kalmaları da gösterilebilir. Bireylerin birlik, bütünlük ve dirlik içinde yaşayıp varlıklarını sürdürebilmeleri değerleri benimseyip davranışlarına yansıtmalarıyla mümkün olabilir. Ayrıca kişilerin çevrelerinde meydana gelen hadiselerin bilincinde olarak onları değerlendirip yorumlamalarında da değerlerin katkısından söz edilebilir (Aydın ve Gürler, 2018).

Değerlerin fikirlerde yer bulması bireyleri ve toplumları somut gerçeklikten öteye götürür. Bir kısım değerler bazı toplumlara mahsus olmalarıyla onları diğer toplumlardan ayırırken kimi değerler ise bütün bireylerce benimsendiğinden toplumları bütünleştirme ve birleştirme işlevine sahiptir. Dolayısıyla evrensel değerlerin herkes tarafından kabul edilebilir olması kişiler arasında birlik ve bütünlüğü sağlarken toplumsal değerlerde yaşanan farklılıklar ise toplumların ayrışmasına neden olabilir (Tozlu, 1992).

Gökçe (1994) değerlerin toplumsal işlevlerini aşağıdaki gibi sıralar:

- Değer ve kültür birbiriyle etkileşim hâlinedir. Bir taraftan kültürün etkisinde olan değerler diğer taraftan da kültüre etki etmektedir.
- Fertler, toplumun uygun bulup onayladığı davranışları sergileme noktasında değerlerin gücünden yararlanarak onların ışığıyla istedik davranışları gösterir.
- Kişilerin zihnî ve hissî yanlarına etkide bulunan değerlerin toplumsal özelliği olduğundan bu değerler, toplum içinde içtimai sonuçların doğmasına yol açar.
- Değerlerin bir işlevi de kişilerin şahsiyetleriyle birleşmesidir. İnsanlar, değerleri kazanıp özümseyerek hâl ve hareketleriyle bu değerlerin başkaları tarafından kazanılmasına yardımcı olurlar (Gökçe, 1994, Akt. Özensel, 2003: ss. 230-231).

Toplumsal değerlere dikkatleri çeken Fichter (2019) ise toplumsal değerlerin fonksiyonlarını aşağıdaki gibi sıralar:

- Değerlerin sayesinde kişilerin ilgisi somut kültür nesnelere toplanabilir. Kıymeti bulunmayan kimi nesneler değerlerin katkısıyla ciddi önem arz edebilir ve bireyler bu nesnelere ulaşabilmek adına emek harcama durumunda kalabilir.
- Bu değerlerin yaşandığı toplumlarda çeşitli sosyal tabakalar ortaya çıkar. Böylece kişiler, toplum içinde “nerede durduğunun” bilincinde olup ona göre davranışta bulunur.
- Kişilerin toplum içindeki konumunu, görevini ve yerini seçmesinde değerlerin katkısı büyüktür. Belirli bir statüye sahip kişilerin hangi rolleri yerine getirecekleri değerlere göre şekillenir.
- Değerlerin aracılığıyla toplumlarda belirli hareket ve fikir kalıpları oluşur. Değerlerle toplumca onaylanıp benimsenen davranış ve tutumların taslağı oluşturulur. Böylece kişiler, toplumun desteklediği hâl ve hareketlerin hangileri olduğu konusunda bilinçli olup onları sergilemeye çabalar.
- Değerler toplumun denetim mekanizmasıdır. Bireyler; ne tür davranışlar karşısında cezalandırılacağını ya da ödüllendirileceğini, davranışlarından hangilerinin uygun veya uygunsuz bulunduğunu değerlerin aracılığı ile kavrar.
- Ortak değerlere sahip kişi ya da toplumların arasında işbirliği ve yakınlaşma görülürken değişik değerlere sahip olanlarda bu durum tamamen ters bir eğilim gösterebilir. Bu sebeptendir ki değerler, kişi ve toplumların birbiriyle olan dayanışmasını eksiltebilir veya çoğaltabilir (Fichter, 2019, s.176).

2.1.4. Değerlerin Özellikleri

Kişi veya toplumların saygınlık kazanıp bir ehemmiyet arz etmelerinde değerlerin de payı vardır. Kişi ve toplumların üstünde anlaşılmaya vardığı değerler rastgele oluşturulmuş prensipler olmadığından bireyler değerleri önemser ve onların yaşatılabilmesi adına fedakârlık gösterebilir hatta değerlerine karşı menfi hareketlerde bulunanlarla çatışmalara girerek bu uğurda can verebilir veya can alabilir. Fertler arasında gizli bir uzlaşma ögesi olan değerlerin toplumdaki başka kıymetli nesnelerle kıyaslandığında mücerret bir nitelik taşıdığı anlaşılabılır.

Toplumların ceza ve ödöl sistemlerinin temelini oluşturan değerlerden uzak kalan bireyler, etkili bir toplumsal denetim mekanizmasını kaybetmiştir. İnsanların kuşaktan kuşağa birikimlerinin ürünü olan değerler bireylerin yaşantısında önemli etki bırakmaktadır. Bireyler; toplumların isteklerini, tasvip ettiklerini veya reddettiklerini değerlerin aracılığıyla öğrenebilir (Fichter, 2019). Değerlerin taşıdığı nitelikleri Aydın ve Gürler (2018) ve Rezsohazy (2001) aşağıdaki gibi sıralar:

Değerlerin özelliklerini Aydın ve Gürler (2018) şu şekilde sıralar:

- Tarihsel birikimin bir ürünü olan değerler yerleşmiş inanışlardan doğar.
- Toplum ile birey arasındaki ortak görüşü yansıtır.
- Bireylerin “karar verme” ölçütüdür.
- Sosyal hayatın düzene girmesine yardımcı olur.
- Kültürel devamlılığı sağlar.
- Toplumun denetim mekanizmalarındandır.
- Davranış ve tutumların kaynağını oluşturan unsurlardan biridir.
- Değerler, çevreyle etkileşimi neticesinde işlevselleşir.
- Bireylerin toplumsal rollerinin seçimine etki eder.
- Bireylerin güdülenmelerinde önemli rol oynar.
- Farklılıklara karşı ara buluculuk işlevini görür.
- Bireylerin, kendilerini yalnız veya dışlanmış hissetmelerini önleyerek toplumla bütünleşmelerine yardımcı olur.
- Fertlerin ahlaksal yetkinliğe ulaşmasına katkıda bulunur.
- İnsanlar değerleri zaman içinde öğrenir ve öğretir.
- Fertler arasında işbirliğinin yayılmasında değerlerin payı büyüktür.
- Toplumsal gaye ve hedeflerin oluşmasına kılavuzluk yapar.
- Değerler onu yaşatacak insanla anlam kazanır.
- Değerler birbirlerinden ayrı düşünülemez.
- Değerlerde nicelikten bahsedilemez.
- Fertlerin toplum tarafından kabul edilmeyen davranış ve tutumlarda bulunmalarını önler.
- Değerlerin vasıtasıyla kişiler kendi ilke ve kurallarını belirler.
- Değerler daha çok “duyuşsal alan”a hitap etmektedir.

- Değerlerin soyut yönleri daha ağır basmaktadır.
- Bireylere bir dünya görüşü kazandırır.
- Değerler devamlı değişme hâlinindedir.
- Değerler disiplinlere (matematik, felsefe, psikoloji vd.) göre değişik manalar yüklenir (Aydın ve Gürlü, 2018: 5-6).

Rezsohazy (2001) değerlerin özelliklerini şu şekilde açıklar:

- Değerler toplumsal ve bireysel eylem sistemini oluşturan öğelerdendir.
- Fertlerin kişilik oluşturma sürecinde değerlerin rolü büyüktür.
- Değerler ideolojilere kaynaklık eder.
- Bireylerin gerçeklerle yüzleşmesindeki aracıdır.
- Toplumsal değişimlerin meydana gelmesinde değerlerin de katkısı vardır.
- Kişilerin tutum ve davranışlarında değerlerin izleri görülür.
- Toplumsal denetim mekanizması işlevini yerine getiren değerler vasıtasıyla toplumdaki düzenin sürekliliği temin edilir (Rezsohazy, 2001, Akt. Bacanlı, 2017: 37).

2.1.5. Değerlerin Sınıflandırılması

İnsanlar değerlere konu olduğundan pek çok bilim dalı değerleri araştırma gereği hissetmiş ve kendi prensipleri doğrultusunda değerleri incelemeye tabi tutmuştur. Böylesi bir vaziyet ise değerlerin hakkında bir fikre ulaşılmasını zorlaştırarak değerlerin boyutunu artırmıştır. Türklere ait değerler “maddi ve manevi” değerler olarak gruplandırıldığında maddi kısmı; araç-gereçler, yemekler, el sanatları ve elbiseler gibi somut eşyalarla bütünleşirken manevi kısmıysa; hoşgörü, sevgi, saygı, misafirperverlik ve dürüstlük benzeri soyut değerlerden oluşur (Çakıcı, 2010).

Sosyal bilimcilerce pek çok sınıflandırması yapılan değerlerin ulusal veya evrensel bir nitelik taşıdığı belirtilmiştir. Bu durum değerleri sınıflandırmada uzlaşmaya varılamamasına neden olduğundan literatürde sürekli bahsi geçen, pek çok araştırmacının da onayladığı değer sınıflandırmalarına aşağıda yer verilmiştir.

2.1.5.1. Edward Spranger'in Değer Sınıflandırması

1928'de Alman psikolog Spranger hazırladığı değerlerle ilgili testi kişilere uygulamış ve çalışma neticesinde ulaştığı bulgulardan hareketle değerleri altı başlıkta toplayıp değerlere yönelik ilk sınıflandırmayı oluşturmuştur. Bu çalışmayla Spranger kendinden sonra yapılan birçok araştırmaya kaynak olmuştur. Pek çok araştırmacı, Spranger'in sınıflandırmasından hareketle çeşitli çalışmaları ortaya çıkarmıştır (Güngör, 1997). Spranger tarafından yapılan değer sınıflandırmasına aşağıda yer verilmiştir:

2.1.5.1.1. Bilimsel Değer: Bu değere sahip bireylerin hadiselerle bakış açısı ilmi ve gerçekçidir. Akıl yürütme, deney, bilim ve gözlemi ön plana çıkararak doğruluğu ispatlanmış bilgilere itimat edilir.

2.1.5.1.2. Ekonomik Değer: Uygulanabilir ve faydalı bilgiler birey için önem arz eder. Herhangi bir hadise veya durumla karşı karşıya kalındığında kişiler hep maddi getirileri öncelikli görür ve o şekilde davranırlar.

2.1.5.1.3. Estetik Değer: Bu değere sahip kişiler sanatı yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak görürler. Onlar için form, simetri, şekil ve düzen gibi öğeler önemlidir.

2.1.5.1.4. Sosyal Değer: Bu değeri taşıyan bireylerin toplumsal yönleri güçlüdür. İnsan sevgisi, yardımseverlik, bencil olmama, dayanışma sosyal değerler için temel unsurlardır. Bundan ötürü bu değerleri kazanmış kişiler, toplumsal ilişkilerinde cana yakın ve sevecen bir tutum takınır.

2.1.5.1.5. Politik Değer: Statü, saygınlık kazanma ve bireysel güç bu değeri benimseyen kişiler için ön plandadır. Topluma hâkim olmak politik değere sahip bireylerin en belirgin özelliklerindendir.

2.1.5.1.6. Dinî Değer: Dünyanın maddi zevk ve lezzetleri önemsenmeyerek dini duygu ve düşünceler önde tutulur. Mistik dünyevi olaylarla ilgilenilir ve kâinat bir bütün hâlinde düşünülür (Keskin, 2016).

2.1.5.2. Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Milton Rokeach (1973) tarafından değerler test edilebilir bir duruma getirilip psikoloji bilimine kazandırılmıştır. Rokeach kişilerin belirli sayıda değerlere sahip olabileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte Rokeach'a göre değerler kısıtlı

olsa da kişilerin değerleri benimseme dereceleri aynı oranı göstermemektedir. Aynı değeri kazanmış birden fazla kişinin bu değeri benimseme dereceleri farklı olabilir. Bazı kişiler sahip olduğu değere fazlasıyla önem verirken bazıları ise yeterince önemli görmeyebilir. Rokeach’a göre bunun sebebi değerlerin tekil durumda olmayıp sistemsel hâlde bulunmalarındır. Bireylerin benimsediği değerlerin neler olduğu ve bu değerlerin onlar için ne denli önem arz ettiği; bireylerin kültürleri, kişilikleri ve eğitimleriyle ilişkilidir (Bacanlı, 2017).

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere Rokeach değerleri iki başlıkta toplayıp “Rokeach Değer Envanteri”ni ortaya koymuştur. Rokeach envanterdeki değerlerin sıralamasını bireylere bırakmış, kişilerden değerleri önceliklerine göre sıralamalarını talep etmiştir. Envanterdeki değerler “amaç değerler” ve “araç değerler” olarak iki başlıkta gruplandırılmıştır. Doğrudan hedefi işaret eden ve bir netice belirten değerler “amaç değerler” olarak adlandırılır. Hedefe ve neticeye ne şekilde varılacağını gösteren değerler ise “araç değerler” olarak adlandırılır. Örneğin kişinin “amaç değerler”den “mutluluk” değerini kazanabilmesinin yolu; “sevgi dolu, geniş görüşlü ve neşeli olma” gibi bazı “araç değerler”i kazanmasından geçer (Çalışkur ve Aslan, 2013).

Tablo 2.1. Rokeach’ın Değer Sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Dini olgunluk	Affedici
Özgürlük	Dürüst
Aile güvenliği	Yardımsever
Gerçek dostluk	Kendini kontrol eden
İç huzur	Bağımsızlık
Kendine saygı	Kibar
Mutluluk	Sorumlu
Eşitlik	Öz kontrol
Başarılı olma	Ufku geniş olma
Bilgelik	Kabiliyetli
Ulusal güvenlik	Neşeli
Sosyal kabul	Temiz
Barış içinde bir dünya	Cesaretli
Güzellikler dünyası	Mantıklı
Zevk	Sevgi dolu/sevecen
Heyecanlı bir hayat	İtaatkar
Rahat bir yaşam	Hırslı/İstekli
	Entelektüel

(Yiğittir, 2012)

2.1.5.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Schwartz, Rokeach'tan etkilenecek "evrensel değerler"i saptamak amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. 1990'lardan günümüze kadar değerlere yönelik bir çok çalışmada bulunan Schwartz Tablo 2.2'de yer alan 10 evrensel değeri ve bunlarla bağlantılı alt değerleri saptamıştır. (Bacanlı, 2017).

Tablo 2.2. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Evrensel Değerler	Alt Değerler
Evrenselcilik: Tüm insanların ve tabiatın iyiliğini istemek, anlayış ve hoşgörü göstermek.	Güzelliklerin hâkim olduğu dünya istemek, Adalet, açık fikirli olmak, eşitlik, doğayı korumak.
İyilikseverlik: Çevresindeki bireylere yardım etme, onların iyiliğini düşünme.	Dürüst, sadık, bağışlayıcı ve yardımsever olmak.
Güvenlik: Bireylerin ve toplumun neşesini ve huzurunu sürdürmek.	Millî güvenlik ve toplumsal düzeni tesis etmek, ailenin güvenliği, iyiliğe mukabele etmek.
Uyma: Toplumsal düzeni bozacak, başkalarını zarara uğratacak davranış ve tutumlardan uzak durmak.	Büyüklerle saygı gösterip değer vermek, nazık ve itaatli olmak.
Geleneksellik: Örf ve âdetlere saygılı olmak, onları yaşatmak.	İnançlı ve mütevazı olmak, yaşamın karşımıza çıkardıklarını kabul etmek.
Öz Yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsız olmak.	Hür ve üretken olmak, tercihlerini hayata geçirmek, meraklı olmak.
Başarı: Toplumsal kriterlere göre bireysel başarı elde etmek.	Sözü geçen, bilgili ve başarılı biri olmak.
Hazcılık: Kişisel haz ve zevklere meyletmek.	Hayattan tat almak, zevk almak, mutlu olmak.
Güç: Kişiler üzerinde kontrol kurma, toplumsal statü edinme.	Toplumdaki konumunu korumak, saygınlık elde etmek, otorite sahibi olmak.
Uyarılım: Heyecanlı olmak, yenilik aramak.	Cesur ve heyecanlı olmak, hareketli bir yaşam sürmek, yenilikçi olmak.

(Aydın ve Gürler, 2018)

2.1.5.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson değerleri üç başlıkta sınıflandırmıştır:

2.1.5.4.1. Bireysel Değerler: Kişilerin hayatını yönlendiren ve onların tercihlerini şekillendiren değerleri içerir.

2.1.5.4.2. Grup Değerleri: Belirli gruplar tarafından benimsenen değerleri kapsar. Grup tarafından benimsenen değerler üyelerce de benimsenmektedir.

2.1.5.4.3. Sosyal Değerler: Toplumun benimsediği değerler bütünüdür. Bireyler, toplumca onaylanıp kabul görmek amacıyla bu değerleri kazanmaya çalışır. Farklılık, adalet, saygı ve eşitlik benzeri değerleri sosyal değerlere örnek gösterebiliriz (Kağan ve Yılmaz, 2019).

2.1.5.5. Hilmi Ziya Ülken'in Değer Sınıflandırması

Sosyolog ve düşünür Ziya Ülken'e göre değerler, "içkin değerler, aşkın değerler ve normatif değerler" olmak üzere üç başlıkta toplanmıştır:

2.1.5.5.1. İçkin Değerler: "İnanma"dan daha çok "bilme"nin egemen olduğu; eşya, kavram ve duygu ile olan ilişkiler sonucu ortaya çıkan ve bilincin çevrelediği değerlerdir. Bilgi, teknik ve sanatla ilgili değerler "içkin değerler" arasındadır. Sanatsal değerlerde duygu ve duyumlar, bilgiyle ilgili değerlerde kavramlar, teknik değerlerde ise maddeler öne çıkarılmaktadır. İçkin değerler bireylerin yetenek ve deneyimlerinin bir ürünüdür.

2.1.5.5.2. Aşkın Değerler: İnsanların toplumsal çevreleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan değerleri ifade etmektedir. Bundan ötürü bireyler arasındaki münasebetler bu değerlerin ana unsurudur. "Bilgi"den daha çok "inanma"nın öne çıktığı "sezgisel" özellik taşıyan bu değerlerden bazıları ilahi adalet, ahlak, din ve kaderdir.

2.1.5.5.3. Normatif Değerler: İnsanların fiil ve sözlerinin bir ürünü olan bu değerlerin esas işlevi değerleri birbiriyle karşılaştırıp tartmaktır. Normatif değerlerde sözler kıyaslandığında ölçüt dil, eşyalar kıyaslandığında ölçüt iktisat, fiiller kıyaslandığında ölçüt hukuk olur. Tek başlarına anlamları olmayan normatif değerler "aşkın" ya da "içkin" değerlerle bir anlam kazanır (Ülgen, 2016).

2.1.5.6. Takiyettin Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması

Takiyettin'e göre çok fazla durumla karşılaşan insanın, bu durumlara göğüs gerebilmesi belirli değerleri kazanmasıyla mümkün olabilir. Takiyettin Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması aşağıdaki gibidir:

2.1.5.6.1. Yüksek Değerler: Dürüstlük, hak, güven, saygı, eşitlik, adalet ve sevgi benzeri değerleri içermektedir.

2.1.5.6.2. Araç Değerler: Bencillik, ün, şan, şöhret, kıskançlık, çıkarıcılık benzeri “maddi değerler”i içermektedir (Mengüşoğlu, 2013).

İlerleyen yıllarda yaptığı değer sınıflamalarına “davranış değerleri” başlığını da ekleyen Mengüşoğlu milletlerin ulusal geleneklerine ve görgü kurallarına bu başlıkta yer vermiştir (Mengüşoğlu, 2016).

2.1.5.7. Joseph Fichter'in Değer Sınıflandırması

Kültür, toplum, toplumsal kişilik gibi unsurları dikkate alan Fichter'in değer sınıflandırması şu şekildedir:

2.1.5.7.1. Zorlayıcılık Derecelerine Göre Değerler: Bu başlıkta Fichter değerleri toplumsal kişiliğe yaptığı etki ölçüsünde sınıflandırmıştır. Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda benimsediği değerlerin gücü ve tesiri çok fazladır. Bu değerlere uygun hareket edilmediği durumlarda kişiler “utanma ve suçluluk” duygusuna kapılırlar. Bu sebeple böylesi değerlere uyma noktasında kişilerde mecburiyet hissi oluşur. Genel olarak bu değerler “yapılmalı” ve “yapılmamalı” gibi net ve sert emirleri barındırır.

2.1.5.7.2. Süreklilik Gösteren Ortaklaşa İşlevlerine Göre Değerler: Toplumla bireyin dayanışmasında kimi değerlerin öne çıkması gerekir. Kişi ve toplum arasındaki bu birliğin devamlılığı noktasında ihtiyaç duyulan değerler genel olarak hakkaniyet ve sevgi ilişkisine göre şekil alır. Bu devamlılığın öteki ucundaki “anti-sosyal ve olumsuz değerler” ise kişiler ve toplum arasında bir kargaşa oluşturur.

2.1.5.7.3. Kurumsal İşlevlerine Göre Değerlerin Sınıflandırılması: Toplumu oluşturan çeşitli gruplarca kabul edilip içselleştirilen değerlerdir. Toplumdaki grupların her birinin kendilerine has değer sistemleri mevcuttur. Mesela

politik, ekonomik, dini ve sosyal gruplara mensup kişilerin değerleri ve insani ilişkileri arasında farklılık vardır. Bu sebeple bireyler mensubu olduğu gruba ait değerleri benimseyerek ona göre hareket eder (Fichter, 2019).

2.1.5.8. Değerlerin Sınıflandırılması Alanında Yapılan Diğer Çalışmalar

Tezcan'a (1974) göre değerler; "erkeklik değeri, akrabalık değeri, kadınlık değeri, namus değeri, siyasal değerler, ailesel değerler, hemşerilik değeri, analık değeri, temizlik-pislik değeri, komşuluk değeri, eğitsel değerler, ekonomik değerler, dinsel değerler" olarak sınıflandırılmıştır (Ulusoy ve Dilmaç, 2018).

Güngör'e (1993) göre değerler; "sosyal, teorik, dini, siyasi, estetik, iktisadi değerler" olarak sınıflandırılmıştır.

Scheller'e (1966) göre değerler; "vital (hayati) değerler, 'şey'lerin taşıdığı değerler ve kişi değerleri" olarak sınıflandırılmıştır.

Filiz'e (1998) göre değerler; "araçsal (işlevsel) ve içerik (amaçsal-niyetsel) değerler" olarak sınıflandırılmıştır.

Ketenci'ye (1997) göre değerler; "toplumsal değerler, millî değerler, Batılı-Doğulu değerler, evrensel değerler, etik değerler, insani değerler, burjuva değerler ve İslami değerler" olarak sınıflandırılmıştır.

Evin ve Kafadar'a (2004) göre değerler; "ulusal değerler ve evrensel değerler" olarak sınıflandırılmıştır.

Winter & Newton ve Kiripatrik'e (1998) göre değerler; "bireysel değerler, toplumsal değerler ve ailevi değerler" olarak sınıflandırılmıştır.

2.2. Değerler Eğitimi:

İnsanın doğumuyla başlayan ve son nefesine dek süren eğitimin birkaç alt dalı bulunur: "yaygın eğitim, örgün eğitim, mesleki eğitim, iş başında eğitim, bireysel eğitim vb." Eğitim-öğretimin planlı ve programlı bir şekilde işlemesinden sorumlu olan devlet, eğitim sistemi vasıtasıyla toplum için yararlı yurttaşlar yetiştirip şuurlu, eğitim seviyesi yüksek bir millet oluşturmaya çalışır. "Bireyden aileye, aileden topluma, toplumdan millete" geçişin her basamağında eğitim-öğretimin çok önemli bir rolü vardır. Milletlerin gelişip uygarlaşmasının temel faktörü "eğitim" olduğundan önceliğin her vakit eğitim-öğretime verilmesi gerekir. Eğitimin, birey ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda daha ileri bir seviyeye taşınabilmesi; ancak

eğitimi yeni ufuklara yelken açacak sistemlerle donatmakla mümkün olabilir. Ana karnında başlayıp son nefese dek süren eğitimin yalnızca okullarla sınırlı olmadığının bireylerce fark edilmesi gerekir. Nitekim kişilerin arkadaşları, çevresi, ailesi aracılığı ile edindiği her bir bilgi eğitimde önemli bir parçadır. Hatta kişilerin eğitim-ğretim kurumları haricinde edindikleri bazı bilgiler, okullarda edindiklerini baskılayarak kişilerde çeşitli alışkanlıklara dönüşebilir (Yaman, 2012).

Dünyanın büyük bir kısmında zorbalıklarda ve suç olaylarında önemli bir artış gözlenmektedir. Toplumdaki aile yapıları g kaybetmekte ve kişiler toplumsal değişmelere uyum sağlayamayıp sosyal çevrelerden uzaklaşmaktadır. Eğitim-ğretim kurumlarında meydana gelen fiziki ve psikolojik şiddet sebebiyle pek çok eğitimci ve ğrenci zarar görmektedir. Sanal ortamların ve medyanın yansıttığı “popüler kültürün” tesirinde olan bireyler, değer yozlaşmasına maruz kalmaları nedeniyle istenmeyen davranış ve tutumlar ortaya koymaktadır. Batıda, Avrupa lkelerinde görülen böyle si problemler topraklarımızda da hızla yayılmaya başlamıştır. Bu sıkıntıların asıl nedeninin ahlaki çöküntüden kaynaklandığı sürekli ifade edilen bir gerçekliktir. Buradan hareketle bireyleri akademik bakımdan başarılı kılmanın ve bilgi ile donatmanın tek başına kfi olmayacağı aşıkrdır. Bireylerin zgven sahibi olmaları, toplumsal ilişkilerde başarılı olmaları; iyi, doğru ve güzelden yana tavır takınmaları için “değerler eğitimi”ne gereken ihtimamın gösterilmesi şarttır. Bu açıdan bakıldığında eğitim-ğretim kurumlarımız öğrencileri akademik yönden desteklemekle birlikte “vatanseverlik, yardımseverlik, sevgi, saygı ve dürüstlük” benzeri değerlerle de eğitmeli ve yetiştirmelidir (Aydın ve Gürler, 2018).

Toplumların yararlı insan kavramında değişiklik yaşanmıştır. Yararlı insan denildiğinde akla ilkin “bilgili insan” gelmesi yerine bildiklerini milletin selameti için kullanarak iyileştirici çalışmaların içinde yer alan insan gelmektedir. Kişiler, bilgilerini toplumun ve milletin menfaatine kullandıkları ve üretime yönelik çalışmalarda bulundukları ölçüde faydalıdır. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bireylerin duygu, düşünce, davranış ve tutumlarının belirli olgunluğa ulaşması istenir. Ancak eğitim sistemimizde bunun zıttı bir durum görünmekte, eğitim sistemimiz ilerleme sađladıķ “duyuşsal alan” açısından öğrencilerdeki istikrarlı davranışlarda azalma görülmekte, sergilenen davranışların belirli olgunluğa ulaşamadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bireylerin bilgi, beceri ve eğitim

düzeylerinin artması beraberinde istikrarlı, belirli olgunluğa ulaşmış, nitelik yönünden yüksek tutum ve davranışları getirmiyorsa değerler eğitimi ihmale uğramış demektir (Sönmez, 2015).

Fertlerin sosyal düzeni sağlayıp birlikte huzur içinde yaşayabilmeleri adına bir kısım değerler ve kurallara gereksinim duyulur. Değerlerden yoksun bir topluluk hayal edilemez. Toplumdaki huzur ve düzenin sürekliliği bizden sonraki kuşaklara değerleri aktarmakla mümkündür. İletişimleri zayıf, aralarında işbirliği ve beraberlik bulunmayan fertlerin yetişmemesi için değerleri ön planda tutan eğitim-öğretim faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Bu nedenle eğitim sisteminin öncelikli hedefi değerlerdir. Eğitimin sayesinde toplumsal değerler sonraki kuşaklara ulaştırılır. Değerlerin; toplumda bir düzen kurma, kişilerin davranışlarına etkide bulunma gibi işlevleri bulunduğundan devletimiz ve eğitim kurumları değerlerin kazandırılmasını çok önemli görmüştür. Eğitim programları vasıtasıyla değerler “doğrudan ya da dolaylı” bir biçimde kazandırılmaya uğraşılır. Kişiler, toplumun tasvip edip onay verdiği davranışların ya da istemediği davranışların neler olduğunu ailesinden, çevresinden ve okullardan öğrenebilir. Hatta öğrendiklerini özümseyip benzer yollarla gelecek kuşaklara aktarmak için çaba sarf eder. Bundan ötürü eğitim-öğretim kurumları toplumun beklentileri ve isteği doğrultusunda birey yetiştirmeyi amaçlamıştır. Devirler ve ülkeler değişse de toplumlar daima “iyi insan ve iyi yurttaş” yetiştirmenin eğitimle mümkün olacağına inanmıştır (Yılmaz, 2012).

Değerler eğitiminin özünde insanlara yardımda bulunma söz konusudur. Aynı şekilde bilginin, becerinin ve değerlerin kişilere kazandırıldığı okullarda da insanlara destek olma ve yardımda bulunma fikri hakimdir. Değer eğitimi aracılığıyla kişilerin hayattan haz almaları ve nitelikli bir yaşam sürmeleri hedeflenir. İnsanın var olduğu tüm yerlerde değerler eğitiminden söz edebilir. Yetişkinler öğrencilere olumlu ya da olumsuz bir örnektir. Hatta öğrenciler de birbirlerine “iyi veya kötü” bir model olabilir. Bireylerin çevrelerindeki modellerden iyi ve güzel olanını seçebilmesinde değerler eğitiminin önemli bir rolü vardır (Ulusoy ve Dilmaç, 2018).

1920’lerde Amerika Birleşik Devletlerindeki “karakter eğitimi” değerler eğitimi konusundaki ilk çalışmaları oluşturmaktadır. 1930’larda “karakter eğitimi”ne duyulan ilginin 1960’lara doğru gittikçe azaldığı bilinmektedir. 1960’ların sonlarında

ise devletlerin “değerler eğitimi”ne gösterdiği ilgi fazlalaşmış ve değerler eğitiminde hareketlilik gözlemlenmiş ve bu alanda ortaya konulan araştırmalar 1970’lerin ikinci yarısından itibaren yayımlanmıştır. Değerler eğitimiyle alakalı bu araştırmalarda; Simon, Harmin, Kohlberg, Rokeach, How Raths, Kirschenbaum gibi önemli şahsiyetler görev almıştır. Bu araştırmalarda genel olarak “değer açıklama ve ahlaki ikilem” üzerinde durulmuş, “karakter eğitimi” önemsenmemiştir. Amerika, İngiltere, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya çalışmaların yayımlandığı ülkelerdendir. Yapılan bu çalışmalar eleştirilerden kurtulamamıştır. “Değer açıklama yaklaşımı” “duyuşsal” alana çok vurgu yaptığından, “ahlaki ikilem” ise “bilişsel” alanı fazla önemsemesinden ötürü eleştirilerin hedefi olmuştur. 1980’lere gelindiğinde değerler eğitimi gerilemiş “ahlaki ikilem ve değer açıklama” gibi stratejilerin yeri “karakter eğitimi” stratejisiyle doldurulmuş, “değerleri açıklama ve sınıflama” yerine de “telkin yoluyla öğretme” önem kazanmıştır. 1990’larda ise boşanma, erken hamilelik, intiharlar ve madde bağımlılıkları hadiselerinin artmasıyla toplumsal yıkım hız kazanmıştır. Toplumsal çöküşün kontrol altına alınıp yavaşlatılabilmesi adına ahlaki ve sosyal değerlere gösterilen ihtimam azalırken, “bireysel uyum değerleri” daha çok önemsenmiştir. Devletler yaşanan bu olumsuzluklara karşı değer ve ahlak eğitiminin, belirli bir program doğrultusunda eğitim-öğretim kurumlarında yapılmasını önemli görüp önceliklerine almışlardır (Yılmaz, 2012).

Kişilerin kendilerini tanımaları ve kendileriyle uyumlu olmalarında değerler eğitiminin katkıları yadsınamaz. Değerler eğitimi aracılığıyla kişiler hâl ve hareketlerinde, düşüncelerinde istikrar gösterir; nelerin uygun ya da uygunsuz olduğu konusunda bir karara varabilir ve iyi davranışlara yönelebilir. Değerler eğitimi konusunda önemsenmesi gereken bazı hususlara aşağıda yer verilmiştir:

- Değer eğitimlerinde ailenin, okulun ve diğer kurumların dayanışma hâlinde olup el birliğiyle değerlerin kazandırılmasına çalışmaları gerekmektedir.
- Eğitim-öğretim kurumlarının programlarındaki değerlerle bunlara yönelik etkinliklerin birbirleriyle ilişkili olmasına özen gösterilmelidir.
- Değerlere yalnızca sınıf ortamında uyulmamalı okullardaki personellerin tamamı değerleri davranışlarına yansıtmalıdır.

- Eğitim-öğretim kurumları ahlaki eğitimi öncelikli amaç olarak görmeli ardından akademik başarıyı düşünmelidir. Çünkü bir birey ne kadar başarılı olursa olsun değerlerden yoksunsa çevresine yararından fazla ziyanı olur.
- Değerlerin aktarımında kuramsal bilgilere nazaran somut yaşantı ve davranışlar daha etkilidir. Bu sebeple yetişkinler benimsedikleri değerleri davranışlarında göstererek rol model olmalıdır.
- Değer eğitimi bebeğin dünyaya gelişiyle başlayarak son nefesine dek süregelen uzunca bir süreci içerdiğinden ebeveynlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- Bireyler medyanın ve “popüler kültür”ün olumsuzluklarına karşın eleştirel bir tutum içinde olmalı, ahlaka aykırı olan düşünce ve hareketlerin farkında olup onlardan kendilerini sakınmalıdır (Abacı, 2018).

Bireylerin toplumda bir mevkisi (polis, öğretmen, öğrenci, asker, doktor vb.) ve mevkisine göre de toplum tarafından ona yüklenen ve yerine getirilmesi beklenen pek çok rolü bulunur. Bu statüye sahip bireylerin neleri önemli görmesi, neleri yerine getirip nelerden sakınması gerektiği konusundaki toplumun genel düşüncesine yönelik tahminde bulunabiliriz. Mesela bir erkekten cesaret, azim ve sabır vb. erdemler beklenirken genç bir kızdan da şefkatli ve iffetli olması istenen ve beklenen özelliklerdir. İşte bu özellikler toplumun geneli tarafından desteklenir ve takdir edilirse bireylerce daha çabuk benimsenir ve uygulanmaya çalışılır. Ayrıca kazandırılmak istenen değerlerin özümsemiş uygulanabilmesi için eğitim-öğretim kurumlarının değerler eğitimine gereken önemi göstermesi ve bu değerleri davranışlarına yansıtan öğrencilerin mükâfatlandırılması iktiza etmektedir (Dilmaç, 1999).

2.2.1. Değerler Eğitiminde Aile

Bireyler, dünyaya gözlerini bir ailenin üyesi olarak açar ve hayatını o ailenin himayesinde sürdürür. Dünyaya gelen bireylerin fizyolojik ve psikolojik sağlamlığında üyesi olduğu aileler büyük rol oynar. Kişiliği sıhhatli fertler, ruhen sağlıklı ailelerde yetiştiklerinden kendileri de karakteri sağlam bireylerin yetişebileceği aile ortamları kurabilirler. Toplumların huzuru ve güvenliği, kişiliği sıhhatli bireylerin toplumdaki sayıları ile orantılıdır. Bu nedendir ki huzurun hakim

olduğu emniyetli toplumlar sağlıklı kişiliğe sahip bireylerin oluşturduğu aileler tarafından oluşturulur. Toplumlarda sevginin, saygının ve barışın yayılması aile ortamlarına gereken hassasiyet ve önemin verilerek bu konuda ihtiyaç duyulan çalışmaların yapılmasıyla mümkün olabilir (Yaman, 2016).

Aile içindeki değerler eğitiminin okullarda verilen değerler eğitiminden farkı ailedeki eğitimlerin isteğe bağlı verilmesidir. Ailede bireyler arasında kendiliğinden gelişen ve gönüllü olarak devam eden bir değer eğitimi söz konusuysa okullarda ise devamsızlık korkusu ve değerlendirilme endişesiyle kişi bu eğitimlere katılmak mecburiyetinde kalmaktadır. Bu nedenle aile içinde verilen değer eğitiminin tesiri fazla olmakla birlikte bireyin ileriki yaşamında da etkisini göstermesi mümkündür. Ebeveynler çocuğun yaşamında hassas bir yere sahiptir. Bireyler ebeveynleriyle özdeşim kurup onların duygularını, düşüncelerini ve değerlerini özümseyip yaşantılarına aktarma noktasında hareket edeceklerinden din ve ahlak eğitimcileri, değer eğitiminin ilk önce ailede verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Köylü, 2019).

Tüm değerlerin özünü oluşturan “sevgi değeri” ilkin aile ortamında karşılanır. Bilhassa anne sevgisinin çocukta yeri çok farklıdır. Çocukların tüm gereksinimleri giderilse de “sevme ve sevilme” ihtiyaçları karşılanmamışsa çocuklar kendilerini eksik hissedecek ve tutarsız davranışlar sergileyecektir. Bu durumu çocuk esirgeme kurumlarında gerçekleştirilen çalışmalar da destekler niteliktedir. Bu nedenle çocukların en önemli gereksinimi olan “sevme ve sevilme” duygusu önce aileler tarafından karşılanmalıdır (Sönmez, 2016).

Talcott Parsons’a göre aile kurumunun iki önemli görevi vardır. Bu görevlerin ilki bireyin toplumsallaşmasını sağlamak, diğeri ise karakterinin oturmasına destek olmaktır. Toplumdaki gelenek, görenek, örf ve âdetlerin ailenin kanalıyla bireye kazandırılması toplumsallaşma olarak görülürken aile büyüklerinin hayatları süresince bireyi duygusal açıdan desteklenmeleri ise karakterin oturması olarak ifade edilmektedir (Giddens, 2005, Akt. Yılmaz, 2015).

Çocukların gelişimine ailelerin katkısı aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Bireylerin kendilerini topluma kabul ettirebilmeleri için onlara olanak sunar.
- Aileler çocuklara “güven duygusu” aşılamalıdır.

- Problemlerinin çözümünde kişiye ihtiyaç duyduğu desteği sağlamak.
- Sosyalleşme aşamasındaki bireye toplum tarafından onaylanan davranış kalıplarını öğretir.
- Bireylerin yeteneklerini keşfetmelerini sağlar. Hayatlarında başarılı olabilmeleri adına bu yeteneklerini ne şekilde kullanmaları gerektiği konusunda onlara destek olur.
- Bireylerin yetenek ve ilgileri doğrultusunda isteklerinin gerçekleşmesine yardımcı bulunur.
- Bireylerin toplumsallaşabilmesi için gereken sözlü ve yazılı kuralların bireylere kazandırılmasını sağlar (Yavuzer, 2019).

Çocuğun büyümesiyle ebeveynlerine karşı duygusal ve fiziksel bağılılığı azalırken sosyal çevresine duyduğu ilgi artar ve onlardan daha fazla etkilenmeye başlar. Sosyalleşme aşamasında çocuklar çevrenin etkisinde kalsa da ailelerinden edindiği değerler eşliğinde dış dünyaya bakar. Bu sebeple ebeveynlerin tutumları çocukların tüm yaşamını biçimlendirir ve hayat boyu onlara rehberlik eder (Kaya, 1997).

Aile ortamında verilen değer eğitiminde bir kısım prensiplere özen gösterilmelidir. Bu prensipler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Çocukların değerleri deneyerek öğrenilebilmeleri maksadıyla bir kısım basit işleri yapmaları sağlanmalıdır.
- Çocuklara başarıma duygusunu yaşatabilmek maksadıyla onların yerine getiremeyeceği kurallardan kaçınılmalıdır.
- Çocukların sorularına önem verilmeli, sorular ciddiyet ve sabırla dinlenip onların anlayabileceği makul açıklamalarla cevaplandırılmalıdır.
- Çocukların duygu ve düşüncelerini kolaylıkla dile getirebilmeleri için onlara ihtiyaç duyduğu ortam hazırlanmalıdır.
- Değerleri kazandırma sürecinde çocuğa sevgi, şefkat, hoşgörü ve saygı gösterilmelidir.
- Masal, roman ve hikâye benzeri edebî türlerin kahramanlarından faydalanılarak çocukların rol ve model alacağı kişilerle değerler eğitimi verilmelidir.
- Çocuklara değerler kazandırılırken aile fertleri dayanışma hâlinde olmalıdır.

- “Kitle iletişim araçları”nın olumsuzluklarından uzak durularak bu araçların toplumun yararına kullanılması gerektiği bilinci çocuklara kazandırılmalıdır.
- Değerlerin öğretiminde kötü örnekler yer verilmemelidir. Bunların yerine çocuklara değerler konusunda gerekli izahat yapılarak çeşitli seçenekler sunulmalıdır.
- Değerlerin kazandırılması sürecinde çocuklara örnek teşkil edilmelidir.
- Çocukların özgüvenlerinin gelişebilmesi, sağlam bir kişilik oluşturabilmeleri adına çocuklara yönelik küçümseyici ve aşağılayıcı deyişlerden sakınılmalıdır.
- Bütün çocukların özel olduğu bilinmeli ve çocuklar akranlarıyla mukayese edilmemelidir.
- Çocukların, hâl ve hareketleri üzerine düşünmeleri sağlanmalı ve onaylanmayan hareketlerinin düzeltilebilmesi için çocuklara destek olunmalıdır (Aydın, 2015).

2.2.2. Değerler Eğitiminde Okul

Günümüzde kişilerin değer sistemine pozitif ya da negatif etkide bulunan pek çok faktör mevcuttur. Sosyal medya, arkadaş ortamları, televizyon gibi unsurlar bunlardan bazılarıdır. Değerlerini oluştururken bu unsurların etkisinde kalan kişiler iyi örneklerden daha çok kötü örnekler yönelmektedir. Bundan ötürü yukarıda bahsi geçen unsurlar değerlerin oluşturulması sürecinde yeterli olmadığı için bu konuda eğitim-öğretim kurumlarına büyük iş düşmektedir. Çünkü her kesimden çocuğa ulaşan okullar sistemli ve programlı bir yapıya sahiptir. Ayrıca okula başlama yaşları çocukların öğrenmeye en müsait dönemleri olduğundan okullar vasıtasıyla çocukların değer yargıları oluşturulup belirli bir şahsiyet kazanmaları sağlanabilir. Eğitim-öğretim kurumlarında planlı ve programlı bir şekilde kazandırılan değerlerin davranışlara yansıyor yansımadığı sürekli denetlenip öğrencilerden dönütler alındığından okullarda kazandırılan değerler kişilerin ileriki hayatlarında da kendini göstermeyi sürdürür (Köylü, 2019).

Eğitim ile bilginin ve becerinin yanında ahlaka uygun davranış ve tutumlarla birlikte kültürel değerler de kazandırılır. İnsani ilişkileri güçlendiren değerler, kişileri keyfi davranış ve uygulamalardan uzak tutar (Cihan, 2014).

Eğitimdeki temel amaç “iyi insan, iyi yurttaş” yetiştirmek olduğundan bu amaca ulaşabilmek için de devlet, aile, çevre ve okul ortak hareket etmelidir. Toplumdaki huzurun ve güvenin kaynağı o toplumda yetiştirilen iyi bireylerdir. Sevgi, saygı, yardımlaşma, dostluk, hoşgörü benzeri değerlerden yoksun bir toplumda kargaşa, çatışma ve kaos ortamları eksik olmaz. Ancak bu değerleri kazanıp benimseyen ve bunu davranışlarına yansıtan insanların iş birliğiyle toplumdaki huzur, güven ve kalkınma ortamı sağlanabilir (Yaman, 2012). Sağlıklı ve tutarlı bireylerin yaşadığı toplumlar oluşturmak için değerlerin belirli bir ciddiyet ve plan dâhilinde öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Okullarda çocukların “bilişsel alan”larının yanı sıra “duyuşsal alan”ları da geliştirilmelidir. Eğitim-öğretim kurumlarında öğrencilere hangi değerleri benimsemeleri gerektiği, hangi davranışların uygun; hangilerinin uygun olmadığı dolaylı olarak ya da doğrudan öğretilmelidir. Bu nedenle bütün ülkeler eğitim programlarında değerlerin kazandırılmasına öncelik vermiştir (Aydın, 2010).

Sosyalleşme sürecinde değerlerin ve toplumsal normların ilk öğrenildiği yer ailedir. Daha sonraları bu öğrenme süreci eğitim-öğretim kurumları tarafından devam ettirilir. Günümüzde çocuklar büyürken çevrelerinden çok fazla etkilendikleri için değer eğitiminde ebeveynler tek başlarına yetersiz kalmaktadır. Ebeveynler benimsedikleri değer yargılarını evlatlarına kazandıramadıklarında aile içi değer çatışmaları yaşanabilmektedir. Pek çok aile bu durumla karşılaştıklarından aileler tarafından çocuklara aktarılamayan değerler okullarda kazandırılarak aile içi yaşanan değer çatışmaları azaltılmaya çalışılmıştır (Aydın ve Gürler, 2018). Ebeveynler tarafından öğretilmeye çalışılan değerler okullarda desteklenir. Okulların öğrencilere aktarmak istediği değer yargıları toplumun benimseyip onadığı değerler olmalıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda öğrencilerine yönelik demokratik tutum sergileyen, öğrencilerine çeşitli sorumluluklar vererek onları gayretlendiren, çevresiyle dayanışma içinde olan eğitim-öğretim kurumlarının değer kazandırma konusunda daha çok başarı gösterdiği ortaya çıkmıştır (Hökelekli ve Gündüz, 2007: 389, Akt. Aydın ve Gürler, 2018). Ayrıca okullarda değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecine yönelik iki fikir ileri sürülmüştür. Bu fikirlerin ilkini benimseyenler; değerleri ders gibi direkt çocuklara öğretmeyi savunurken ikinci fikri benimseyenler ise öğrencilerin arkadaşlarıyla kurdukları ilişkiler sonucunda kendi değerlerini

oluşturup benimsemelerini, bir sorunla karşılaştıklarında arkadaşlarıyla beraber benimsedikleri değerlere uygun bir şekilde sorun üzerine düşünüp tartışarak bir çözüme ulaşmaları gerektiği fikrini savunmuşlardır (Baysal, 1990, Akt. Aydın ve Gürler, 2018).

2.2.3. Değerler Eğitiminde Öğretmen

Öğretmenler eğitim-öğretim sisteminin ana unsurudur. Öğretim programı, okul ve sınıf benzeri faktörler ise öğretmenlerce düzenlenip onlara göre şekillendiği için öğretmenler, öğrencilerine kazandırmayı planladığı tutum ve davranışları ilk önce kendileri sergileyerek örnek teşkil ederlerse kazandırılmak istenen değerler çocuklar tarafından hızlı bir şekilde benimsenir. Bununla birlikte değerlerin kazandırılması sürecinde “drama çalışması, rol oynama, proje çalışması, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, eğitsel oyunlar, konu günleri ve uygulamalı aktiviteler” gibi teknik ve yöntemlerden faydalanmaları öğretmenlere büyük ölçüde katkı sağlayacaktır (Yılmaz, 2012).

Değerler eğitiminin plan ve program dâhilinde yapılması gerekmektedir. Aksi hâlde düzenden uzak rastgele yapılan değerler eğitiminin sonucunda kişilerde beklenmedik, onaylanmayan davranış ve tutumlar ortaya çıkabilir. Değer eğitimleri karışıklığa mahal vermeyecek netlikte yapılmalı, çocuklar hangi değerleri kazanacağını ve hangilerini davranışlarında göstermeleri gerektiğinin bilincinde olması gerekmektedir. Öğrencilere değerler kazandırılırken kesinlikle o değerlerin karşıtı hakkında da bilgi verilmelidir. Diğer türlü öğrenciler kazandırılması planlanan değerlerin tam olarak farkına varmayabilir ve bu değerleri davranışlarına yansıtmak adına gereken çabayı göstermeyebilir. Bununla birlikte değerlerin verildiği ortamın kazandırılmak istenen değerlere uygunluk göstermesi gerekir. Örneğin bencillik yapılarak “yardımseverlik değeri” veya şiddet uygulanarak “sevgi değeri” kazandırılmaz. Değerler eğitiminin amacına ulaşabilmesi için edinilen değerlerin kesinlikle davranışlara yansıtılması ve davranışlarda kendini göstermesi gerekmektedir. Vatanseverim demekle vatansever olunmayacağı gibi adaletliyim demekle de adil olunmaz (Bacanlı, 2017). Bu nedenle öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde dikkat etmesi gereken hususlar aşağıda sıralanmıştır:

- Sınıf içinde öğrencileriyle beraber ortak bir yaşam alanı hazırlamalıdır.
- Öğrencilere örnek teşkil etmelidir.
- Değerleri korkutmak veya cezalandırmak suretiyle vermemelidir.
- Her bir öğrencisinin sorumluluk almasını sağlamalı ve sorumlulukların yerine getirilmesinde öğrencilerini desteklemelidir.
- Öğrencilere paylaşımları noktasında imkânlar sunmalıdır.
- Öğrencilere düşünce ve ifade özgürlüğünün olduğu demokratik bir ortam hazırlamalıdır.
- Öğrencilere, tutum ve davranışları konusunda bir karara varma fırsatı sunmalıdır.
- Öğrencilerin olumlu ve olumsuz yönlerini keşfedip kendilerini tanımalarına olanak sağlamalıdır.
- Öğrencileri, dayanışmanın olduğu birbirlerine kenetlenecekleri çalışmalara yönlendirmelidir (Dilmaç, 1999).

2.2.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi

Eğitim-öğretim sisteminin temel hedefi toplumsal refah ve mutluluğu temin etmek adına bireylerin sağlam bir eğitim almalarına olanak tanıyarak toplumsal kural ve değerlere uygunluk gösteren karakteri sağlam fertlerin yetiştirilmesidir. Bu nedenle ideal insanda bulunması gereken nitelikler ülkelerce belirlenip eğitim-öğretim kurumları vasıtasıyla kişilere kazandırılır. Böylece toplumların ihtiyaç duyduğu insan tipi okullarda eğitime çalışılır (Güngör, 1998). Değerlerin kazandırılmasında “ilkokul ve ortaokul” çağları en hassas dönemlerdir. Bu nedenle 1977’de ilköğretim, 2013’te ise “4+4+4” sisteminin getirilmesiyle ilköğretimlerle birlikte ortaöğretimler de mecburi hâle dönüştürülerek ilkokulda başlayan değerler eğitiminin 12 yıl boyunca kesintiye uğramaksızın verilmesinin yolu açılmıştır (Akbalık, 2012).

Millî Eğitim Bakanlığının öğrencilere kazandırılmasını istediği değerlerden bazıları şu şekildedir:

- Milletimizin itibarını yükselten Türk ulularına değer verip saygı duyma
- Vatanını sevip vatana hizmet etme bilincinde olma
- Milletin değerlerini benimseyip yaşatma

- Tarihî yapıları koruyup onların hasar görmelerine engel olmaya çalışma
- Sevgi, saygı ve hoşgörünün tüm aile fertlerinde bulunması gerektiği düşüncesini taşıma
- Araştırmaya ve öğrenmeye merak duyma, güzel sanatlara ilgi gösterme
- İnsanlık için çalışmış şahsiyetlere, bilimselliğe, sanata ve sanatçıya kıymet verip ilgi duyma
- Sağlığa, temizliğe dikkat edip önem verme
- Okumayı alışkanlık hâline getirme
- Tutumlu olmanın ve sorumluluklarını yerine getirmenin önemini idrak etme
- Tabii güzelliklerin ve canlı, cansız tüm varlıkların önemsenip korunması gerektiğinin şuurunda olma (Sezer, 2005).

Cumhuriyetin ilanıyla beraber milliyetçi ve pozitivist akımlarının etkisiyle eğitimde bazı değişiklikler yaşanmış “Osmanlı Devleti”nden kalma ahlak eğitimi düşüncesi ihmal edilerek yeni rejimi destekleyip geliştirme amacını taşıyan fertler kazanmak, vatandaşlık eğitimleriyle iyi bir yurttaş yetiştirmek öncelikli ve önemli hâle gelmiştir. Belirli bir süre uygulanan bu eğitim anlayışında değişiklik gösteren siyasi ve toplumsal olaylara bağlı olarak bir kısım değişimler gözlemlenmiştir. Bu amaç kapsamında 1973’te millî şuur taşıyan, geleneklerini ve göreneklerini benimseyip onlara göre hayat süren fertler yetiştirmek amacıyla eğitim-öğretim programlarına ahlak dersleri dâhil edilmiştir (Öcal, 1998). 2010 yılına gelindiğinde ise Millî Eğitim Bakanlığı değerler eğitimi konusunda bir genelge yayımlamıştır. Yayımlanan bu genelgede eğitim-öğretim programlarının öneminden, değerler eğitimi konusunda okulların rolü ile öğretmenlerin vazife ve sorumluluklarından bahsedilmiştir. Bununla birlikte dünyada meydana gelen siyasi ve sosyal tehlikeler dile getirilerek her bir öğrencinin “millî, manevi, ahlaki ve kültürel değerler”e sahip fertler olarak yetiştirilmeleri için değer eğitimine gereken hassasiyetin gösterilmesi hususuna dikkat çekilmiş ve ilk derslerin “değerler eğitimi” olması bağlamında okullara genelge gönderilmiştir (MEB, 2011).

Millî Eğitim Bakanlığı “18. Millî Eğitim Şûrası”nda değerler eğitimi vurgulamış ve bu konuda bir kısım tavsiyelerde bulunup “Spor, Sanat ve Değerler Eğitimi” başlıkları altında bazı maddelere yer vermiştir. Bu maddelerin bir kısmı şunlardır:

- ❖ Millî ve evrensel değerlerin bir arada düşünülmesiyle çocuklarda farkındalık oluşturacak yaklaşımlara öncelik sağlanmalıdır.
- ❖ “Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi” ve “Değerler Eğitimi Projesi” hazırlanıp uygulanmalıdır.
- ❖ Öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde “değerler eğitimi”ne öncelik sağlanmalıdır.
- ❖ Öğretmenler, değerlerin bireyin tercihleriyle edinildiğinin bilincinde olmalıdır.
- ❖ Okullar, “değerler eğitimi” konusunda topluma hizmet eden tüm kuruluşlarla dayanışma hâlinde olup beraber kullanmalarına uygun materyal ve programlar oluşturmaktadır.
- ❖ Değerler eğitimi ve medya arasındaki ilişkiye dikkatleri toplayıp farkındalık oluşturmak maksadıyla eğitim ve araştırma faaliyetlerine hız verilip konuyla ilgili gerekli yasal düzenlemelere başlanmalıdır.
- ❖ Değerleri kabullenip benimseyen ve bunu davranışlarına yansıtan öğrencilere ödül verilmeli ve böylesi davranışları sergilemeleri için öğrenciler desteklenmelidir.
- ❖ Ortak değerlere vurgu yapılmalı ve benimsenen değerlerdeki farklılıkların bir çeşitlilik oluşturduğu şuuru kişilere kazandırılmalıdır.
- ❖ Değerler eğitimi örgün ve yaygın eğitimin tüm kurum ve basamaklarında aile, okul ve çevrenin iş birliği ile verilmelidir (Yaman, 2016).

2017’de öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığınca bütün kademelerde yenilenmiş ve programlarda “değerler ve değerler eğitimi” kavramlarına öncelik verilmiştir (MEB, 2017). Çocuklara kazandırılması amacıyla sevgi, sorumluluk, adalet, dürüstlük, sabır, yardımseverlik, saygı, öz denetim, dostluk ve vatanseverlik gibi “kök değerler” saptanmış ve derslerin öğretim programlarının girişine “Değerler ve Yetkinlikler” başlığı eklenmiştir. Ayrıca konuyu merkeze alan eski öğretim programlarının yenilenmesiyle programlarda kazanımlar öne çıkarılmış ve değerlerin bu kazanımlara göre öğretilmesi hedeflenmiştir. Böylece değer eğitimleri belirli derslerin kazanımı olmaktan çıkmış ve tüm derslerin kazanımları arasında kendine yer bulmuştur. Buna ek olarak daha önceden “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Sosyal Bilgiler dersleri öğretim programları”nda fazlaca üzerinde durulan değer

eğitimlerine yönelik kazanım, öğretmen rolleri, yaklaşım ve yöntemlerle ilgili kısımlar azaltılmıştır (MEB, 2018).

MEB'in yanı sıra değerler eğitimi konusunda çok ciddi çalışmaları bulunan kuruluşlardan birisi olan "Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezi" (EDAM) 2000 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Bu kuruluşun amaçlarından bazıları şunlardır: Eğitimde kaliteyi artıracak pratik ve orijinal düşünceler ortaya koyabilmek, eğitimle ilgilenen diğer kurum ve kuruluşlara deneyim ve bilgi sağlayabilmek, eğitim alanlarında ortaya çıkan çeşitli problemlere çözüm üretebilmektir. Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezinin değerler eğitimi konusundaki yayınlarından en dikkat çeken "Değerler Eğitimi Dergisi"dir. Bu derginin vasıtasıyla değerler ilmi açıdan incelenerek müzakere edilmiştir. Değer eğitimleri konusunda çeşitli faaliyetleri bulunan diğer bir kuruluş ise 2003'te çalışmalarına başlayan "Değerler Eğitimi Merkezi'dir" (DEM). Bu kuruluş yılda üç kez "DEM dergisi"ni çıkartmanın yanı sıra pek çok çalışmada da yer almıştır (Akbalık, 2012).

Değerler eğitiminin daha verimli ve kalıcı bir biçimde yapılabilmesi adına Yaman (2016) bir kısım tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelerden bazıları şu şekildedir:

- Öğretmen yetiştirme programlarının daha çok önemsenip bu programların geliştirilmesi hususunda değer eğitimleri alanında çalışmalar yapılmasının teşvik edilmesi.
- Değer eğitimlerinde veli, öğrenci, öğretmen ve yönetici iş birliğinin sağlanıp birlikte bilgilendirici ve bilinçlendirici faaliyetlerde bulunmak.
- Türkçeyi düzgün ve güzel kullanabilmek için gereken önlemleri almak ve çocukların hayal kurma, sorgulama ve düşünme yetilerinin ilerletilebilmesi için çeşitli etkinlikler yapmak.
- Objektif ölçüler dikkate alınarak ahlaka uygun olan, kişisel, sosyal ve evrensel değerleri listelemek.
- Okullarda öğretilen bilgilerin öğrencilerin davranışlarına yansımaları için gereken çalışma ve etkinlikler yapılmalı, aktarılan bilgiler davranışlarda kendini gösterene dek bu süreç tekrar edilmelidir.

- Çocukların yalnızca bilişsel alanları düşünülmemeli, duygusal alanları da önemsenmelidir.
- Topluma rol ve model olabilecek şahsiyetler belirlenip bu şahsiyetlerin ahlaka uygun davranış ve tutumları öne çıkarılarak bu davranışlara insanları özendirip teşvik etmek için gereken faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Gelenekselleşmiş yöntemlerden biri olan kıssadan hisse yöntemine de bu amaç doğrultusunda başvurulabilir.
- Okul öncesi kademedede değer eğitimlerine hassasiyet gösterilmeli, çocuklara oyun ve etkinlikler vasıtasıyla değerler kazandırılmalıdır.
- Rekabeti merkeze alan sınav odaklı eğitim zihniyetinden vazgeçilip öğrenciler arasında iş birliğinin yaygınlaştırılmasına çaba harcanmalı, derslerde gösterilen başarının yanı sıra düşünce, davranış ve tutumlardaki değişimler de dikkate alınmalıdır.
- Okumanın boş vakitleri doldurma yöntemi gibi düşünülmesine engel olunmalı, okullarda kitap okuma saatleri düzenlenip bu saatlere gereken önem ve ciddiyet verilmelidir.
- Hayal kurma, düşünme, sorgulama benzeri bilişsel aktiviteler gerçekleştirilerek öğrencilerin bu alandaki yetilerinin geliştirilmesine yönelik ders saatleri oluşturulmalıdır.
- Değer eğitimlerinin alanı genişletilmeli, bu eğitimlere duygular da dâhil edilerek değer eğitimleriyle beraber duyguların kontrol edilme yöntemleri de kazandırılmalıdır.
- Çeşitli düzenlemelerle ilköğretim müfredatından birkaç bölüm çıkarılarak yerlerine değer eğitimlerine yönelik kazanımlar konulmalı, etkinlik ve oyunlar vasıtasıyla bu kazanımlar çocuklara verilmelidir.
- Lise ve yükseköğretimlerde değerler eğitimi noktasında ortak bir hedef oluşturulmalı ve bu hedefe ulaşabilmek için ihtiyaç duyulan çalışmalar planlı ve programlı bir şekilde yürütülmelidir.
- Değerler eğitimi yalnızca eğitim-öğretim kurumlarıyla sınırlandırılmayıp toplumun diğer kesimleri de bu konu hakkında bilinçlendirilmelidir (Yaman, 2016).

2.2.5. Türkçe Dersi ve Değerler Eğitimi

Bütün derslerin kendilerine mahsus konu alanları ve öğretim yöntemleri bulunmaktadır. Öğrencilerin; dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirme gibi amaçları bulunan Türkçe dersi kazanımlarının buna ek olarak temel ahlaki değerleri öğrencilere aktarma gibi amaçları da söz konusudur. Bu sebeple toplumsal yönleriyle öne çıkan Türkçe dersi değer eğitimine büyük oranda katkı sağlamaktadır. Bu ders vasıtasıyla maddi, manevi ve millî değerlere sahip onları özümseyerek davranışlarında gösteren kişilikleri sağlam bireyler yetiştirmek hedeflenir. Metinlerle örnek durum ve olaylar öğrencilere sunulur ve onların bu örnekler üzerine düşünüp bir karara varmaları sağlanır. Sonrasında kazandırılması düşünülen değerler çocuklarca bulunur ve bu değerleri öğrencilerin benimsemesi için çaba harcanır. Türkçe derslerinde değerler genellikle metin üzerinden aktarılmaya çalışılır. Ancak bu metinler kimi zaman değerlerin aktarılmasında yeterli olmayabilir bu nedenle öğretmenler, çocukların kültür seviyeleri ve hazırbulunuşluk düzeylerini dikkate alarak çocuklara uygun edebî eserlerden de yararlanabilir. Netice itibarıyla değerler Türkçe derslerinde öğrencilere telkinler vasıtasıyla ya da sözlü uyarılarla direkt aktarılmadığından bu derste kazanılan değerlerin daha kalıcı olduğu düşünülmektedir (Bulut, 2011).

“Türkçe Dersi Öğretim Programı”na bakıldığında ders kitaplarında bulunması gereken metinlerin özelliklerine yönelik bir kısım kriterlerin belirlendiği görülmektedir. Bunlardan değerler eğitimiyle direkt ilişkili olanlar aşağıda gösterilmiştir:

- Estetik ve edebî değerler içeren serbest okuma metinlerinin temalarla uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Türkçe ders kitaplarına girecek metinlerin “Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri” edebiyatında kabul gören, kültürel ve edebî değerleri barındıran eserler arasından seçilmesi gerekmektedir (MEB, 2019a, s. 18).

“Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda çocuklara kazandırılması düşünülen özel amaçlardan değerler eğitimiyle bağlantılı olanları aşağıda sıralanmıştır:

- Öğrencilerde okuma, yazma tutkusu oluşturulmalı ve bunların öğrenciler tarafından alışkanlığa dönüştürülebilmesi amacıyla gerekli çalışmalarda bulunulmalıdır.
- Çocukların, Türkçeyi kurallarına uygun bir şekilde bilinçli, özenli ve düzgün olarak kullanmaları sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin kelime hazinesini geliştiren; hayal dünyasını, duygu ve düşüncelerini zenginleştiren etkinlikler yapılmalıdır.
- Öğrencilerin sanatsal ve estetik değerlerin farkına varmaları sağlanmalı ve bunları benimseyebilmeleri adına gerekli çalışmalarda bulunulmalıdır.
- Çocuklarda maddi, manevi, ahlaki, millî, kültürel, toplumsal ve tarihî değerlere önem vermeleri gerektiği şuuru oluşturulup çocukların millî duygu ve düşüncelerini geliştirmeleri adına gereken tüm faaliyetler eksiksiz yerine getirilmelidir (MEB, 2019a, s. 8).

Okullardaki kitaplar ve eğitim materyalleri “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”nin 19. maddesine dikkat edilerek hazırlanmaktadır. 19. maddeyle ilişkili dört ana ölçüt ve bu ölçütlerle bağlantılı alt ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlere bakıldığında pek çok ölçütün değerler eğitimiyle alakalı olduğu fark edilerek aşağıda sıralanmıştır:

- ❖ Metinlerde değerlere direkt yer verilmemeli, değerler çocuklara örtülü olarak aktarılmalıdır.
- ❖ Öğretim programındaki kök değerlerin “sevgi, saygı, adalet, öz denetim, sabır, dürüstlük, yardımseverlik, dostluk, sorumluluk, vatanseverlik” çocuklara kazandırılmasında metinlerden yararlanılmalıdır.
- ❖ Metinlerde değerler tek tek değil aralarında ilişki bulunan öteki değerlerle birlikte işlenmelidir.
- ❖ Metnin içeriğinin aktarılması düşünülen değerlere uygunluk göstermesi gerekmektedir.
- ❖ Ders kitapları, ayrımcılığın tüm çeşitlerine karşı çıkan; temel hakları ve eşitliği önemseyen bir zihniyetle hazırlanmalıdır.
- ❖ Metinlerde aktarılan değerlerin öğrencilerin yaş grupları ve gelişme düzeyleri göz önünde bulundurularak onların kolay kavrayabilecekleri biçimde olmasına özen gösterilmelidir.

- ❖ Metinlerde kişi ve toplumları küçük düşürücü, kişisel hak ve özgürlüğü yok sayan ifadelere kesinlikle yer verilmemelidir.
- ❖ Metinlerin içeriğı oluşturulurken sosyal eşitlik ilkesine göre hareket edilmeli, erkek ve kadın karakter sayıları olabildiğince eşit tutulmalıdır.
- ❖ Metinlerde yansıtılan yaşam tarzı, giyim, kültür ve sosyal değerler gibi unsurların gerçeğı uygun olması gerekmektedir. Gerçeğı yansıtmayan hayal unsurlarından kaçınılmalıdır.
- ❖ Erkek ve kadın temsillerinde ön yargıya sebep olabilecek toplumdaki bir kesimi aşağılayan ya da hor gören söylemlerden uzak durulmalıdır.
- ❖ Kişisel ya da toplumsal meslek kimliklerini küçük düşürücü ifadelerle metinlerde kesinlikle yer verilmemelidir.
- ❖ Metinlerin içeriğı hazırlanırken insan hakları ve eşitlik, adalet, düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, toplumsal barış gibi bazı unsurların öne çıkarılması gerekmektedir.
- ❖ Metinlerde toplumsal huzuru ve barışı olumsuz etkileyebilecek söylemler kullanılmamalıdır.
- ❖ Çocukların bireysel gelişimlerine negatif etkide bulunabilecek cinsellik ve şiddet barındıran ifadeler metinlerde kesinlikle bulunmamalıdır.
- ❖ Metinlerde; etnik köken, ırk, cinsiyet, din, dil ayrımında bulunmaksızın “evrensel insan haklarının” tüm bireyleri kapsadığı dile getirilmelidir (MEB, 2019b).

2.3. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Abacı, E. (2018). *Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak. Bu çalışma ile yazarın çocuklar için kaleme aldığı 29 kitabı “değerler eğitimi” bakımından incelenmiştir. Çalışmanın neticesinde yirmi dokuz eserde toplam 1799 değerın işlendiğı tespit edilmiştir. Bu değerler içinde en çok eleştirel ve sorgulayıcı olma değerine yer verildiğı görülmüştür.

Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç'in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. Yapılan bu çalışma ile Nezihe Meriç'in 1976-2006 yılları arasında yayımlanmış 11 çocuk kitabı “Sosyal Bilimler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Öğretim Programı”nda yer alan 15 değer çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Nezihe Meriç’in çocuklar için kaleme aldığı kitaplarda en çok bilimsellik, en az ise adaletli ve tutumlu olma değerlerinin işlendiği görülmüştür.

Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Romanları* (Basılmamış yüksek lisans tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun. Bu çalışma ile yazarın çocuklar için kaleme aldığı eserlerde “dini ve sosyal değerler” belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Bahadıroğlu’nun 15 eseri incelenmiştir. İnceleme sonucunda 11’i “dini” 29’u “sosyal” 40 değer yer aldığı görülmüştür.

Kasap, N. (2019). *Bekir Yıldız’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya. Bu çalışma ile Bekir Yıldız’a ait “Şahinler Vadisi, Kör Güvercin, Ölümsüz Kavak ve Arılar Ordusu” isimli eserler “değerler eğitimi” bakımından incelenmiş ve eserlerin “dostluk, dürüstlük, adalet, sabır, öz denetim, sevgi, sorumluluk, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik” gibi değerler yönünden çeşitlilik içeren kaynaklar oldukları görülmüştür.

Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener’in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon. Yapılan bu çalışma ile Mavisel Yener’in otuz dört masal kitabı incelenmiş ve bu masallarda on dokuz değere yer verildiği belirlenmiştir.

Kaynak, L. (2012). *Değerler Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinin Analizi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya. Yapılan bu çalışma ile Sevinç Çokum’un hikâyeleri eğitim ve kültür, din-tasavvuf, ahlak ve toplum değerleri bakımından incelenmiştir. Araştırma neticesinde Sevinç Çokum’un eserlerinde ahlaka ait değerlerin sıkça işlendiği ve bu ahlaki değerler içinde en fazla yardımseverlik değerine yer verildiği görülmüştür. Çokum, hemen hemen tüm eserlerinde yardımseverlik değerini işlemiştir.

Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Bu çalışmada yazarın “1971-2003” seneleri içerisinde yayımlanan 12 kitabı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Sosyal Bilgiler Öğretim

Programları”nda yer alan 25 değer dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma neticesinde Muzaffer İzgü’nün, eserlerinde en fazla “yardımlaşma, sevgi, saygı, temizlik ve çalışkanlık”; en az ise “tutumlu olma, bilimsellik, barış ve cesur olma” değerine yer verdiği görülmüştür. Muzaffer İzgü’nün eserlerinde alçakgönüllü değerinin hiç işlenmediği görülmüştür.

Şahin, N. B. (2019). *Sabahattin Ali’nin Eserlerinde Değerler Eğitimi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara. Bu çalışma ile yazarın 3 romanı, 4 öyküsü, 1 tiyatrosu “2017 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı”ndaki “10 kök değer” dikkate alınarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda Sabahattin Ali’nin eserlerinde değerlere pek yer vermediği görülmüştür. Bununla birlikte işlenen değerler içinde en fazla “sevgi”, en az “adalet” değerinin olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım, M. (2017). *Pakize Özcan’ın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ. Yapılan bu çalışma ile Pakize Özcan’ın eserleri Türkçe dersi kitabından yararlanılarak belirlenen 44 değer dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma neticesinde yazarın kitaplarında en fazla uzak durulması gereken davranışlara ve çaba gösterme, “çalışkan olma” değerlerine rastlanmıştır. Pakize Özcan’ın eserlerinde tarihe duyarlılık ve kültürel miras değerlerine, sanata ve sanatçıya duyarlılığa hiç yer verilmediği görülmüştür.

Yılmaz, M. E. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu’nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van. Yapılan bu çalışmada yazarın “1996-2005” seneleri içerisinde yayımlanmış 60 hikâye kitabı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretim Programları”nda yer alan değerlere göre incelenmiştir. Araştırma neticesinde Barbarosoğlu’nun, eserlerinde en fazla aile kurumu ve birliği değerini, en az ise hoşgörü, iffetli olma, adil olma, saygı ve vatanseverlik değerini işlediği görülmüştür. Bununla birlikte barış değeri ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

2.4. Yeşim Saygın ARMUTAK'ın Hayatı ve Eserleri

Bursa'da doğan Yeşim Saygın Armutak, "İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakóltesi"nden mezun olduktan sonra "Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakóltesi"nde doktorasını yaptı. "Cumhuriyet Kitap, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri ve Varlık" gibi çeşitli dergilerde düzyazıları ve şiirleri yayımlandı. 1996'da "Yařar Nabi Nayır İlkgençlik Ödülleri'nin Dikkate Değer şiir Ödölü"nü kazandı. Çocuklara yönelik kaleme aldığı ilk romanı "Hayaletli Gölün Çocukları"dır (2005). Daha sonra "Mızıkacı" (2005) adlı çocuk romanını yazan Yeşim Saygın'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" (2007) çocuk romanı yayımlandığı yıl "Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneęi" tarafından "Yılın En İyi Çocuk Romanı Jüri Özel Ödölü"nü kazandı. "Baykuş Yemini" (2012) adlı çocuk romanıyla da dikkatleri üzerine çeken yazarın son çocuk romanı ise "Günlükte Saklı Sırlar"dır (2021). Eřiyle birlikte Bodrum'da yaşayan Saygının bir kızı vardır (Günüřięi Kitaplığı Yayıncılık).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmında “araştırma modeli, araştırma materyali, veri toplama ve analizi” ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yeşim Saygın Armutak’ın “Hayaletli Gölün Çocukları, Mızıkacı, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Baykuş Yemini ve Günlükte Saklı Sırlar” isimli çocuklara yönelik kaleme aldığı romanlarında hangi değerlere yer verdiğini tespit etmek maksadıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğine ve betimsel tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, olayları veya durumları tanımlamak için tasarlanmış modeller (Karasar, 1998) olduğundan yazara ait romanlarda kişiler tarafından sergilenen çeşitli değerlere yönelik davranışların tanımlanıp sınıflandırılmasında betimsel tarama modelinden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırma Materyali

Çalışmanın materyalini Yeşim Saygın Armutak’ın Güneşli Kitaplığı Yayınlarından çıkan, “Hayaletli Gölün Çocukları” (2005), “Mızıkacı” (2005), “Bataklığın Kıyısındaki Ev” (2007), “Baykuş Yemini” (2012) ve “Günlükte Saklı Sırlar” (2021) isimli çocuk romanlarının tamamı oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın bu safhasında ilkin Yeşim Saygın Armutak’ın kaleme aldığı ve “Güneşli Kitaplığı Yayıncılık” tarafından basılan “Hayaletli Gölün Çocukları, Mızıkacı, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Baykuş Yemini ve Günlükte Saklı Sırlar” isimli çocuk romanlarına ulaşılmıştır. Ardından araştırılan olgulara yönelik bilgi barındıran yazılı ekipmanlarda doküman incelemesi yapılmıştır.

Araştırma kapsamında “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı”ndaki on kök değer “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” ve bu kök değerlerle ilişkili alt değerler “adil olma, eşit davranma, paylaşma, diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma, açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma, davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme, azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme, aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, merhametli olma, kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme, çalışkan olma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, cömert olma, iş birliği yapma, misafirperver olma” dikkate alınarak yazarın çocuk romanlarında işlenen kök ve alt değerler, doküman incelemesi yoluyla belirlenerek tasnif edilmiştir. Daha sonra farklı yollarla işlenen tüm değerler, alıntı yapmak suretiyle örneklendirilerek bu değerlerin eserlerdeki işlenme sıklığı tespit edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmada yazarın romanlarındaki kök ve alt değerlere yönelik “içerik analizi” yapılmıştır. “Bu içerik analizinin amacı, toplanan verileri açıklayacak kavramlar ve ilişkilere ulaşmakla birlikte belirli kavramlar ve temalar etrafında benzer verileri toplayıp bu verileri okurun anlayacağı bir düzene koyarak yorumlayabilmektir.” (Şahin, 2013).

Çalışmanın “içerik analizi” sırasında önce veriler kodlanmış, sonrasında ise “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı”ndaki on kök değer ve bu kök değerlerle ilişkili alt değerler dikkate alınıp kodlara uygun temalar belirlenerek değerler kendi başlıkları altında romanlardan elde edilen örnekler vasıtasıyla gösterilmiştir. Bulgular, kitapların isimleri kısaltılarak sayfa numaraları ile verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde; Yeşim Saygın Armutak'ın Günışığı Kitaplığı Yayınlarından çıkan, “Hayaletli Gölün Çocukları” (2005), “Mızıkacı” (2005), “Bataklığın Kıyısındaki Ev” (2007), “Baykuş Yemini” (2012) ve “Günlükte Saklı Sırlar” (2021) adlı çocuk romanlarında işlenen kök ve alt değerlere ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Yeşim Saygın Armutak'ın “Hayaletli Gölün Çocukları” adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.

“Hayaletli Gölün Çocukları” adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerlerin işlenme sıklığı Tablo 4.1’de gösterilmiştir. Tespit edilen değerler kendi başlıkları altında birkaç örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.1. Hayaletli Gölün Çocukları Romanında Yer Alan Değerler

Değerlerin Adı	İşlenme Sıklığı
1. Sabır	11
2. Sevgi	7
3. Arkadaşlık	8
4. Saygı	3
5. Merhamet	1
6. Dayanışma	2
7. Misafirperverlik	2
8. Yardımseverlik	4
9. Barış	2
10. Hoşgörü	2
11. Bencil Olmama	1
12. Dostluk	12
13. Şefkat	2
14. Öz Denetim	1
15. Öz Güven	3
16. Sözünde Durmak	3

4.1.1. Sabır Değeri

Sabır, Türkçe sözlükte “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Dışarı çıkar çıkmaz, elleri cebinde sabırsız sabırsız çevresine bakınan Bilye’yi gördüm.” (Hayaletli Gölün Çocukları [HGÇ], s.13) Yapılan bu alıntıda sabırsızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“...Neyle karşılaşacaktık acaba? Hiçbirimiz belli etmesek de, için için, korkunç bir sırta ortak olmayı umut ederek bekliyorduk aslında. Sabırsızlıktan, Efe’yi soru yağmuruna tutuyorduk.” (HGÇ, s.85) Sabırsızlıktan bahsedilerek onun karşısı olan sabır değerine dikkat çekilmiştir.

“...Meraktan yerimizde duramıyorduk hiçbirimiz. Saat on buçuğa yaklaşırken, artık sabrımız tükenmişti. Kaptanın kapısını dayandık.” (HGÇ, s.104) Tükenen bir sabırdan söz edilerek sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“... Sabırsız, gergin halimiz dikkatini çekmiş olmalı ki, elindekini hemen bırakıp, neler olduğunu sordu...” (HGÇ, s.117) Bu alıntıda sabırsızlıktan söz edilerek onun zıttı olan sabır değeri öne çıkarılmıştır.

4.1.2. Sevgi Değeri

Sevgi, Türkçe sözlükte “insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Bay Bisküvi, eşi bulunmaz bir İskoç çoban köpeğiydi... Onu çok severdim.” (HGÇ, s.13) Yapılan bu alıntıda doğrudan bir hayvana duyulan sevgi görülebilir.

“... Bu arkadaşımız, yumuşak başlı, içine kapanık biriydi, küçük ayıyı da çok seviyordu.” (HGÇ, s.32) Bu alıntıda direkt bir hayvana duyulan sevgiye değinilmiştir.

“Askerliğimi tamamladıktan sonra o çok sevdiğim ayı yavrusunun anısına, işte bu kukla ayıyı, yani Kumarbaz’ı yaptım.” (HGÇ, s.33) Yapılan bu alıntıda kuklacının hayvan sevgisi görülebilir.

“... Halam da bu yaşlı ve zeki adamı çok sevdi.” (HGÇ, s.60) Burada doğrudan bir insana duyulan samimi ve içten bir sevgiden söz edilebilir.

4.1.3. Arkadaşlık Değeri

Arkadaşlık, Türkçe sözlükte *“arkadaş olma durumu, arkadaşça yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet”* (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir. Arkadaşlığın içinde dayanışma, sevgi, saygı, vb. pek çok değer barınır. İnsanlar hüznlerini, neşelerini arkadaşlarıyla paylaşırlar. Sıkıntılı zamanlarda da beraber olan arkadaşlar arasında koşulsuz bir sevgi vardır (Kumbasar, 2011: 101).

“En sıkı arkadaşım Efe’ye de haber vermek isterdim. Ne var ki, tam üç günlük sokağa çıkmama cezası almıştı.” (HGÇ, s.12) En sıkı arkadaşım ifadesiyle doğrudan arkadaşlık değeri vurgulanmıştır.

“Ertesi sabah kahvaltıda, halam bana bir müjde verdi. Yaz tatilinin başında, babasının yanına başka bir kente giden arkadaşım Melodi, artık geri dönüyordu.” (HGÇ, s.56) Bu alıntıda doğrudan arkadaşlık değerine vurgu yapılmıştır.

“Bildiğim kadarıyla, kuklacı yaşayan akrabalarının hiçbiriyle görüşmüyordu ve eşi, çocuğu falan da yoktu. Demek ki, gelmiş olan bir arkadaşıydı.” (HGÇ, s.63) Yapılan bu alıntıda direkt arkadaşlık değeri öne çıkarılmıştır.

“Ben bunları düşünürken, güröldeyen bir kahkaha daha duyuldu. Hiç kuşku yoktu ki, kahkahaların sahibi, yaşlı dostumun arkadaşıydı.” (HGÇ, s.63) Doğrudan arkadaşlığa dikkat çekilmiştir.

4.1.4. Saygı Değeri

Saygı, Türkçe sözlükte *“1.Değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Başkasının evine gizlice girmek saygısızlıktır,” dedi. (HGÇ, s.14) Bu alıntıda saygısızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan saygı değeri vurgulanmıştır.

“...Bizden küçük çocuklar, bu kayalığa aşılması olanaksız bir engel gözüyle bakarlar ve buraya tırmandığını bildikleri birine sonsuz saygı duyarlardı.” (HGÇ, s.81) Burada doğrudan saygı değerine dikkat çekilmiştir.

“...Kuklacı, dünyada en değer verdiğim ve saygı duyduğum insandır.” (HGÇ, s.137) Direkt saygı değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.1.5. Merhamet Değeri

Merhamet, Türkçe sözlükte “*Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acı*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“*Aslında, yumuşak kalpli bir insandı halam; yalnızca prensipleri vardı ve prensiplerine bir ağacın kökleriyle toprağa bağlı olduğu kadar derinden bağlıydı.*” (HGÇ, s.18) Bu alıntıda yumuşak kalpli ifadesiyle merhamet değerine çağrışım yapılmıştır.

4.1.6. Dayanışma Değeri

Dayanışma, Türkçe sözlükte “*bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

Halamın sesiyle kendime geldim. “*Bana bak! Bir dakika arkamı dönüyorum ve seni incir ağacının tepesinde buluyorum. Aşağı inip, bahçeyi temizlemeye yardım et, anlaşıldı mı?*” (HGÇ, s.19) Yapılan bu alıntıda hala ve yeğenin birlikte bahçeyi temizlemesi bir dayanışma örneğidir.

“*O gökkuşağı gülümseyişli ihtiyara gideceğimiz gün, Bilye’nin annesiyle birlikte pazara gitmesi gerekti ne yazık ki. Torbaları taşımaya yardım edecekmiş.*” (HGÇ, s.27) Anne ve oğulun beraber pazar torbalarını taşıması aile içi bir dayanışma örneğidir.

4.1.7. Misafirperverlik Değeri

Misafirperverlik, Türkçe sözlükte “*Konukseverlik*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Konuk ise Türkçe sözlükte “*Bir kimsenin evine ya da bir yere, geçici olarak, kısa bir süre kalmak üzere gelmiş olan kimse*” olarak ifade edilmiştir

(TDK, 2020). Misafire gösterilen hürmet, ilgi, ikram ile kişiler arasındaki bağlar kuvvetleşerek toplumda birlik ve beraberlik ruhu oluşur.

“Sabah biz kahvaltı masasındaiken, kapı çalındı. Baktım; Efe. Anlaşılan üç gün dışarı çıkamamak canına yetmişti.

‘Kim geldi?’ diye seslendi halam içeriden.

‘Efe!’ diye bağırdım.

‘Çağır, o da gelsin masaya.’” (HGÇ, s.22)

Kapıya gelen Efe’nin kahvaltıya davet edilmesi misafirperverlik değerinin bir göstergesidir.

“Oooo! Hoş geldiniz, hoş geldiniz! Haydi, içeri girin.”

“Çekine çekine evin karanlık girişine adım attık. Kuklacı usta içerilere doğru seslendi: ‘Misafirlerimiz var!’” (HGÇ, s.28) Kuklacı ustanın çocukları neşeli bir şekilde evine davet etmesi misafirperverliğinin bir alâmetidir.

4.1.8. Yardımseverlik Değeri

Yardım, Türkçe sözlükte *“kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma”* (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir.

“Halama masayı toplamada yardım ettikten sonra Efe’yle birlikte odama yollandık. Her şeyi anlattım ona.” (HGÇ, s.23) Burada doğrudan halaya yapılan bir yardımdan söz edilebilir.

“Şey... ben yardım edeyim, is-isterseniz eğer,” dedim. (HGÇ, s.69) Bu alıntıda direkt yardımseverlik değeri görülebilir.

4.1.9. Barış Değeri

Barış, Türkçe sözlükte “1. Barışma işi. 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. 3. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Hayrola! Birbirinize küstünüz mü yoksa?”

“Hayır hayır!” dedik.

“Fazla koşturduk da, biraz dinleniyoruz,” diye çabuk çabuk cevap ekledi Efe. (HGÇ, s.23) Yapılan bu alıntıda küslükten bahsedilerek onun zıttı olan barış değerine vurgu yapılmıştır.

“...Bilye, en sonunda suratını asarak susardı. Ancak, kısa bir süre sonra Melodi onu kandırır, barıştırlardı.” (HGÇ, s.56-57) Burada doğrudan barış değerine dikkat çekilmiştir.

4.1.10. Hoşgörü Değeri

Hoşgörü Türkçe sözlükte “her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Sokakta başka kimsecikler bulunmadığından, evinden hızla uzaklaşanların, iki çocuk -yani bizler- olduğunu anlamış. Üstelik, sabahtan beri gözlerimizi dikip evi gözlediğimizi de fark etmiş. Onu bir korsan ya da kanun kaçağı sandığımızı anlatınca güldü. Düş gücümüzün böylesine gelişmiş olması hoşuna gitmişti.” (HGÇ, s.26) Yapılan bu alıntıda mahallenin çocuklarının kuklacıya olan tutum ve davranışlarına kuklacının gülümseyebilmesi onun hoşgörülü bir insan olduğuna işaret eder.

“...Kaptan bu söze hiç alınmadı ve yine gülerek karşılık verdi: ‘Haklısın, sevgili kızım. Ben de zaten, emekli bir kaptanım.’” (HGÇ, s.67) Alınılabilecek bir söze gülerek karşılık vermek yüce bir hoşgörölülük örneğidir.

4.1.11. Bencil Olmama Değeri

Bencil, Türkçe sözlükte “yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan, hodbin, hodkâm, egoist” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Bencil olmama ise kendimiz için istediklerimizi başkaları için de isteyebilmektir. Şayet toplum olarak bunu başarabildiğimiz takdirde adaletin egemen olduğu daha huzurlu bir yaşam sürülebilir.

“Kimi çok neşelidir, kimi hep oyun oynamak ister; kimiyse çok zalimdir, hep savaş planları yapar. Şurada duran Kral Andora’ya bakın; gelmiş geçmiş en canavar ruhlu ve bencil insanlardandır o.” (HGÇ, s.30) Kuklalarının çeşitli özelliklerinden bahseden kuklacı usta, Kral Andora ismini verdiği kuklasını bencil olarak tanıtmaması aslında bencil olmamak gerektiğine dikkat çekmek içindir.

4.1.12. Dostluk Değeri

Dostluk, Türkçe sözlükte “1. Dost olma durumu.2. Dostça davranış” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Gece boyunca dostunu arayan bu ayıcığa karşı içimde büyük bir şefkat uyanmıştı.” (HGÇ, s.32) Bu alıntıda insan ile hayvan arasında kurulan dostluktan söz edilmektedir.

“Ben bunları düşünürken, güürledeyen bir kahkaha daha duyuldu. Hiç kuşku yoktu ki, kahkahaların sahibi, yaşlı dostumun arkadaşıydı.” (HGÇ, s.63) Doğrudan dostluktan söz edilmiştir.

“...Bu, çok değerli bir dostumun armağanı.” (HGÇ, s.67) Direkt dostluk değerinin önemi ortaya konulmuştur.

“Dostum bana söz etmişti; buradaki tek neşe kaynağı sizlermişsiniz.” (HGÇ, s.66) Dostluk değeri ön plana çıkarılmıştır.

“Kuklacı’nın evde olmadığını biliyorduk. Artık kukla gösterisi yapmamasına karşın, bir kukla festivali için kendisini davet eden çok eski bir dostunu kıramamıştı. Önümüzdeki birkaç gün, festivalin yapıldığı kente olacaktı.” (HGÇ, s.89) Kuklacı’nın eski bir dostunu kırmamak adına festivale katılması nadir görülen bir dostluğu gözler önüne sermektedir.

4.1.13. Şefkat Değeri

Şefkat, Türkçe sözlükte *“Birisine yardım etmek amacıyla sevecenlikle yaklaşma. Birisini korumaya çalışırken hissedilen sevgi ve merhamet duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Gece boyunca dostunu arayan bu ayıcığa karşı içimde büyük bir şefkat uyanmıştı.” (HGÇ, s.32) Bu alıntıda insanın bir canlı olan havyana duyduğu şefkate dikkat çekilmektedir.

“‘Daha iyi misin şimdi?’ diye sordu şefkat dolu bir sesle.” (HGÇ, s.49-50) Ses tonunda şefkat hissedilen bir insanın bu değerle bütünleştiği söylenebilir.

4.1.14. Öz Denetim Değeri

Öz denetim, Türkçe sözlükte *“Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“İçimizde en sakin olan Efe’ydi. Zaten o, her zaman bizden daha soğukkanlıydı. Bu tür kışkırtmalardan kolay kolay etkilenmezdi; çünkü ciddiye almazdı.” (HGÇ, s.46) Efe’nin kışkırtmalara gelmeyip soğukkanlılığını koruması öz denetim değerine sahip olduğunun işaretidir.

4.1.15. Öz Güven Değeri

Öz güven Türkçe sözlükte *“İnsanın kendine güvenme duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“... Makineyi çalıştırırken, sanki gerçek bir makiniste dönüşürdü. Bizim ne olduğunu bilmediğimiz birtakım düğmelere basar ve hiçbir aksaklığa meydan vermeyeceğini belli eden bir güvenle, kendi kendine gülümserdi. Duvara yansıyan görüntüyü büyütür, yakınlaştırır ya da uzaklaştırırken, büyülenmişçesine onu izlerdik.” (HGÇ, s.54) Yapılan bu alıntıda bireyin hiçbir aksaklığa meydan vermeyerek her şeyin kendi kontrolünde olduğunu hissettirecek şekilde gülümsemesi bir öz güven işaretidir.

“‘Bence Kaptan’la yüzleşme zamanı geldi,’ dedi Melodi, söylediklerinden fazlasıyla emin bir sesle.” (HGÇ, s.133) Kişinin kendinden emin bir şekilde konuşması öz güven değerini taşıdığını kanıtlar.

4.1.16. Sözünde Durmak Değeri

Sözünde durmak, Türkçe sözlükte *“verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“‘Saçmalama! Kaptanlar verdikleri sözleri daima tutarlar!’ diye Bilye’yi tersledi Melodi.” (HGÇ, s.106) Doğrudan sözünde durmak değerine dikkat çekilmiştir.

“Yokluğunda olup biteni tek tek anlattık. Bizi merak ve ilgiyle dinledikten sonra, ‘Endişelenmeyin, çocuklar,’ dedi, ‘Kaptan sözünü tutar. Bir işi çıktığından gitmiştir mutlaka. Dönecektir ama. Doğrusu, şu kağıtta neler yazdığını, ben sizden daha çok merak ettim.’” (HGÇ, s.108) Bu alıntıda “Kaptan sözünü tutar.” İfadesiyle sözünde durmak değeri ön plana çıkarılmaktadır.

“Efe, Bilye, Melodi ve ben, hiç kimseye olayın gerçek yüzüyle ilgili bir şey anlatmayacağımıza dair birbirimize söz vermiştik. Bugün düşününce, çok da iyi yaptığımızı anlıyorum.” (HGÇ, s.159) Yapılan bu alıntıda “Bugün düşününce, çok da iyi yaptığımızı anlıyorum.” İfadesiyle arkadaşların birbirlerine verdikleri sözü hâlâ tuttukları görülebilir.

4.2. Yeşim Saygın Armutak’ın “Mızıkacı” adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.

“Mızıkacı” adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerlerin işlenme sıklığı Tablo 4.2’de gösterilmiştir. Tespit edilen değerler kendi başlıkları altında birkaç örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.2. Mızıkacı Romanında Yer Alan Değerler

Değerlerin Adı	İşlenme Sıklığı
1. Sabır	5
2. Dostluk	16
3. Öz Denetim	5
4. Öz Güven	2
5. Hoşgörü	3
6. Yalan Söylememe	2
7. Adalet	1
8. Saygı	1
9. Azim	1
10. Yardımseverlik	4
11. Şefkat	3
12. Sevgi	4
13. Bencil Olmama	1
14. Sadakat	1
15. Sözünde Durmak	1

4.2.1. Sabır Değeri

Sabır, Türkçe sözlükte “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Özellikle, dersin sonlarına doğru, sınıfta sabırsızlık dolu bir kıpırdanma başladığında, Göktaş bizi susturabilmek için tüm kozmik enerjisini kullanırdı.” (Mızıkacı [M], s.11) Yapılan bu alıntıda dersin sonunu bekleyemeyen öğrencilerin gösterdiği sabırsızlıkla onun zıttı olan sabır değerine dikkat çekilmiştir.

“Sabırlı ol. Ondan çekinme. Çekinirsen, öfkesinin işe yaradığına iyice inanır.” (M, s.91) Doğrudan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“‘Çabuk, çabuk...’ Donmuş olan Tolga, sıcak bir şeyler sipariş etmek için sabırsızlanıyordu.” (M, s.103) Sabırsızlıktan söz edilerek sabır değeri vurgulanmıştır.

“Çantam omuzumu ağrıtiyordu. Başka zaman olsa, eve gidip onu sırtımdan fırlatmak için sabırsızlanırdım. Ama, Şeytan’ın anlatacakları, bu yük kamyonu ağırlığındaki çantayla kilometrelerce yürümeye bile değerdı.” (M, s.135) Bu alıntıda sabırsızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan sabır değerine dikkat çekilmiştir.

4.2.2. Dostluk Değeri

Dostluk, Türkçe sözlükte “1. Dost olma durumu.2. Dostça davranış” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Bence, dostum kesinlikle çok eğlenceli biriydi.” (M, s.15) Bu alıntıda doğrudan dostluk değerine işaret edilmiştir.

“...Daha fazla dayanamayacağını anladığında, tek dostu -bir kaptan kadar gururlu köpeğiyle birlikte orayı terk etmişti.” (M, s.49) Burada direkt hayvanlarla kurulan dostluğa şahit olunabilir.

“Daha maçın başlamasına çok zaman olduğundan, Örümcek’e uğrayıp onunla birlikte gitmeyi düşündüm. Dostumun evi bulunduğu yere uzak olmakla birlikte, ara sıra bastıran kar yağışı oyuncu bir cin gibi tüm evleri saklıyor, tam yaklaştığımı sanırken evi alıp başka bir yere koyuveriyordu.” (M, s.53) Bu alıntıda doğrudan dostluk değeri ön plana çıkarılmıştır. Çünkü bu kadar sıkıntıya gerçek bir dost için katlanılabilir.

“Dostluğun getirdiği huzur ve umarsızlığın kahkahalarımızı beslediği o gece boyunca, sık sık aklıma takıldı -Şeytan düşündüğüm kadar yalnız mıydı gerçekten?” (M, s.64) Direkt dostluğun verdiği huzura dikkat çekilmiştir.

4.2.3. Öz Denetim Değeri

Öz denetim, Türkçe sözlükte “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Gözleri, lunaparktaki uçan sandalyeler gibi dönüyor, döndükçe de açılıyordu. Ciğerlerinin tüm gücüyle, ‘Çık dışarı! Çuuuuk!’ diye patladı.” (M, s.12) Burada sinirlerini kontrol edemeyerek bağırarak birinin öz denetim yoksunluğu görülebilir. Kendini kaybeden insanların neler yapabileceği düşünüldüğünde öz denetim değerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir.

“...Ne yapabilirdim; merdivenin başına geldiğim an dizginleyemediğim bir hızlanmaya kapılıyordum.” (M, s.32) Dizginleyememek ifadesiyle öz denetim yoksunluğuna dikkat çekilmiştir.

“O Pazar günü evden çıkmadan, film arşivimi düzenleyerek ve Mızıkacı’nın serüvenlerini okuyarak geçirdim. En tuttuğum özelliklerinden biri, kendine hakim olabilmesiydi.” (M, s.65) Bu alıntıda “kendine hakim olabilmesiydi” ifadesiyle öz denetim değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.2.4. Öz Güven Değeri

Öz güven Türkçe sözlükte *“İnsanın kendine güvenme duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“‘Siz kaç yaşında görüyorsanız öyle yazın,’ diye cıvıladı. ‘Bilirsiniz, o genç öğretmenlerin hepsinden daha hareketli ve enerji doluyumdur.’” (M, s.22) Yapılan bu alıntıda yaşı ilerlemiş birinin gençlerden daha hareketli ve enerjik olduğunu söylemesi öz güveninin yüksek olduğunun kanıtıdır.

“...Kendine güveni şaşırtıcı, hatta özendiriciydi.” (M, s.25) Doğrudan öz güvene vurgu yapılmıştır.

4.2.5. Hoşgörü Değeri

Hoşgörü Türkçe sözlükte *“her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Arkasından sessizce yaklaşıp, sırtına atladım. Korku dolu bir çığlık attı. İkimizin birlikte paspas gibi yere serilmesine ramak kalmıştı. ‘Hiperaktif misin nesin!’ dedi silkinerek. Sonra gülüp, yürümeye devam ettik.” (M, s.36)

Yapılan bu alıntıda sırtına atlayan birine gülüp yürümeye devam etmenin hoşgörü değerine sahip bireylere has bir özellik olduğu görülebilir.

“...Örümcek’in en sevdiğim yanlarından biri de buydu. Ona takılmalarımıza hiç alınmazdı.” (M, s.37) Kişinin yapılan şakalara hiç alınmaması hoşgörülü bir insan olduğunun kanıtıdır.

“...Annemler isteğimi anlayışlı bir hüznle kabul ettiler. Duygularımı belki ilk kez gerçekten anlıyorlardı.” (M, s.192) İnsanları anlayışla karşılamak hoşgörülü olmanın gereğidir.

4.2.6. Yalan Söylememe Değeri

Yalan, Türkçe sözlükte *“1. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, ktır, 2. Yalancı kimse, 3. Uydurma.”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Yalan söylememe ise her durum ve koşulda hakikatı gizlemeden olduğu gibi açıklayabilme durumudur.

“‘Maçlardan eksik kaldığın yok. Basketi sevdiğin ortada,’ dedi. ‘Hem, gerçekten sıkı oynuyorsun!’” (M, s.41) Yapılan bu alıntıda ‘gerçekten’ ifadesiyle doğruları söylemek gerektiği vurgulanmıştır.

“Belki babamın nasıl öldüğünü duymuşsundur.”

“Ona acıamamı engellemek istercesine, ‘Ne de olsa, okulda dedikodu açısından en büyük kaynak benim,’ diye ekledi hemen. Güldüm ve dedikodu kaynağı olmasını kastederek, ‘Doğrusu evet,’ dedim.” (M, s.134) Gerçeği gizlemeyip doğruyu söyleyerek yalan söylememe değerine işaret edilmiştir.

4.2.7. Adalet Değeri

Türkçe sözlükte adalet: “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk. 3.Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme” olarak ifade edilmiştir (TDK,2020). Adil olma ise “Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2020).

“En eğlenceli geçen ders biyolojiydi. Albatros, derslerine girsin girmesin, öğrencilerin hemen hepsinin gözünde bir numaraydı. Her an keşfetmeye hazır zekâsı, kararlılığı ve keskin bakışlarıyla, uçmaktan asla yorulmayan bir albatrostu o. Uzun boyu yüzünden, bizlerle konuşurken açılıp kapanan bir sandalye gibi kendini ikiye katlardı. Adaleti görmek isterseniz onun gözlerine bakmanız yeterliydi.” (M, s.44) Yapılan bu alıntıda doğrudan adalet değerine dikkat çekilmiştir.

4.2.8. Saygı Değeri

Saygı, Türkçe sözlükte “1.Değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Efsane giderek yayılıyor, insanlar Mızıkacı'ya karşı garip bir saygı duyuyorlardı.” (M, s.50) Doğrudan saygı değerine vurgu yapılmıştır.

4.2.9. Azim Değeri

Azim, Türkçe sözlükte “Bir işteki engelleri yenme kararlılığı” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Tebrikler, dostum!” dedim. “vay be!”

“Bu adam kesinlikle zekiydi ve azimli. İçim enerji ve ışıkla doldu.” (M, s.73) Doğrudan azim değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.2.10. Yardımseverlik Değeri

Yardım, Türkçe sözlükte “kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir.

“...Konuştuğu kişiden tümüyle emin olmak istercesine sorgulayan bir bakıştı bu. ‘Ona yardım etmeliyiz.’ Sözler ağzından kesin bir inancın gücüyle çıkmıştı.” (M, s.88) Yapılan bu alıntıda doğrudan yardımseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

“Yalnızca yardım etmeye çalışıyorum,” dedim (M, s.117) Direkt yardımseverlik değeri nazara verilmiştir.

“Büyükannesiyle babasını da kaybettikten sonra, uzun bir zaman komşularının yardımıyla yaşamış ve sonunda bir ayakkabı fabrikasına işçi olarak girmiş.” (M, s.148) Komşularının yardımıyla yaşamış ifadesiyle yardımseverlik değeri ön plana çıkarılmıştır.

“Yapabileceğimiz bir şey varsa, söylemeniz yeter. Çaresizlik içinde beklememek, yardım etmek istiyordum.” (M, s.188) Bu alıntıda doğrudan yardımseverlik değerine dikkat çekilmiştir.

4.2.11. Şefkat Değeri

Şefkat, Türkçe sözlükte “Birisine yardım etmek amacıyla sevecenlikle yaklaşma. Birisini korumaya çalışırken hissedilen sevgi ve merhamet duygusu” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Şeytan’a karşı içimde sonsuz bir şefkat uyandı. Gözümün önündeki o saldırgan ve alaycı görüntü, sisin yavaşça dağılması gibi dağıldı. Ardından küçük bir çocuk belirdi. Yapayalnız, korkmuş bir çocuk: Gerçek Şeytan... Her zaman gördüğüm ise, onun adını taşıyan bir oyuncuydu yalnızca.” (M, s.90) Bu alıntıda doğrudan şefkat değerine dikkat çekilmiştir.

“Gölgelenmiş bakışlarında şefkatin büyüdüğünü görebiliyordum.” (M, s.91) Direkt şefkat değeri nazara verilmiştir.

“Gri dikkatle onu süzdü. Gözlerinden yansıyan o şefkatli bakış, Şeytan’ın her söylediğine önem verdiğini açıkça anlatıyordu.” (M, s.197) Şefkatli bakış ifadesiyle doğrudan şefkat değeri vurgulanmıştır.

4.2.12. Sevgi Değeri

Sevgi, Türkçe sözlükte *“insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Köpekleri ben de severim,” diye ekledim. (M, s.109) Bu alıntıda doğrudan hayvan sevgisi görülebilir.

“...Köpeğine olan sevgisinin beslediği, apaydınlık bir gülümseme yayıldı yüzüne.” (M, s.110) Direkt hayvan sevgisi nazara verilmiştir.

“...Yalnızca, Gri dediği yaşlı adama endişe dolu bir sevgiyle bakıyor ve tekrar tekrar sarılıyordu ona.” (M, s.119) Bu alıntıda bir insana duyulan samimi bir sevgiye yer verilmiştir.

4.2.13. Bencil Olmama Değeri

Bencil, Türkçe sözlükte “*yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan, hodbın, hodbâm, egoist*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Bencil olmama ise kendimiz için istediklerimizi başkaları için de isteyebilmektir. Şayet toplum olarak bunu başarabildiğimiz takdirde adaletin egemen olduğu daha huzurlu bir yaşam sürülebilir.

“Ahizeyi tekrar kulağıma yaklaştırdım. ‘Ne diyorsun sen? Böyle bir şey olamaz, değil mi? Bu... Bu bir felaket!’ Çok bencilce konuşmuştum.” (M, s.127) Yapılan bu alıntıda doğrudan bencil olmama değerine dikkat çekilmiştir.

4.2.14. Sadakat Değeri

Sadakat, Türkçe sözlükte “*1. İçten bağlılık. 2. Sağlam, güçlü dostluk*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Ben de eskime bu yüzden başladım zaten,” dedi “Şövalyeler, şatolar, sadakat ve inanç.” (M, s.129) Doğrudan sadakat değerine vurgu yapılmıştır.

4.2.15. Sözünde Durmak Değeri

Sözünde durmak, Türkçe sözlükte “*verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Sevgili Bay Pilot diğer sözlerinin hiçbirini tutmadığına göre, bunun da gerçekleşme olasılığı yoktu; ama kızlar anlayacağı hiç benzemiyorlardı.” (M, s.170) Yapılan bu alıntıda sözlerinin hiçbirini tutmadığına göre ifadesiyle dolaylı olarak sözünde durmak değeri nazara verilmiştir.

4.3. Yeşim Saygın Armutak'ın “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.

“Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerlerin işlenme sıklığı Tablo 4.3'te gösterilmiştir. Tespit edilen değerler kendi başlıkları altında birkaç örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.3. Bataklığın Kıyısındaki Ev Romanında Yer Alan Değerler

Değerlerin Adı	İşlenme Sıklığı
1. Sabır	8
2. Yardımseverlik	8
3. Sevgi	7
4. Dostluk	3
5. Dürüstlük	3
6. Öz Denetim	3
7. Saygı	1
8. Sorumluluk	1
9. Adalet	1
10. Çalışkanlık	3
11. Misafirperverlik	1
12. Öz Güven	4
13. Sözünde Durmak	1
14. Barış	5
15. Paylaşma	2
16. Arkadaşlık	4
17. Şefkat	2
18. Azim	1
19. Merhamet	2
20. Vefa	1

4.3.1. Sabır Değeri

Sabır, Türkçe sözlükte “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Yapışkan sığağın bezdirmesine aldırmadan bahçeden dışarıya, kırlara doğru uzandılar.” (Bataklığın Kıyısındaki Ev [BKE], s.20) Yapılan bu alıntıda aşırı sığağa karşı gösterilen sabırdan söz edilmektedir.

“-Ee, ne kadar kaldı?

-Az.

-Ne göreceğiz?

-Sabretsene biraz!” (BKE, s.29) Bu konuşmalarda doğrudan sabır değerine vurgu yapılmıştır. Çünkü beklentilerimize erişebilmenin yollarından biri de sabırdır.

“-Baksana, gelecekle ilgili planın var mı?

-Evet.

-‘Ee, ne peki?’ diye sabırsızlandı Peren.

-Müzikle uğraşacağım.” (BKE, s.73) Burada sabırsızlıktan bahsedilerek dolaylı yoldan sabrın önemli bir erdem olduğuna dikkat çekilmektedir.

“Peren farkında olmadan tabağını itip masaya yaslandı. Merakı onu girdap gibi içine çekerken sesini çıkarmadan sabırla oturdu.” (BKE, s.76) Bu alıntıda Peren’in merakına rağmen harekete geçmemesi onun sabır değerini kazandığını gösterir.

“Yaşlı kadın sabırla çözdü yıpranmış torbayı.” (BKE, s.134) Doğrudan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“Seçim senin. Ölmek istemiyorsan ver onu. Sana süre tanıdım, ama artık sabrım taşıyor!” (BKE, s.163) Yapılan bu alıntıda sabırsızlıktan söz edilerek direkt sabır değerine işaret edilmiştir.

4.3.2. Yardımseverlik Değeri

Yardım, Türkçe sözlükte “*kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma*” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir.

“Annesi onu duymazdan gelip, eşine dönmüştü.

-Ne dersin?

-Yalnız ve yaşlı. Bizden başka yardım isteyecek kimsesi de yok.” (BKE, s.14) Bu ifadelerde doğrudan olmasa da sözü edilen kişiler yardım istenecek kimseler olması nedeniyle yardımseverliğe vurgu yapılmıştır.

“Ansızın bir gümbürtü koptu. Büyükhala bir yandan söyleniyor, diğer yandan bahçeye saçılan elmaları sepete geri tıkmaya çalışıyordu. Hemen o yana seğirtip, yaşlı kadına yardım ettiler.” (BKE, s.28) Bu alıntıda direkt Büyükhala’ya yapılan yardım görülebilir.

“-Sepeti ben taşıyayım.

-Yaşlı kadın sepeti uzatırken sordu:

-Eee? Sevdin mi buraları?” (BKE, s.31) Peren’in sepeti taşıması doğrudan yaşlı kadına yapılan yardımdır.

“O günü reçel yaparak geçirdiler. Peren, yaşlı kadına hiç azımsanmayacak kadar yardım edip, sonunda yorgun düşmüştü.” (BKE, s.47) Doğrudan yapılan bir yardım görülmektedir.

“-Size yemek pişireceğim. Geceyi de burada geçireceğim, meraklanma.

-‘Yo, kalmanıza hiç gerek yok. Biz idare ederiz,’ diye karşı çıktı Kuzey.” (BKE, s.119-120) Bu ifadelerden Büyükhala’nın kendisine ihtiyacı olduğunu düşündüğü dostlarına yardım ettiği görülebilir.

“Kuzey’in bisikletini ödünç alabilirdi. Ama yığınla açıklama isterdi şimdi o. En iyisi Küçük Vahşi’den rica etmekte. Büyükhala’ya dışarı çıkacağını söyleyip, markete yollandı. ‘Alabilirsin tabii,’ dedi Küçük Vahşi.” (BKE, s.131) İhtiyaç hâlinde kendi eşyalarımızı bir başkasına ödünç vermek yardımseverliktir.

4.3.3. Sevgi Değeri

Sevgi, Türkçe sözlükte *“insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Seni çılgın ihtiyar!” dedi yaşlı kadın. “Bir yandan da duman rengi kedinin boynunu okşuyordu.” (BKE, s.9) Bu cümlelerde yaşlı kadının, kedinin boynunu okşaması kadının kediye olan sevgisinin dolaylı yoldan bir göstergesidir.

“Peren kulaklarına inanamadı. Kendi yaşlarında bir oğlan Büyükhala’ya, ‘Tatlım’ diye sesleniyordu. Şaşırdığı, sözcüklerden çok, oğlanın sevgi dolu ses tonuydu.” (BKE, s.18) Kuzey’in -oğlan çocuğunun- Büyükhala’ya sevecen bir tonla “Tatlım” diye seslenmesi ona duyduğu sevgiden kaynaklanmaktadır.

“Kısa süre de olsa, çok sevdim ve sevildim ben. Hem de eşi bulunamaz şekilde. Böylesi ender bir sevgi kutlanmaya değer mi?” (BKE, s.88) Bu alıntıda Büyükhala yaşadığı ve yaşattığı nadide sevgiyi samimi bir şekilde dile getirmiştir. Samimi duygularla ifade edilen bu sözlerin kaynağı yalnızca sevgidir.

“Birbirimizi hiç sevmezdik; benim ‘annesi kılıklı ukalanın teki’ olduğumu söyleyip dururdu.” (BKE, s.106-107) Bu ifadelerde doğrudan sevgiden söz etmek mümkün olmasa da sevgisizlikten bahsedilerek dolaylı yoldan sevgi değeri okura sezdirilmiştir.

“Bu puslu görüntülerin ardındaysa, apaçık bir ışıltı vardı -birbirlerine duydukları sevginin ışıltısı.” (BKE, s.167) Saf bir sevgiden bahsedilmiştir.

4.3.4. Dostluk Değeri

Dostluk, Türkçe sözlükte “1. Dost olma durumu.2. Dostça davranış” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“-Akşama Tatlım’ın bahçesinde toplanırız.

-O kız için değil, di’mi?

-‘Hangi Kız?’ diye anlamazlıktan geldi Kuzey. Peren’i kıskanan küçük dostunu üzme istemiyordu.” (BKE, s.56) Bu alıntıda Kuzey üzmeekten çekindiği kişinin dostu olduğunu açıklayarak dostluğun önemli bir değer olduğu çıkarımına ulaşması sağlanıyor.

“Mandrake, yaşlı kadının yoluna çıkıp bacağına sürtündü; ama Büyükhala eski dostunu bile görececek durumda değildi.” (BKE, s.76) Doğrudan Büyükhala’nın kedisiyle kurduğu eski bir dostluğa vurgu yapılmıştır.

“Peren hayranlıkla eşsiz dostlarını seyrediyor, daha şimdiden onları çok özleyeceğini hissediyordu.” (BKE, s.168) Bu alıntıda ise Peren’in çok kısa sürede kurduğu değerli dostluklara şahit olunmaktadır.

4.3.5. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük “ doğruluk ” olarak, dürüst kişi ise “sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimse” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Peren, o günü hatırlarken kendi kendine güldü. Annesine bu sözü çok da inanmadan vermişti.”(BKE, s.15) Burada Peren’in annesine söz verirken bu sözü yerine getirmekte zorlanacağını düşünmesi Peren’in kendine karşı dürüst olduğunu okura hissettirir.

“-Hayır! Hayır ! Dedi çocuk hırçın bir şekilde.

-Hepsi benim suçum!” (BKE,s.128) Bu alıntıda çocuğun yaşananlardan kendini sorumlu tutup, bunu mertçe söylemesi dürüstlük işaretidir.

“Kırçıl saçlı jandarma diğerine döndü. ‘Bu hanımı yıllardır tanırım. Dürüst, kendi hâlinde biridir,’ dedi, Büyükhala’yı kastederek.” (BKE, s.167) Yapılan bu alıntıda Büyükhala’nın dürüstlüğü açık bir şekilde ifade edilmiştir.

4.3.6. Öz Denetim Değeri

Öz denetim, Türkçe sözlükte *“Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“-Burada ne işiniz var?

-Peren, soğukkanlılığını korumaya çalıştı.

-Sana açıklama yapmak zorunda değilim!

-Kardeşim yanındaysa, zorundasın!” (BKE, s.30) İfadesinde Peren’in konuşma esnasında duygularını kontrol altında tutması öz denetim değerine sahip olmasıyla açıklanabilir.

“İlk kez denetimini yitirip haykırdı:

-Yeter! Sus!” (BKE, s.150) Kişinin davranışlarını kontrol edememesi öz denetim eksikliğindendir. Burada yazar öz denetim kaybında yaşanabileceklere gönderme yapmaktadır.

“Kuzey sonunda, ‘Neden inanmıyorsunuz? Doğruyu söylüyor!’ diye patladı.” (BKE, s.166) Kuzeyin davranışındaki aşırılık öz denetim yetersizliğidir.

4.3.7. Saygı Değeri

Saygı, Türkçe sözlükte *“1.Değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“İhtiyar, sallanan ahşap koltuğa oturdu. Kedi de sarı renkli geniş mindere. Herkesin kendi köşesine geçtiği açıktı. Peren yer gösterilmesini bekledi. ‘İstediğin gibi otur,’ dedi yaşlı kadın, eliyle çiçekli koltukları işaret ederek.” (BKE, s.11) Bu paragrafta eve misafir gelen Peren’in oturmak için kendisine yer gösterilmesini beklemesi ev sahibine duyulan saygının işaretidir.

4.3.8. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk, Türkçe sözlükte *“kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Çevreyi mi geziyordun?”

“Ben... Aslında sizi arıyordum.”

“Neden?”

“Size kahvaltı hazırlamam gerektiği için.” (BKE, s.17) Bu konuşmalarda Büyükhala’ya yardım etmek için geldiğinin farkında olan Peren’in kahvaltıyı hazırlamak istemesi onun sorumluluğunun bilincinde olduğunu yansıtmaktadır.

4.3.9. Adalet Değeri

Türkçe sözlükte adalet: “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme” olarak ifade edilmiştir (TDK,2020). Adil olma ise “Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“-Hayır! Hayır! Dedi çocuk hırçın bir şekilde.

-Hepsi benim suçum!” (BKE, s.128) Bu alıntıda çocuğun suçunu kabul edip doğruyu üstün tutarak bir başkasının suçlanmasına engel olması adalet değerini taşıdığının göstergesidir.

4.3.10. Çalışkanlık Değeri

Çalışkanlık, Türkçe sözlükte “Çalışkan olma durumu, faaliyet.” “Bir şeyi ortaya çıkarmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Derin bir soluk alıp tembel tembel gerinirken bir sesle irkildi.” (BKE, s.16) Yapılan bu alıntıda tembellikten bahsedilerek onun zıttı olan çalışkanlık değerine vurgu yapılmıştır.

“Çevreyi saran dinginlik perdesinin ardında, tembellikle karışık bir huzur içinde görünüyordu her şey.” (BKE, s.19) Tembelliğin karşıtı olan çalışkanlık değerine dikkat çekilmiştir.

“Bir öğleden sonra, hamağın içine yavru kedi gibi yerleşmiş tembel tembel gerinirken, Kuzey yanında bitiverdi.” (BKE, s.78) Tembellikten bahsedilerek onun zıttı olan çalışkanlık değeri vurgulanmıştır.

4.3.11. Misafirperverlik Değeri

Misafirperverlik, Türkçe sözlükte “Konukseverlik” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Konuk ise Türkçe sözlükte “Bir kimsenin evine ya da bir yere, geçici olarak, kısa bir süre kalmak üzere gelmiş olan kimse” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Misafire gösterilen hürmet, ilgi, ikram ile kişiler arasındaki bağlar kuvvetleşerek toplumda birlik ve beraberlik ruhu oluşur.

“Büyükhala aynı sevecenlikle yanıt verdi. ‘Sana da merhaba! Bak, misafirim geldi.’” (BKE, s.18) Kişinin misafiri geldiği için sevinmesi onun misafirperverlik değerini benimsediğinin kanıtıdır.

4.3.12. Öz Güven Değeri

Öz güven Türkçe sözlükte “İnsanın kendine güvenme duygusu” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Gerçek adın yok mu?”

“Var elbette, dedi Büyükhala. ‘Ama o, Zeytin denilmesine bayılıyor, değil mi?’ diye ekledi, kendinden emin.” (BKE, s.34) Yapılan bu alıntıda kişinin kendinden emin bir şekilde fikrini beyan etmesi öz güven değerini taşıdığını göstermektedir.

“Hiç sanmıyorum, dedi Peren, kendinden emin bir şekilde Kuzey’i süzerek.” (BKE, s.63) İnsanın kendinden emin bir şekilde konuşması öz güven değerine sahip olduğunun emaresidir.

“İhtiyar ha! Onları cebimden çıkarırım ben!” (BKE, s.137) İhtiyar birinin gençlerle aşık atması kendine olan öz güveninden kaynaklanmaktadır.

4.3.13. Sözünde Durmak Değeri

Sözünde durmak, Türkçe sözlükte *“verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Demin Kuzey seni aradı, dedi arkasında bitiveren Büyükhala. ‘Yarasaları göstereceğine söz vermiş sana.’” (BKE, s.41) Yapılan bu alıntıda doğrudan verilen sözün yerine getirilmeye çalışıldığı görülebilir.

4.3.14. Barış Değeri

Barış, Türkçe sözlükte *“1. Barışma işi. 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. 3. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Hey, Öfkeli Prenses! Küs müyüz?” (BKE, s.49) Bu alıntı da küslükten söz edilerek onun karşıtı olan barış değerine vurgu yapılmıştır.

“Küçük Vahşi’yle barıştık, diye müjde verdi ağabeyine.” (BKE, s.122) Doğrudan barış değeri nazara verilmiştir.

“‘Hadi ama, söylemezsen derdini anlayamayız, değil mi?’ dedi Büyükhala. ‘Yoksa yine Küçük Vahşi’yle küstünüz mü?’” (BKE, s.128) Bu alıntıda küslükten bahsedilerek onun zıttı olan barış değeri vurgulanmıştır.

“Küçük Vahşi’yle barışmaya gittiğimde, ona bizde kalacağınızı söylemiştim.” (BKE, s.128) Doğrudan barış değerine işaret edilmiştir.

4.3.15. Paylaşma Değeri

Paylaşmak, Türkçe sözlükte “*Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...*Peren neşeyle seyretti bu sevimli manzarayı. Ardından, incitmekten çekinircesine yavaş yavaş toplamaya koyuldu. Yiyebileceklerinden çok daha fazlaydı kiraz. Büyükhala birazını komşulara dağıtacağını söyleyip çıktı gitti.*” (BKE, s.58) Kişinin ihtiyacının fazlası olan mahsulünü komşularına dağıtması onun paylaşma değerine sahip olduğunun göstergesidir.

“*Peren rahatlamıştı. İşler yolunda gidiyordu. Kuzey’le bir an göz göze geldiler ve zaferi paylaştılar.*” (BKE, s.101) Maddi şeyler paylaşılabilirdiği gibi soyut olan duygular da paylaşılabilir.

4.3.16. Arkadaşlık Değeri

Arkadaşlık, Türkçe sözlükte “*arkadaş olma durumu, arkadaşla yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet*” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir. Arkadaşlığın içinde dayanışma, sevgi, saygı, vb. pek çok değer barınır. İnsanlar hüznlerini, neşelerini arkadaşlarıyla paylaşırlar. Sıkıntılı zamanlarda da beraber olan arkadaşlar arasında koşulsuz bir sevgi vardır (Kumbasar, 2011: 101).

“*Desene, bedava konser bileti kapabileceğim bir arkadaşım olacak.*” (BKE, s.73) Bu alıntıda doğrudan arkadaşlık değerine vurgu yapılmıştır.

“...*Okuldan bir arkadaş, demek ihtiyacını duydu kız nedense.*” (BKE, s.79) Arkadaşlık değerine dikkat çekilmiştir.

“Bazı insanlar arkadaşlarının değerini bilir.” (BKE, s.79) Direkt arkadaşlık değeri nazara verilmiştir.

“Peren, ailesine anlatacağı çok şey olduğunu ve arkadaşlarının ona çok imreneceklerini düşünerek heyecanlanıyordu.” (BKE, s.167) Bu alıntıda arkadaşlık değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.3.17. Şefkat Değeri

Şefkat, Türkçe sözlükte *“Birisine yardım etmek amacıyla sevecenlikle yaklaşma. Birisini korumaya çalışırken hissedilen sevgi ve merhamet duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“‘Geçti artık, gel aşağıya inelim.’ Yaşlı kadının sesinde şefkat sezinleyen Peren, söz dinleyerek merdivenlere yöneldi.” (BKE, s.79) Yapılan bu alıntıda doğrudan şefkat değerine vurgu yapılmıştır.

“...Hepsi çatal elde bakakaldılar. Büyükhala şefkatle çocuğa uzanıp çenesini okşadı. ‘Söz ettiğin her neyse senin suçun olmadığına eminim.’ (BKE, s.128) Bu alıntıda direkt şefkat değeri nazara verilmiştir.

4.3.18. Azim Değeri

Azim, Türkçe sözlükte *“Bir işteki engelleri yenme kararlılığı”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Gizli bir geçit, gece gece bataklığı ziyaretler ve azimli bir takip. Sanki hepsi birbiriyle ilişkili. Sanki minicik bir düğüm var da, onu çözünce gerisi çorap söküğü gibi gelecek. Bunu hissediyorum.” (BKE, s.110) Bu alıntıda azimli bir takip ifadesiyle doğrudan azim değerine dikkat çekilmek istenmiştir.

4.3.19. Merhamet Değeri

Merhamet, Türkçe sözlükte “*Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acı*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“*Ben olmasaydım, marketle birlikte çoktan çürüyüp gitmiştin!*” diye bağıırdı karısı ona hep. Adam duymamış gibi davranır, hiç yanıt vermezdi. Küçük Vahşi acıyordu ona.” (BKE, s.112) Acıma duygusu merhametten kaynaklanır. Merhamet değerine sahip insanlar acıyabilir.

“*...Büyükhala kısa bir an düşündü; ‘Ha, anladım şimdi,’ dedi ‘Adamcağızın ağrıları için bitkilerden yapılmış bir macun vermiştim bir seferinde. Ama bu çare değil, ağrılarının nedenini öğrenmek için hemen doktora gitmelisin demiştin?’*” (BKE, s.120) Yapılan bu alıntıda merhametten kaynaklı acıma hissiyle hasta olan birine ağrısını belli bir süre dindirmesi amacıyla macun hazırlamanın merhamet değerine sahip insanlara has bir davranış olduğu görülebilir.

4.3.20. Vefa Değeri

Vefa, Türkçe sözlükte “*Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“*Peren hınzırca gülümsedi. ‘Çok teşekkürler. Bu iyiliğini unutmayacağım.’*” (BKE, s.131) Yapılan bir iyiliğin unutulmaması vefa değerine sahip bireylerin bir özelliğidir.

4.4. Yeşim Saygın Armutak'ın “Baykuş Yemini” adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerkere ait bulgular.

“Baykuş Yemini” adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerklerin işlenme sıklığı Tablo 4.4'te gösterilmiştir. Tespit edilen değerkler kendi başlıkları altında birkaç örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.4. Baykuş Yemini Romanında Yer Alan Değerkler

Değerklerin Adı	İşlenme Sıklığı
1. Sevgi	6
2. Dostluk	9
3. Öz Güven	6
4. Sözünde Durmak	1
5. Öz Denetim	4
6. Sabır	8
7. Dürüstlük	1
8. Saygı	1
9. Misafirperverlik	1
10. Dayanışma	2
11. Yardımseverlik	2
12. Yalan Söylememe	1
13. Çalışkanlık	1
14. Arkadaşlık	2
15. Sorumluluk	1

4.4.1. Sevgi Değeri

Sevgi, Türkçe sözlükte “*insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağıllık göstermeye yönelten duygu*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“*Pi ve Siyam, ona olduğu kadar, öykülerine, fenerin gizemli ıssızlığına vazgeçilmez bir sevgiyle bağıydılar.*” (BY, s.14) Bu alıntıda doğrudan sevgi değeri dikkat çekilmek istenmiştir.

“*Jul fenerin kapısında belirince, Siyam son hızla üstüne atladı. ‘Dur, deli kız! Düşüreceksin beni!’ Birbirlerine sımsıkı sarılarak içeri geçtiklerinde, Lokum*

yerinden fırlayıp Siyam'ın ayaklarının dibine uzanıverdi.” (BY, s.24) Kişilerin sınıksız sarılması birbirlerine duydukları saf bir sevginin işaretidir.

“‘Ben de seni çok seviyorum, oğlum,’ diyerek, kediyi kucakladı Jul.” (BY, s.67) Doğrudan hayvan sevgisi nazara verilmiştir.

“Pi bir an için heykel gibi durarak ona baktı. Belki Siyam haklıydı, ama dünyada en çok sevdiği insanlardan biri söz konusuysen, endişelenmesi çok doğaldı. O yüzden, kızın sözlerine değil, içinden gelenlere daha çok güveniyordu.” (BY, s.76) Doğrudan sevgi değeri vurgulanmıştır.

4.4.2. Dostluk Değeri

Dostluk, Türkçe sözlükte “1. Dost olma durumu.2. Dostça davranış” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“İki eski dost uzak kaldıkları günlerden hararetle söz etmeye başladı. Aralarında çayın buharından şekillenen sessiz hayaletler geziniyordu.” (BY, s.17) Doğrudan dostluk değeri nazara verilmiştir.

“Gel seni en yakın dostumla tanıştırayım. Gerçi biraz vahşidir, ama tanıyınca çok seversin.” (BY, s.36) Yapılan bu alıntıda doğrudan dostluk değerine vurgu yapılmıştır.

“Sahra bizim yakın arkadaşımız, dedi Pi ‘Seninle tanışmasını istedik.’ ‘Sizin dostunuz benim dostum,’ dedi Jul içtenlikle.” (BY, s.96) Burada dostluk değeri ön plana çıkarılmıştır.

“Jul dostumuzsa, onun yanında olmalıyız.” (BY, s.99) Zor ve kötü günlerde yanımızda olanlar sadece gerçek dostlarımızdır.

4.4.3. Öz Güven Değeri

Öz güven Türkçe sözlükte *“İnsanın kendine güvenme duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Matematik çalışırken müziğin sesi neredeyse Everest’e tırmanırdı. Bunun, kafasını daha iyi çalıştırdığını kaç kez söylemişse de, ne yazık ki ailesi bunu pek inandırıcı bulmamıştı. Oysa arkadaşlarının ‘Pi’ adını taktığı bir matematik ustası, bilinmeyenlerin uzmanı biri olarak bu kadarcık anlayışı hak ediyordu.” (BY, s.23) Kişinin kendini bu şekilde görmesi kendine duyduğu sınırsız öz güvenin bir emaresidir.

“Pi, yanlarına gelenin tiyatrodaki Romeo olduğuna bahse girebilirdi. Tanıştırılınca, emin oldu.” (BY, s.30) Kişinin bahse girebilecek kadar sezgilerine güvenmesi ancak öz güven değeriyle açıklanabilir.

“Romeo tiyatral bir sesle açıkladı: ‘Bilirsin, yaz sporları falan.’ Elleri saçlarının arasında bir tur attı. ‘Oldukça iddialıyım aslında.’ (BY, s.41) Kişinin bir konuda iddialı olması kendine olan öz güveninden kaynaklanmaktadır.

“Pi artık yapayalnız olduklarını biliyordu. Ne olursa olsun sakın kalmalıydı. Soğukkanlı bir ifadeyle, kendinden emin bir şekilde Kuzgun’a baktı.” (BY, s.132) Bireyin kendinden emin bir şekilde davranması öz güven değerini taşıdığını gösterir.

4.4.4. Sözünde Durmak Değeri

Sözünde durmak, Türkçe sözlükte “*verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Ertesi sabah sıcacık ev ekmeğiyle yaptığı kahvaltının ardından, annesine söz verdiği küçük tamiratla uğraştı.” (BY, s.23) Bu alıntıda verilen sözün yerine getirilmesiyle sözünde durma değerinin önemine işaret edilmiştir.

4.4.5. Öz Denetim Değeri

Öz denetim, Türkçe sözlükte “*Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Siyam’ı ilkokul yıllarından beri tanırdı. Şöyle bir günden bir güne heyecana kapılıp da düşünmeden hareket ettiğini görmemişti hiç.” (BY, s.23) Düşünmeden hareket etmemek öz denetim değerine sahip olanların bir özelliğidir.

“...Okuduklarına göre, olay son derece cüretkâr ve soğukkanlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.” (BY, s.47) Soğukkanlı hareket etmek öz denetim değerinin gereğidir.

“Pi artık yapayalnız olduklarını biliyordu. Ne olursa olsun sakın kalmalıydı. Soğukkanlı bir ifadeyle, kendinden emin bir şekilde Kuzgun’a baktı.” (BY, s.132) Sakin kalıp soğukkanlı davranmak ancak öz denetim değerine sahip bireylerin niteliğidir.

“Pi’nin sözleri odada dev bir gerilim bombası patlatmıştı. Ama delikanlı aynı sakinlikle devam etti.” (BY, s.132) Kişinin sakinliğini koruması öz denetim değerini benimsediğinin kanıtıdır.

4.4.6. Sabır Değeri

Sabır, Türkçe sözlükte *“1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Anladım, dedi Pi sabırsızlıkla.” (BY, s.39) Yapılan bu alıntıda sabırsızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“Zırva, dedi Siyam. ‘Yirmi dakika zor sabrettim. Ama haklısın, sıkıntıdan boğulmamak için oksijen tüpü gerekli.’” (BY, s.80) Doğrudan sabır değerine işaret edilmiştir.

“...Garson çocuk başlarında dikilmeyi sürdürüyor, olayın bir sonuca bağlanmasını sabırsızlıkla bekliyordu.” (BY, s.87) Burada sabırsızlıktan bahsedilerek onun karşıtı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“Canı sıkılmıştı. ‘Daha fazla bekleyemem,’ diye mırıldandı. Kasketini yüzüne iyice indirip, elleri ceplerinde hızlı adımlarla eve doğru ilerlemeye başladı.” (BY, s.91) Bu alıntıda sabırsızlıktan kaynaklı beklememekten söz edilerek dolaylı olarak sabır değerine işaret edilmiştir.

“...Ya bugünlik vazgeçecek ya da Cips’e çaktırmadan bu işi halledeceklerdi. Bir gün daha bekleyecek sabrı olmadığı gibi, birkaç gün içinde de okul açılacaktı. Bu da rahat hareket etmelerini engelleyecekti. Kıza başıyla yolu

işaret etti: Devam edeceklerdi.” (BY, s.117) Yapılan bu alıntıda bekleyecek sabrın olmayışı ifade edilerek onun zıttı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

4.4.7. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük “ *doğruluk* ” olarak, dürüst kişi ise “*sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimse*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Öte yandan, Jul’ün Siyam’ı görüp, tanımıyor gibi davranması ya da o gün fenerden hiç çıkmadığı yalanını söylemesi için bir neden yoktu. Adam, Pi’nin şimdiye kadar tanıdığı en dürüst insanlardan biriydi.” (BY, s.40) Yapılan bu alıntıda doğrudan dürüstlük değeri nazara verilmiştir.

4.4.8. Saygı Değeri

Saygı, Türkçe sözlükte “*1.Değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Ee, yıllarımı verdim bu işe. Neyi toplayıp neyi toplamayacağımı bilirim.”

“Bravo bayım, saygı duydum.” (BY, s.45) Bu alıntıda doğrudan saygı değerine işaret edilmiştir.

4.4.9. Misafirperverlik Değeri

Misafirperverlik, Türkçe sözlükte “*Konukseverlik*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Konuk ise Türkçe sözlükte “*Bir kimsenin evine ya da bir yere, geçici olarak, kısa bir süre kalmak üzere gelmiş olan kimse*” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Misafire gösterilen hürmet, ilgi, ikram ile kişiler arasındaki bağlar kuvvetleşerek toplumda birlik ve beraberlik ruhu oluşur.

“‘Tabloya yakından bakabilirim, değil mi?’ diye sordu yabancı. Sonra cebinden bir kutu çıkardı. ‘Bu arada konukseverliğinize karşılık size özel bir puro ikram etmek isterim.’ (BY, s.46) Yapılan bu alıntıda doğrudan misafirperverlik değerine dikkat çekilmiştir.

4.4.10. Dayanışma Değeri

Dayanışma, Türkçe sözlükte “bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Ben limonata içecektim, dedi Sähra. Açıkça kız dayanışması gösteriyorlardı.” (BY, s.58) Doğrudan dayanışma değerine vurgu yapılmıştır.

“‘Baksana, eşofman üstümü unutmuşum,’ dedi Siyam’a. ‘Sizin ders bittiyse, seninkini verir misin?’”

“Veririm tabii! Hadi sınıfa gidelim.” (BY, s.95) İhtiyaç hâlinde eşyalarımızı arkadaşlarımızla birlikte kullanmak bir dayanışma örneğidir.

4.4.11. Yardımseverlik Değeri

Yardım, Türkçe sözlükte “kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir.

“Sohbet koyulaşmışken, annesi mutfaktan Siyam’a seslenip yardım istedi. İkisi ellerinde sıcacık çörekler ve çaylarla dolu tepsiyle geldiklerinde, Pi fırlayıp, kadının elindekini aldı, tepsidekileri masaya yerleştirdi.” (BY, s.62) Yapılan bu alıntıda doğrudan yardımseverlik değeri nazara verilmiştir.

4.4.12. Yalan Söylememe Değeri

Yalan, Türkçe sözlükte “1. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, ktır, 2. Yalancı kimse, 3. Uydurma.” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Yalan söylememe ise her durum ve koşulda hakikatı gizlemeden olduğu gibi açıklayabilme durumudur.

“Soluk, hafif bir sesle sordu: ‘Adamları tanımadığını söylerken yalan mı söyledi yani?’”

“Pi’nin kendine sormaya korktuğu soru da buydu: Jul yalan mı söylemişti? Ama bunun olabileceğine inanmak, kurt adamlara inanmak kadar saçmaydı. ‘Yalan olduğunu sanmıyorum,’ dedi güven veren bir eminlikle.” (BY, s.66) Yapılan bu alıntıda doğrudan yalan söylememe değerine vurgu yapılmıştır.

4.4.13. Çalışkanlık Değeri

Çalışkanlık, Türkçe sözlükte “Çalışkan olma durumu, faaliyet.” “Bir şeyi ortaya çıkarmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Romeo kızı görünce, hemen yanına gitti. ‘Tiyatro provasını ekmezsın, değil mi? Bu kadar çalışkanlık sosyalliğini engellemesin.’” (BY, s.89) Doğrudan çalışkanlık değeri nazara verilmiştir.

4.4.14. Arkadaşlık Değeri

Arkadaşlık, Türkçe sözlükte “arkadaş olma durumu, arkadaşça yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir. Arkadaşlığın içinde dayanışma, sevgi, saygı, vb. pek çok değer barınır. İnsanlar hüznlerini, neşelerini arkadaşlarıyla paylaşırlar. Sıkıntılı zamanlarda da beraber olan arkadaşlar arasında koşulsuz bir sevgi vardır (Kumbasar, 2011: 101).

“Sahra bizim yakın arkadaşımız, dedi Pi ‘Seninle tanışmasını istedik.’ ‘Sizin dostunuz benim dostum,’ dedi Jul içtenlikle.” (BY, s.96) Yapılan bu alıntıda arkadaşlık değeri nazara verilmiştir.

“Arkadaşlarımı ziyaret ediyorum. Biliyorsun, burada çok insan görmüyorum.” (BY, s.96) Doğrudan arkadaşlık değerine vurgu yapılmıştır.

4.4.15. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk, Türkçe sözlükte *“kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Pi yine ortada yoktu. Telefonu kapattıktan sonra, endişeyle dudağını kemirdi. Pi deli dolu olsa da, sorumsuz değildi.” (BY, s.126) Yapılan bu alıntıda doğrudan sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır.

4.5. Yeşim Saygın Armutak’ın “Günlükte Saklı Sırlar” adlı çocuk romanında yer alan kök ve alt değerlere ait bulgular.

“Günlükte Saklı Sırlar” adlı çocuk romanında yer aldığı belirlenen değerlerin işlenme sıklığı Tablo 4.5’te gösterilmiştir. Tespit edilen değerler kendi başlıkları altında birkaç örnek verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.5. Günlükte Saklı Sırlar Romanında Yer Alan Değerler

Değerlerin Adı	İşlenme Sıklığı
1. Arkadaşlık	10
2. Öz Denetim	2
3. Yardımseverlik	6
4. Sabır	9
5. Sorumluluk	3
6. Sözünde Durmak	4
7. Şefkat	2
8. Hoşgörü	3
9. Dostluk	11
10. Paylaşma	2
11. Azim	2
12. Yalan Söylememe	5
13. Sevgi	2

4.5.1. Arkadaşlık Değeri

Arkadaşlık, Türkçe sözlükte “*arkadaş olma durumu, arkadaşına yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet*” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir. Arkadaşlığın içinde dayanışma, sevgi, saygı, vb. pek çok değer barınır. İnsanlar hüznlerini, neşelerini arkadaşlarıyla paylaşırlar. Sıkıntılı zamanlarda da beraber olan arkadaşlar arasında koşulsuz bir sevgi vardır (Kumbasar, 2011: 101).

“*Otelin sahibi Bahar Hanım, babasının yakın bir arkadaşının arkadaşıydı.*” (Günlükte Saklı Sırlar [GSS], s.9) Yapılan bu alıntıda doğrudan arkadaşlık değeri nazara verilmiştir.

“*Eve döndüğünde, Çilli’yi sabırsızlıkla kendisini beklerken buldu Arya. Tüm yüzünü kaplayan, kendi deyimiyle istilacı çiller yüzünden herkes ona Çilli diyordu ki, buna en yakın arkadaşı Arya da dâhildi.*” (GSS, s.17) Burada en yakın arkadaşı ifadesiyle arkadaşlık değerine dikkat çekilmiştir.

“Ateş en yakın arkadaşını aramış, telefonun açılmasını sabırsızlıkla bekliyordu.” (GSS, s.43) Doğrudan arkadaşlık değerine vurgu yapılmıştır.

“Bahçıvan’ın en yakın arkadaşı; Kaptan’ın teyzesiymiş. Yani Arya’nın babaannesinin kardeşi.” (GSS, s.47) En yakın arkadaşı ifadesiyle arkadaşlık değeri ön plana çıkarılmıştır.

“İnci’nin en yakın arkadaşının, hatta neredeyse tek arkadaşının Bahçıvan olmasından yola çıkarak böyle bir sonuca varmıştı Arya.” (GSS, s.77) Direkt arkadaşlık değeri vurgulanmıştır.

“Asma suratını, ufaklık, dedi Can. ‘Başka arkadaşlarınla görüşürsün.’ ‘Hiçbiri onun yerini tutmaz,’ diye mızızlandı Çilli.” (GSS, s.150) Yapılan bu alıntıda doğrudan arkadaşlık değerinin önemi vurgulanmıştır.

“Delikanlı arkadaşını sapasağlam karşısında bulmanın verdiği sevinçle koşup sarıldı. ‘İyi misin!?’” (GSS, s.197) Arkadaşlık değerinin önemine dikkat çekilmiştir.

4.5.2. Öz Denetim Değeri

Öz denetim, Türkçe sözlükte *“Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Nasılsın evlat?”

“Ateş, ‘Canım çok sıkılıyor!’ diye bağırarak istese de, sadece omuz silkti.” (GSS, s.10) Kişinin bağırarak istemesine rağmen bunu yapmaması onun öz denetim değerine sahip olduğunun işaretidir.

“‘Nereye gittiğini sanıyorsun!’ diye gürledi. Kömür rengi, bahçeyi boyarken, Arya titremesinin kontrolden çıktığını hissetti.” (GSS, s.183) Kişinin hareketlerini kontrol edememesi öz denetim yoksunluğundan kaynaklanmaktadır.

4.5.3. Yardımseverlik Değeri

Yardım, Türkçe sözlükte “*kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma*” (TDK, 2020) olarak ifade edilmiştir.

“Arya ona yardım etmek için uğraşıyordu; en azından tatil zamanlarında.” (GSS, s.15) Doğrudan yardımseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

“Arya’nın fazla zamanı yoktu. Kafede kutlama yapacak bir grup vardı. Annesine yardım etmek için geri dönmesi gerekiyordu.” (GSS, s.89) Yapılan bu alıntıda direkt yardımseverlik değeri nazara verilmiştir.

“Anneme geldiğimi haber vereyim, dedi Arya. Müşteri az, yardımlık bir şey yoktur herhalde.” (GSS, s.144) Birinin yardıma ihtiyacı olup olmadığını düşünmek ancak yardımseverlik değerini benimsemekle mümkündür.

“Sena Hanım, fırının temizliğini bitirip gençlerin yanına geldi. Destek vermek üzere kız kardeşine gitmesi gerektiğini açıkladı.” (GSS, s.173) Birilerine destek olma düşüncesi sadece yardımseverlik değerini benimseyen insanlara özgü bir anlayıştır.

4.5.4. Sabır Değeri

Sabır, Türkçe sözlükte “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Eve döndüğünde, Çilli’yi sabırsızlıkla kendisini beklerken buldu Arya.” (GSS, s.17) Yapılan bu alıntıda sabırsızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

“Ateş en yakın arkadaşını aramış, telefonun açılmasını sabırsızlıkla bekliyordu.” (GSS, s.43) Bu alıntıda sabırsızlıktan söz edilerek onun karşıtı olan sabır değeri nazara verilmiştir.

“Teyzesi bazen çok bilmiş olsa da, ortamdaki gerilimi düşürme konusunda gerçek bir profesyoneldi. Yakında bebeği olacaktı. Arya ufaklığı sabırsızlıkla bekliyor, ama bebek doğduktan sonra teyzesinin ziyaretlerinin azalacak olması da canını sıkıyordu.” (GSS, s.123) Burada sabırsızlıktan bahsedilerek onun zıttı olan sabır değeri ön plana çıkarılmıştır.

“Boş ver şimdi. Çabuk anlat, çatladım.” (GSS, s.144) İnsanın çatlayacak derecede meraklanması sabırsızlığın bir emaresidir. Dolayısıyla bu alıntıda sabırsızlıktan yola çıkarak onun karşıtı olan sabır değerine vurgu yapılmıştır.

4.5.5. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk, Türkçe sözlükte “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Çilli, dayısına bayılıyordu, ama babası aynı fikirde değildi. ‘Sorumsuzun teki,’ deyip duruyordu.” (GSS, s.18) Yapılan bu alıntıda sorumsuzluktan söz edilerek onun zıttı olan sorumluluk değerine dikkat çekilmiştir.

“Arya’nın fazla zamanı yoktu. Kafede kutlama yapacak bir grup vardı. Annesine yardım etmek için geri dönmesi gerekiyordu.” (GSS, s.89) Kişinin annesine yardım edeceği için geri dönmek istemesi onun sorumluluk sahibi bir birey olduğunun göstergesidir.

“Annem duyarsa beni öldürür. Sorumsuzluk yaptığım konusunda bir hafta söylev dinlerim, dedi Arya.” (GSS, s.179) Yapılan bu alıntıda sorumsuzluktan bahsedilerek onun karşıtı olan sorumluluk değerine işaret edilmiştir.

4.5.6. Sözünde Durmak Değeri

Sözünde durmak, Türkçe sözlükte “verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Ateş soruyu duymazdan geldi. ‘Gerçekten bir daha yapmayacağım! Söz!’ ‘Üzgünüm evlat, kaç kez söz verdin ama tutmadın. Biraz düşünmen için sakın bir dönem olarak düşün bunu.’” (GSS, s.21) Yapılan bu alıntıda sözünde durmamaktan bahsedilerek onun karşıtı olan sözünde durmak değerine vurgu yapılmıştır.

“...Ben kendimle ilgili özel bir konuyu anlattım. Sen niye buraya gönderildiğini hâlâ söylemedin. Sır değiş tokuşu hani, hatırladın mı? Kız haklıydı. Kasabaya geliş nedeni övünülecek bir durum olmasa da, sözünü tutup anlatması gerekiyordu.” (GSS, s.114) Bu alıntıda doğrudan sözünde durmak değeri nazara verilmiştir.

“Adamcağızın susuz kalmış çiçekler kadar solgun yüzünü görünce, Arya rahatsız ettiklerine pişman oldu. ‘Renkleri çözersem haber edeceğime söz vermiştim,’ dedi. ‘Ama siz dinlenin, sonra uğrarsız biz.’ ‘Aferin zeki kızıma benim!’ dedi Bahçivan. ‘Gitmenize gerek yok içeri gelin.’” (GSS, s.116) Burada “söz vermiştim” ifadesiyle sözünde durmak değerine dikkat çekilmiştir.

“Hayır, diye yanıtladı Bahçivan. ‘İnci onlardan bir daha söz etmeyeceğime ve kimseye söylemeyeceğime yemin ettirdi bana. Ben de sözümü tuttum. Konuyu hiç karıştırmadım ve öğrenmek için peşine düşmedim.’” (GSS, s.117) Ben de sözümü tuttum ifadesiyle sözünde durmak değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.5.7. Şefkat Değeri

Şefkat, Türkçe sözlükte *“Birisine yardım etmek amacıyla sevecenlikle yaklaşma. Birisini korumaya çalışırken hissedilen sevgi ve merhamet duygusu”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Alo! Alo, canım oğlum! Kadının sesi şefkat dolu titreşimler olarak mesafeleri aştı ve delikanlının yüreğine ulaştı.” (GSS, s.22) Doğrudan şefkat değeri nazara verilmiştir.

“...Kemik, elini şefkatle Arya’nın elinin üstüne koydu. ‘Geçti çocuğum hepsi geçti.’” (GSS, s.202) Yapılan bu alıntıda direkt şefkat değerine dikkat çekilmiştir.

4.5.8. Hoşgörü Değeri

Hoşgörü Türkçe sözlükte *“her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans”* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Kızarcınca kendine fena halde kızdı ve kızınca, daha da çok kızardı. Arya, Ateş’in renk değişimini görmezden gelme kibarlığı gösterdi.” (GSS, s.31) Kişinin utanılacak bir durumun üstüne gitmeyerek onu görmezden gelmeye çalışması hoşgörü değerinin bir emaresidir.

“Kötü bir şey yapmışsın, ama facia da değil, dedi Arya gülümseyerek ve Ateş’i daha fazla utandırmamak için konuyu değiştirdi.” (GSS, s.115) Kişinin arkadaşının utanmaması adına konuyu değiştirip dikkati başka yere çekmesi bir hoşgörü göstergesidir.

“Bahar Hanım, yerleri paspaslayan Ateş’i seyretti bir süre. Delikanlı, gözlendiğinden habersiz, bariz şekilde işi savsaklıyordu. Paspası yerine kaldırmak üzere arka tarafa yönelince, Kumru’yla yüz yüze geldi. Bahar Hanım, Ateş’in ne yapmaya çalıştığının farkındaydı. Bu yüzden, delikanlıya zaman tanımaya karar vermişti. Öfkesinin giderek yatışacağını ve davranışlarının düzeleceğini umut ediyordu. Tanık olduğu manzaradan hiç söz etmeden, elindeki küçük broşürü ona uzatıp cıvıladı.” (GSS, s.119) Yapılan bu alıntıda herhangi birinin mahcup olup utanacağı basit bir hareketi görmezden gelmek hoşgörü değerini taşıyan insanlara has bir davranıştır.

4.5.9. Dostluk Değeri

Dostluk, Türkçe sözlükte “1. Dost olma durumu.2. Dostça davranış” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Hoş bulduk, dedi Kaptan, kadını yanaklarından öpüp. ‘Çok işin var mı?’ ‘Dostlar söz konusu olunca işin lafı mı olur? Gel de yeni topladığımız enfes çileklerden ye.’” (GSS, s.37) Doğrudan dostluk değerinin önemine dikkat çekilmiştir.

“Çilli en yakın dostuyla yalnız kalınca, ‘Şehirli çocuğun burnu amma da havada,’ diye yorum yaptı.” (GSS, s.40) Burada doğrudan dostluk değerine vurgu yapılmıştır.

“Dostum, yarın sabah nehirde balık tutmaya ne dersin?”

“Sevgili dostum,” dedi Kemik, “zevkle.” (GSS, s.155) Doğrudan dostluk değeri nazara verilmiştir.

“Sen onun en iyi dostuydun, dedi Kemik, yaşlı adamı pohpohlayarak.” (GSS, s.158) Yapılan bu alıntıda direkt dostluk değeri ön plana çıkarılmıştır.

“Seni görmek güzeldi, eski dostum, dedi Kemik. ‘Seni görmek de öyle, dostum, seni görmek de öyle, dedi Bahçivan.’” (GSS, s.205-206) Burada dostluk değerine dikkat çekilmiştir.

4.5.10. Paylaşma Değeri

Paylaşmak, Türkçe sözlükte “Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“Arya bisikletin önündeki sepetten kumanyaları çıkardı. Ateş’e çikolatalı kurabiye ile küçük cam şişedeki limonatayı uzattı.” (GSS, s.54) Kişinin yanında getirdiklerini arkadaşına da ikram etmesi onun paylaşma değerine sahip olduğunun kanıtıdır.

“Kemik yetişip onun yanı sıra yürümeye başladı. Aklında bir plan belirmişti. ‘Sakıncası yoksa, sizinle bahçede oturayım biraz.’ ‘Elbette gelin.’ Masaya kurulduklarında Bahçivan, ‘İsterseniz bir kâse getireyim, paylaşalım,’ diye teklif

etti.” (GSS, s.139) Yapılan bu alıntıda paylaşılm ifadeyle doğrudan paylaşma değerine vurgu yapılmıştır.

4.5.11. Azim Değeri

Azim, Türkçe sözlükte “*Bir işteki engelleri yenme kararlılığı*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“*Ardından, günlük yine düzensizleşti. Arya, azimle uğraşarak, 7 rakamını da çözdü: 7, sarıydı.*” (GSS, s.111) Yapılan bu alıntıda doğrudan azim değerine vurgu yapılmıştır.

“*Arya’sız birkaç gün nasıl geçecekti? Kız şimdiye kadar tanıdığı kimseye benzemiyordu. Sadece sinestezik olduğu için değildi bu benzersizliği. Merdiven yerine itfaiye direğinden inmesi, polisiye hastası olması, bir işin peşine düştü mü asla vazgeçmemesi ve kahkaha atma konusunda tam bir cömertlik sergilemesi... Arya’yı benzersiz yapan bunlardı işte.*” (GSS, s.149) Bir işin peşine düştü mü asla vazgeçmemesi ifadesiyle azim değeri nazara verilmiştir.

4.5.12. Yalan Söylememe Değeri

Yalan, Türkçe sözlükte “*1. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, ktır, 2. Yalancı kimse, 3. Uydurma.*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020). Yalan söylememe ise her durum ve koşulda hakikatı gizlemeden olduğu gibi açıklayabilme durumudur.

“*Bilirsin, dedi Kemik, sesine olabildiğince duygulu bir ton vermeye çalışarak. ‘Yaşımız artık epey ilerledi. Ne olur ne olmaz diye doğduğum, büyüdüğüm toprakları son bir kez görmek istedim.’*” (GSS, s.140) Yapılan bu alıntıda kişinin gerçeği gizleyerek asıl niyetini belli etmemek adına yalan söylemesinden bahsedilmek suretiyle yalan söylememe değerine vurgu yapılmıştır.

“‘Neyse, bırakalım bunları. Bunca yıl ne yaptın? Nerelerdeydin?’ diye konuyu değiştirdi Bahçivan. ‘Tren şefi olarak çalıştım.’ Kemik, otelde onu öyle bildikleri için, yalanını sürdürmek zorundaydı.” (GSS, s.141) Bu alıntıda yalanını sürdürmek zorundaydı ifadesi kullanılarak dolaylı yoldan yalan söylememe değerine dikkat çekilmiştir.

“‘Can’ın elindeki rulo yapılmış kırmızı mavi kare desenli defter gözüne çarpınca, bir kez daha sarsıldı. ‘O defter benim mi?’ ‘Hayır.’ Arya gözlerini kısı. ‘Yalan söylüyorsun,’ dedi. ‘Sayıları yazdığım defter o!’” (GSS, s.181) Yalan söylemekten söz edilerek onun zıttı olan yalan söylememe değeri ön plana çıkarılmıştır.

4.5.13. Sevgi Değeri

Sevgi, Türkçe sözlükte “*insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu*” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2020).

“...Hayvanları çok sevdiğini hatırlıyorum, dedi Kemik. ‘Bir de, çok çekingen ve sessiz olduğunu.’” (GSS, s.156) Yapılan bu alıntıda hayvan sevgisinden bahsedilerek doğrudan sevgi değerine vurgu yapılmıştır.

“‘Arya’nın döndüğünü duyar duymaz, Çilli kapıda bitmişti. ‘Yıllardır yokmuşsun gibi,’ dedi. ‘Acayip özledim.’ Çilli’nin sesi etrafı neşeli bir parlak mora boyamıştı.” (GSS, s.165) İnsan sevdiğini özler. Bu alıntıda da özlemekten söz edilerek dolaylı yoldan sevgi değerine işaret edilmiştir.

4.6. Araştırmaya Konu Olan Çocuk Romanlarında Değerlerin Dağılımı

Yeşim Saygın ARMUTAK'ın çocuk romanlarındaki değerler ve bu değerlerin ileti sayıları toplu olarak Tablo 4.6'da gösterilmiştir:

Tablo 4.6. Araştırmaya Konu Olan Kitaplarda Yer Alan Değerler ve Değerlerin İleti Sayısı

Değerlerin Adı	Hayaletli Gölün Çocukları	Günlükte Saklı Sırlar	Bataklığın Kıyısındaki Ev	Mızıkacı	Baykuş Yemini	Toplam
1. Dostluk	12	11	3	16	9	51
2. Sabır	11	9	8	5	8	41
3. Sevgi	7	2	7	4	6	26
4. Yardımseverlik	4	6	8	4	2	24
5. Arkadaşlık	8	10	4	0	2	24
6. Öz Denetim	1	2	3	5	4	15
7. Öz Güven	3	0	4	2	6	15
8. Sözünde Durmak	3	4	1	1	1	10
9. Şefkat	2	2	2	3	0	9
10. Hoşgörü	2	3	0	3	0	8
11. Yalan Söylememe	0	5	0	2	1	8
12. Barış	2	0	5	0	0	7
13. Saygı	3	0	1	1	1	6
14. Sorumluluk	0	3	1	0	1	5
15. Dürüstlük	0	0	3	0	1	4
16. Çalışkanlık	0	0	3	0	1	4
17. Misafirperverlik	2	0	1	0	1	4
18. Paylaşma	0	2	2	0	0	4
19. Azim	0	2	1	1	0	4
20. Dayanışma	2	0	0	0	2	4
21. Merhamet	1	0	2	0	0	3
22. Bencil Olmama	1	0	0	1	0	2
23. Adalet	0	0	1	1	0	2
24. Vefa	0	0	1	0	0	1
25. Sadakat	0	0	0	1	0	1
Toplam	64	61	61	50	46	282

Tablo 4.6 incelendiğinde araştırmaya konu olan çocuk romanlarında 25 değer türü ile birlikte toplam 282 değer iletilmesine rastlanmıştır. “Hayaletli Gölün Çocukları, Mızıkacı, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Baykuş Yemini, Günlükte Saklı Sırlar” adlı çocuk romanlarında işlenme sıklığına göre en çok toplam 51 değer iletilmesiyle dostluk, 41 değer iletilmesiyle sabır, 26 değer iletilmesiyle sevgi, 24 değer iletilmesiyle arkadaşlık, 24 değer iletilmesiyle yardımseverlik, 15’er değer iletilmesiyle öz denetim, öz güven, 10 değer iletilmesiyle sözünde durmak, 9 değer iletilmesiyle şefkat, 8’er değer iletilmesiyle hoşgörü, yalan söylememe, 7 değer iletilmesiyle barış, 6 değer iletilmesiyle saygı, 5 değer iletilmesiyle sorumluluk, 4’er değer iletilmesiyle dürüstlük, çalışkanlık, misafirperverlik, paylaşma, azim, dayanışma, 3 değer iletilmesiyle merhamet, 2’şer değer iletilmesiyle bencil olmama, adalet, 1’er değer iletilmesiyle vefa ve sadakat gibi değerlere yer verildiği saptanmıştır. Bununla birlikte işlenen değer çeşitliliği bakımından 20 değer türünün yer aldığı “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı çocuk romanı ilk sırayı alırken sırasıyla 16 değer türü ile “Hayaletli Gölün Çocukları”, 15 değer türü ile “Mızıkacı”, 15 değer türü ile “Baykuş Yemini” ve 13 değer türü ile “Günlükte Saklı Sırlar” adlı eserlerin de değer çeşitliliği bakımından zengin olduğu tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde Yeşim Saygın ARMUTAK'ın çocuk romanlarının “kök ve alt değerler” bakımından incelenmesi neticesinde ulaşılan bulgular değerlendirilip değerler eğitimi ile alakalı öneriler sıralanmıştır.

5.1. Sonuç

Bu çalışmada, “2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda yer alan kök değerlerle birlikte alt değerler de göz önünde bulundurularak Yeşim Saygın Armutak'ın “Hayaletli Gölün Çocukları, Mızıkacı, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Baykuş Yemini, Günlükte Saklı Sırlar” adlı çocuk romanları incelenmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda, Yeşim Saygın Armutak'ın romanlarında toplam 282 değer iletisi tespit edilmiştir. İletiler arasında en fazla “dostluk, sabır, sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik, öz güven, öz denetim” en az ise “vefa, adalet, sadakat” değerlerine ait iletilerin yer aldığı belirlenmiştir.

“Adalet, sadakat, vefa,” değerleri, araştırmanın konusu olan çocuk romanlarında en az işlenen değerlerdir. İlgili romanlarda adalet değerine ait 2 değer iletisi, sadakat ve vefa değerlerine ait 1'er değer iletisi tespit edilmiştir. Sadakat değerine “Mızıkacı” adlı eserde yer verilirken diğer dört eserde bu değere yer verilmemiştir. Vefa değeri ise “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı romanda yer alırken diğer kitaplarda bu değerlere ait iletiler yer almamıştır.

“Dostluk, sabır, sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik, öz güven, öz denetim” değerleri araştırmanın konusu olan çocuk romanlarında en fazla işlenen değerlerdendir. İlgili kitaplarda 51 değer iletisiyle en çok “dostluk” değerine yer verilmiştir. “Mızıkacı” adlı kitap 16 ileti olmak üzere “dostluk” değeri iletisine en fazla yer veren eserdir. Arkasından sırasıyla 12 ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları”,

11 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar”, 9 ileti ile “Baykuş Yemini”, son olarak 3 ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev” adlı roman gelmektedir.

“Sabır” değeri ile ilgili toplam 41 iletiye rastlanmıştır. “Hayaletli Gölün Çocukları” 11 ileti ile bu değerin en fazla işlendiği romandır. Arkasından sırasıyla 9 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar”, 8’er ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev” ve “Baykuş Yemini”, son olarak 5 ileti ile “Mızıkacı” adlı eser gelmektedir.

“Sevgi” değeri ile ilgili toplam 26 ileti tespit edilmiştir. “Hayaletli Gölün Çocukları” ve “Bataklığın Kıyısındaki Ev” 7’şer ileti ile bu değerin en fazla işlendiği romanlardır. Arkasından sırasıyla 6 ileti ile “Baykuş Yemini”, 4 ileti ile “Mızıkacı”, 2 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar” adlı eserler gelmektedir.

“Arkadaşlık” değeri ile ilgili toplam 24 ileti tespit edilmiştir. “Günlükte Saklı Sırlar” 10 ileti ile bu değerin en fazla işlendiği romandır. Arkasından sırasıyla 8 ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları”, 4 ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev” son olarak 2 ileti ile “Baykuş Yemini” adlı romanlar gelmektedir. “Arkadaşlık” değerinin işlenmediği kitap ise “Mızıkacı” adlı eserdir.

“Yardımseverlik” değeri ile ilgili toplam 24 ileti tespit edilmiştir. “Bataklığın Kıyısındaki Ev” 8 ileti ile bu değerin en fazla işlendiği kitaptır. Arkasından sırasıyla 6 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar”, 4’er ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları” ve “Mızıkacı”, 2 ileti ile “Baykuş Yemini” adlı romanlar gelmektedir.

“Öz denetim” değeri ile ilgili toplam 15 ileti tespit edilmiştir. “Mızıkacı” 5 ileti ile bu değerin en fazla işlendiği kitaptır. Arkasından sırasıyla 4 ileti ile “Baykuş Yemini”, 3 ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev” 2 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar” son olarak 1 ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları” adlı roman gelmektedir.

“Öz güven” değeri ile ilgili toplam 15 ileti tespit edilmiştir. “Baykuş Yemini” 6 ileti ile bu değerin en fazla işlendiği romandır. Arkasından sırasıyla 4 ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev”, 3 ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları”, 2 ileti ile “Mızıkacı” adlı kitaplar gelmektedir. “Öz güven” değerinin işlenmediği kitap ise “Günlükte Saklı Sırlar” adlı romandır.

Araştırmanın konusu olan çocuk romanlarında yer alan ileti sayılarına bakıldığında 64 ileti ile “Hayaletli Gölün Çocukları” adlı eser en fazla değer iletilisine sahip olan romandır. Arkasından sırasıyla 61 ileti ile “Günlükte Saklı Sırlar”, 61 ileti ile “Bataklığın Kıyısındaki Ev”, 50 ileti ile “Mızıkacı”, son olarak 46 ileti ile “Baykuş Yemini” adlı eser gelmektedir.

5.2. Öneriler

Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuk romanlarının incelenmesiyle ulaşılan bazı önerilere aşağıda yer verilmiştir.

5.2.1. Ebeveyn ve Öğretmenler İçin Öneriler

- Değerlerin kazandırılmasında doğru eserlerin belirlenip seçilmesi ciddi önem arz etmektedir. Bu nedenle öğretmenler ve ebeveynler çocukların doğru eserleri seçmelerinde rehberlik yapmalıdır.
- Değerler eğitiminde çocukların dikkatini cezbeden, değer eğitimleri açısından bol içerik barındıran ve çocuklara yeni şeyler kazandırabilecek eserler tercih edilmelidir. Yeşim Saygın ARMUTAK’ın çocuk romanları bu nitelikleri taşıdığından öğrencilerin okuması konusunda önerilebilir.
- Çocuklara yönelik kaleme alınan edebî türlerin dili sade olmalıdır. Çocukların gündelik yaşantılarından uzak ve anlamakta güçlük yaşayacağı olaylara eserlerde yer verilmemelidir. Bu açıdan bakıldığında Yeşim Saygın ARMUTAK’ın romanları çocuklara tavsiye edilebilir.
- Değerlerin kazandırılmasında model olma, verilmek istenen mesajın net ve sağlıklı bir şekilde alıcıya ulaşmasını sağlar. Bu sebeple ebeveynler ve öğretmenler değerleri aktarmaktan çok değerleri yaşayarak model olmaları gerektiğinin bilincinde olmalıdır.
- Kendilerine direkt öğütler sıralanmasından haz almayan çocukların, yaşatlarından gördüğü veya dolaylı yollardan edindiği davranış ve tutumlar daha kalıcıdır. Araştırmanın konusu olan çocuk romanlarında kazandırılmak istenen değerlerin daha çok karakterler aracılığıyla dolaylı yollardan

iletilmesi sebebiyle ilgili eserlerdeki değerler çocuklar tarafından daha kolay benimsenip kabullenilmektedir.

- Yeşim Saygın ARMUTAK'ın romanlarında kahramanların çocuk olması ve çocuk okura rol model olacak şekilde seçilmesi, çocukların roman kahramanlarıyla özdeşleşerek değerleri benimsemesine yardımcı olacağından çocuklar bu kitaplara yönlendirilebilir.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

- Yeşim Saygın ARMUTAK'ın çocuk romanları; “dostluk, sabır, cesaret, sevgi, arkadaşlık, yardımseverlik, güler yüzlülük, öz güven, acıma, öz denetim ve nezaket” değerlerine yönelik bol içerik barındırdığından bu değerlerin kazandırılmasında adı geçen eserlerden yararlanılabilir.
- İncelenen romanlar değerler açısından yeterince zengin olduğundan öğretmenler ve ebeveynler değer eğitimlerinde veya Türkçe dersi için metin seçimlerinde bahsi geçen eserlerden yararlanabilir.
- Değer eğitimleriyle ilgili çalışmalarda drama ve tiyatro etkinlikleri çocukların ilgisini çeken tekniklerin başında gelmektedir. Araştırmanın konusu olan çocuk romanlarında yaşanan olaylar ise öğrencilerce kolay bir şekilde senaryolaştırılabilecek özellikte olduğundan drama ve tiyatro benzeri tekniklerde ilgili eserler kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Abacı, E. (2018). *Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.
- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), s.8.
- Akbalık, H. (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Hacı Bektaş-I Veli'nin Eserlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aktan, C. C. Ve Tutar, H. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültür Dergisi* 6(20), 1-11.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 42, 361-384.
- Arseven, T. (2005). Mesaj Açısından Çocuk Kitapları. *Hece Dergisi*, (104-105), 46-51.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitim-Bir-Sen Dergisi* 2(18), 16-19.
- Aydın, M. Z. (2015). *Ailede Ahlak Eğitimi* (7.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2018). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar* (5.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (37), 109-146.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgiseven, Â. K. (2005). *Türk Milletinin Manevi Değerleri* (Sadeleştiren: Hüseyin Ağca). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Binyıl Şahin, N. (2019). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 2(9), 429-436.
- Çakıcı, E. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığının 2004 Yılında Tavsiye Ettiği Yüz Temel Eserdeki Yerel Romanlar Aracılığıyla Edebiyat Öğretiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Çalışkur, A. Ve Aslan, A. E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 81-105.
- Çelik, Ö. Ve Buluç, B. (2018). Disiplinler Arası Yaklaşımla Değer Öğretiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 67-88.
- Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç’in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversite, İstanbul.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş Çocuk Yazını: Yazın Eğitime Atılan ilk Adım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Doğu, S. (2020). *Sosyoloji 2*. Ankara: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Romanları* (Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

- Fichter, J. H. (2019). *Sosyoloji Nedir* (4.Baskı). (Nilgün Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak* (2.Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar* (2.Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kağan, M. Ve Yılmaz, N. (Ed.). (2019). *Karakter ve Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (Eylül, 2007). *Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri*. 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Kasap, N. (2019). *Bekir Yıldız'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda Değer Eğitimi ve Hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 43 (198), 97-109.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 193-204.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- Keskin, Y. (2016). Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 11(3). 1485-1510.
- Köylü, M. (Ed.). (2019). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Mengüşoğlu, T. (2013). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (2016). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- MEB,DeğerlerEğitimiYönergesi
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_değerler_eğitimi.pdf (03.01.2021 tarihinde alınmıştır).
- Millî Eğitim Temel Kanunu, Kanun No: 1739, Yayın Tarihi ve Numarası: 24.06.1973/14574.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). İlk Ders Genelgesi. Erişim Adresi: [Http://Www.Mevzuat.Meb.Gov.Tr/Dosyalar/1574.Pdf](http://www.mevzuat.meb.gov.tr/Dosyalar/1574.Pdf)
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine. Erişim Adresi: [Http://Www.Ttkb.Meb.Gov.Tr/Meb_iys_Dosyalar/2017_07/18160003_Basin_Aciklamasi-Program.Pdf](http://www.ttkb.meb.gov.tr/Meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_Basin_Aciklamasi-Program.Pdf)
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 Ve Ortaokul 5,6,7 Ve 8. Sınıflar). Erişim Adresi: [Http://Www.Mufredat.Meb.Gov.Tr/Programdetay.aspx?PID=318](http://www.mufredat.meb.gov.tr/Programdetay.aspx?PID=318)
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019a). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Erişim Adresi: [Http://Www.Mufredat.Meb.Gov.Tr/Dosyalar/20195716392253-02 Türkçe Öğretim Programı 2019.Pdf](http://www.mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02_Türkçe_Öğretim_Programı_2019.Pdf)
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019b). Taslak Ders Kitapları Ve E-İçeriklerinin Panel İncelemesi.ErişimAdresi:[Http://Www.Ttkb.Meb.Gov.Tr/Meb_iys_Dosyalar/2019_08/26172658_Kitap_Inceleme_Deg_Kriter.Pdf](http://www.ttkb.meb.gov.tr/Meb_iys_dosyalar/2019_08/26172658_Kitap_Inceleme_Deg_Kriter.Pdf)
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve Ahlak Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 2(6), 28-32.

- Öcal, M. (1998). Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), 241-262.
- Özbaş, S. (2020). Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Çerçevesinde Aytül Akal Masallarının İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 178-192.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Sezer, O. (2005). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2015). *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı* (18. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2016). *Sevgi Eğitimi* (9.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Ç. (2013). *Verilerin Analizi. Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde* (s.183-217) Ed. R. Y. Kınal. Ankara: Nobel Yayınevi.
- TDK. (2020) Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Web Sitesi: www.sozluk.gov.tr adresinden alındı (11.12.2020).
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB]. (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı (30.01.2021).
- Tozlu, N. (1992). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ulusoy, K. Ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler Eğitimi* (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. Ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi* (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve Değer*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Yaman, E. (2012). Eğitimde Yeni Ufuklar ve Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 8(22), 62-65.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar* (4.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk Psikolojisi* (43.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yığittir, S. (2012). İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz Değer Sınıflandırmasına Göre Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yıldırım, M. (2017). *Pakize Özcan'ın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Yılmaz, M. E. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

EKLER

EK 1

Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
adalet	adil olma, eşit davranma, paylaşma...
dostluk	diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
dürüstlük	açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
öz denetim	davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
sabır	azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
saygı	alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
sevgi	aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
sorumluluk	kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
vatanseverlik	çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
yardımseverlik	cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

ROMANLARIN ÖZETİ

Hayaletli Gölün Çocukları

Büyüteç, Efe ve Bilye üç yakın arkadaşdır. Bu üç arkadaş kavurucu yaz tatilinin sakinliğinden sıkılmış, günlerini eğlenceli geçirmenin yolunu aramaya koyulmuşlardır. Mahallelerine yeni gelen gizemli komşunun ihtiyar bir Kuklacı Usta olduğunu öğrendiklerinde sevinçten havalara uçarlar. Kuklacı'nın oturduğu ev ve Kuklacıya ait hikâyeler günlerinin neşeli geçmesine neden olur. Yaz tatilinin ilerleyen zamanlarında aralarına kız arkadaşları Melodi'nin de katılmasıyla yeni maceralara atılan dört arkadaş, göl kenarında yaptıkları bisiklet gezisi esnasında, kayalıkların yakınında bir mağara keşfederler. Mağaranın içinde çene kemiği, eski bir elyazması ve eski bir yüzük bulduklarında, kendilerini aralıksız bir maceranın içinde bulurlar...

Mızıkacı

Tolga, Teoman ve "Örümcek" aynı okula giden çok sağlam dostlardır. Basketbol takımında oynayan Tolga, okulun dikkat çeken öğrencilerindendir. Asıl isminin neredeyse unutulduğu, takma ismiyle bilinen "Örümcek" ise böceklere olan ilgisiyle ünlenmiştir. Okulun yeni öğrencisi Kıvılcım'a gönlünü kaptıran Teoman'sa kurstan döndüğü bir vakitte yoksul, ihtiyar bir adamdan aldığı çizgi roman sayesinde hayatında yeni bir sayfa açacak ve yeni yeteneklerinin farkına varacaktır. Çizgi romanı aldığı yoksul adam zamanla Teoman'ın daha fazla dikkatini çekmektedir. Teoman bu esrarengiz yaşlı adamın kendi mahallelerinde harabe bir evde oturduğunu öğrendiğinde, onu takip etmeye başlar ve okulda herkesin korktuğu, ürkütücü sınıf arkadaşları "Şeytan"ın da yoksul yaşlı adamın yaşadığı eve girip çıktığını fark eder. İhtiyar adamla sınıf arkadaşı "Şeytan" arasındaki ilişkiyi düşünen Teoman, bir taraftan da okula yeni gelen Kıvılcım'a karşı olan duygularıyla başa çıkmaya çabalar...

Bataklığın Kıyısındaki Ev

Olaylar, Büyükhala'nın hayatını geçirdiği şirin küçük kasabada hizmetini gören kızın, ailesinin köyüne gitmesiyle başlar. Büyükhala yanında çalışan kızın gitmesiyle tek kaldığı için Peren'i yanına çağırmıştır. Ancak Peren'in annesi Peren'i Büyükhala'nın yanına gönderme konusunda kararsız kalsa da Peren'in ısrarlarına dayanamayarak Peren'i Büyükhala'nın yanına gönderir. Büyükhala'nın yaşadığı küçük kasabada Peren; Küçük Vahşi, Kuzey, Ufaklık ve Kuzey'in kardeşiyle sağlam bir dostluk kurar. Bir taraftan Büyükhala'sının gizemini çözmek için uğraşan Peren diğer taraftan da Baykuş takma adlı ürkütücü adamın kim ve planının ne olduğunu araştırmaya başlar. Tüm bu olayların merkezinde ve kasabaya birkaç kilometre uzaklıkta bulunan ve her geçen gün Peren'in merakını uyandıran bataklık ise çözülmesi çok zor bir bilmece gibi Peren'in kafasını meşgul etmektedir. Ancak uzun uğraşlar sonucunda Peren Büyükhala'sının gizemini çözmeye başladıkça hem bataklığın hem de Baykuş'un sırrını da ortaya çıkarır...

Baykuş Yemini

Deniz kenarında huzurlu bir kasabada büyük bir tarihi eser kaçakçılığı meydana gelir. Bu kaçakçılık hadisesi, tüm kasabalının hayatını etkilemiştir. Ama bu olaydan en fazla, dedektif öykülerine ilgili olan Siyam ve Pi etkilenmiştir. Büyük bir sabırla, tarihi eser kaçakçılığının gizemini ortaya çıkarmaya çalışan bu iki genç arkadaş bir taraftan da, deniz fenerinde yaşayan ortak dostları Jul'ün giderek daha da garipleşen hareketlerinin nedenini anlamaya çalışırlar. Kaçakçılık olayı ve dostları Jul'ün tuhaf hareketlerini çözmek için çeşitli ipuçlarının peşine düşen ikili, kendilerini bir suç çemberinin içinde bulur...

Günlükte Saklı Sırlar

Ateş, babası tarafından yaz tatilinde çalışması için bir sahil kasabasındaki Mavi Şarkı Otel'i'ne gönderilir. Ateş burada kendisini sürgüne gönderilmiş gibi hissettiği sırada tanıştığı Çilli ve Arya sayesinde sıkıntılı günlerinden eser kalmaz. Ateş'in, arkadaşı Arya'nın aile büyüklerinden olan İnci'nin kırk yıl önce yaşadığı esrarengiz olayları duymasıyla, kasabaya duyduğu merak iyiden iyiye artar. Bu sırada Mavi Şarkı Otel'i'nde çalışan ihtiyar bahçıvan ise kendisine İnci tarafından emanet olarak bırakılan eski günlüğü Arya'ya verir. Ateş ve Arya hemen günlüğü incelemeye başlarlar. Ancak, günlükteki yazılar renklerle kodlandığı için günlükün sırrını çözmek bu ikiliyi baya uğraştırır...

